

מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני כשתילי זתים סביב לשלחנם,
חכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת חיי שרה

אות א

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל

האלוקי חסידא קדישא רבנו שמשון חיים ב"ר

נחמן מיכאל נחמני ולה"ה

מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

שחי לפני כ-300 שנה בתקופת האור החיים' ומקום קברו לא נודע

והבטיח שהלומד בחידושויו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני

נלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות

יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון

שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

**יו"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"**

לקבלת הגיון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב
הרב מנחם בנימין פאשקעס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק
הרב ישראל זילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"ג ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגיונות והספרים.
ניתן להפקיד בבנק מדינת ישראל (17) סניף 635
מספר חשבון 71713028 ע"ש זרע שמשון,
כמו כן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

וזכות הצדיק ודביו תורתו הקדושים יגן מכל
צרה וצוקה, וישפיע על הלומדים ועל המסיעים
בני חיי ומוזני ועל טוב סלה
כהבטחתי
בהקדמת ספריו.

לשוחפת של ברכה בכל ית

**מוקד
זרע שמשון**

ארץ ישראל
02-80-80-500

ארה"ב
347-496-5657

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון העבואר'
נתחם
לזכות והצלחת

**דניאל אורי
בן רגינה מלכה**

שיראה הצלחה וברכה
בלי גבול ובלי עדה בעסקי
בכל העולם
וייתקיים בו הפסוק
"ופרצת יעה וקדצה"
צפונה ונגבה"

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון העבואר'
נתחם
לזכות והצלחת

**אהרן
בן גיטל בילא**
ובל משפחתו
ובל הנלוים אליו

לשפע ברכה
והצלחה גדולה
וסייעתא דשמיא
בכל עכל כל

באור פסוקי 'אשת חיל' עד סוף משלי

מאמר ז"ל פי נסיב איניש איתתא, מציא או מוצא

'אִשֶּׁת חֵיל מִי יִמְצָא' (משלי לא, י) וְכוּ', קָשָׁה, דְּמָמָה נִפְשָׁד, אִם יֵשׁ אִשֶּׁת חֵיל בְּעוֹלָם, אִיזָה אָדָם יִמְצָאָנָה. וְאִם לֹא יֵשׁ בְּעוֹלָם אִשֶּׁת חֵיל, פְּשִׁיטָא שְׂאֵי אֲפֹשֶׁר לְהִמְצֵא.

וּבְפֶרֶק ו' דִּיבְמֹת (סג, ב) אֲמַרְיִנּוּ, בְּמַעֲרְבָא כִּי נָסִיב אִינִישׁ אֶתְתָּא אֲמַרִי לִיהּ הָכִי, 'מִצָּא' (שם יח, כב) או 'מוֹצָא' (קהלת ז, כו). וְהִקְשָׁה שְׂם הָרִי"ף (על עין יעקב ד"ה כיון), שְׂזוּ לְכַאוּרָה

שְׂאֵלָה בְּלִי טַעַם, דְּאִיךְ אֲפֹשֶׁר לְחַתֵּן בְּן לֵילָה אַחַד סְמוּךְ לְנִשְׁוֹאִיו, שְׂיִהִיהַ יוֹדַע אִם מְצָא אִשָּׁה טוֹבָה אוֹ רְעָה, שְׂזָה לֹא יִבְחַן אֶלָּא בְּהַמְשָׁךְ הַזְּמַן. וְעוֹד, מַה תּוֹעֵלַת יֵשׁ בְּשִׂאֵלְתָם, דְּמָמָה נִפְשָׁד, שְׂאִם הִיא אִשָּׁה טוֹבָה, גַּם בְּלֹא דְבַרְיָהּם הִיא טוֹבָה, וְאִם מְצָא אִשָּׁה רְעָה, מַה בִּידוֹ שֶׁל זֶה לַעֲשׂוֹת, וְאֶתּוֹ לְנַחֲוּמִי, צְעוּרֵי קָא מְצַעְרֵי לִיהּ. וְעֵינֵי שְׂם שְׂתַרְיָן מַה שְׂתַרְיָן.

זרע שמשון המבאר

תמיהה האם שייך למצוא אשת חיל

'אִשֶּׁת חֵיל מִי יִמְצָא וְכוּ' וְרַחֵק מְפַנְיָנִים מְכָרָה' (משלי לא, י). קָשָׁה - יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל הַלְשׁוֹן 'אִשֶּׁת חֵיל מִי יִמְצָא', שִׁפְירוּשׁוֹ מִי הוּא אֲשֶׁר יוֹכֵל לְמַצּוֹא 'אִשֶּׁת חֵיל' - אִשָּׁה כְּשִׁירָה, שִׁמְזַדְרֹת בְּעִשִּׂית מַצּוֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁהוּא דָבָר שְׂאִינוּ מְצוּיִן, דְּמָמָה נִפְשָׁד, אִם יֵשׁ בְּנִמְצָא אִשֶּׁת חֵיל בְּעוֹלָם, הִרִי שְׁבַעַל כְּרַחֵךְ אִיזָה אָדָם יִמְצָאָנָה, וְלִמָּה אִמְר 'מִי יִמְצָא', שִׁמְשַׁמַּע שֶׁלֹּא שְׂיִיךְ כֻּלָּל לְמַצּוֹא אוֹתָהּ וְאִין מִי שִׁימְצָא אוֹתָהּ. וְאִם לֹא יֵשׁ בְּעוֹלָם שׁוֹם אִשֶּׁת חֵיל, הִרִי פְּשִׁיטָא שְׂאֵי אֲפֹשֶׁר לְהִמְצֵא - לֹא יִתְכַן שְׂאִיזָה אִישׁ יִמְצָאָנָה, וְלֹא הוֹצֵרֵךְ הַפְּסוּק לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֹאת.

דקדוקים בדברי הגמרא ששאלו לחתן אם אשתו טובה

וְנִרְאָה לְתַרְיָן, בְּהַקְדָם מַה שְׁבַגְמֵרָא בְּפֶרֶק ו' דִּיבְמֹת (סג, ב) ^ו אֲמַרְיִנּוּ, בְּמַעֲרְבָא כִּי נָסִיב אִינִישׁ אֶתְתָּא - בִּארְיָן יִשְׂרָאֵל, כְּשִׂאִישׁ נִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ, לְמַחֲרַת הַנִּישׁוּאִין אֲמַרִי לִיהּ הָכִי - הִיוּ בְּנֵי אָדָם שׁוֹאֵלִים אוֹתוֹ כַּךְ, מְצָא אוֹ מוֹצָא - הָאֵם אִשְׁתָּךְ טוֹבָה, בְּבַחֲנִית

'מְצָא', כְּכַתּוּב (משלי יח, כב) 'מְצָא אִשָּׁה מְצָא טוֹב', או שְׂמָא הִיא אִשָּׁה רְעָה, בְּבַחֲנִית 'מוֹצָא', כְּכַתּוּב (קהלת ז, כו) 'וּמוֹצָא אָנִי מֵר מְמֹת אֶת הָאִשָּׁה'.

וְהִקְשָׁה שְׂם הָרִי"ף (על עין יעקב ד"ה כיון), שְׂזוּ לְכַאוּרָה שְׂאֵלָה בְּלִי טַעַם - שְׂאֵלָה שְׂאִין רִאוּי לְשִׂאוֹל אוֹתָהּ, דְּאִיךְ אֲפֹשֶׁר לְחַתֵּן בְּן לֵילָה אַחַד סְמוּךְ לְנִשְׁוֹאִיו - הַעוֹמֵד לְאַחַר הַלֵּילָה הַרְאִשׁוֹן לְנִישְׁוֹאִיו, שְׂיִהִיהַ יוֹדַע אִם מְצָא אִשָּׁה טוֹבָה אוֹ רְעָה, שְׂהִרִי זֶה לֹא יִבְחַן - לֹא יִתְבַרֵר לוֹ אֶלָּא בְּהַמְשָׁךְ הַזְּמַן שִׁדוּר עִמָּה לְאַחַר הַנִּישׁוּאִין.

וְעוֹד הַקְשָׁה, מַה - אִיזוֹ תּוֹעֵלַת יֵשׁ לְחַתֵּן בְּשִׂאֵלְתָם שֶׁל בְּנֵי מַעֲרַבָא, דְּלְכַאוּרָה מְמָה נִפְשָׁד אִין בְּהַ תּוֹעֵלַת, שְׂאִם הִיא אִשָּׁה טוֹבָה, הִרִי גַם בְּלֹא דְבַרְיָהּם הִיא טוֹבָה, וְהוּא יִשְׁמַח עִמָּה גַם בְּלֹא דְבַרְיָהּם. וְאִם מְצָא אִשָּׁה רְעָה, מַה בִּידוֹ שֶׁל זֶה שְׁנִשָּׂא אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת, וְכִי אֲפֹשֶׁר לוֹ לְהַפּוֹךְ אוֹתָהּ לְאִשָּׁה טוֹבָה, וְאֶתּוֹ לְנַחֲוּמִי, צְעוּרֵי קָא מְצַעְרֵי לִיהּ (כְּתוּבוֹת ח, ב), וְכִי בּוֹזֵן שְׂאִדָם

ציזנים ומקודרות

אשה מצא טוב, מוצא דכתיב ומוצא אני מר ממות את האשה. י. כך הוא פירוש דברי הגמרא בפשטות, וכפי שהבינם הר"ף שרבינו מביא בסמוך. אך רבינו מבאר בהמשך את דברי הגמרא באופן אחר.

לשון הפסוק (עזרא ח, יח) 'כיד אלוקינו הטובה עלינו', ופירוש רש"י שם. ח. ע"פ מצודת דוד. ט. לשון הגמרא, במערבא כי נסיב אינש איתתא, אמרי ליה הכי, מצא או מוצא, מצא דכתיב 'מצא

וּלְדִידוֹן קָשִׁיָא מַעֲיַקְרָא לִיתָא, דְּכִי נָסִיב אִישׁ אִיתְתָּא, אִינּוּ רוּצָה לִזְמַר לְאַחַר שְׁנִכְנָסָה עִמּוֹ לְחַפָּה, כְּמוֹ שְׁפָתַב הָרַב ז"ל, אֶלָּא כְּשָׂבָא מִתְחַלָּה בְּשַׁעַת שְׁדוּכִין לְשַׁדְּךָ לֹא אִשָּׁה, כְּדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּה אַרוּסִין וְקַדוּשִׁין וְלַקְחַת אוֹתָהּ לֹא לְאִשָּׁה, הָיוּ שׂוֹאֲלִים לֹא, 'מִצָּא' אוּ 'מוּצָא'.

וּבִנְיָתָם הֵיחָה לְשָׂאֵל לְאוֹתוֹ הַחֲתָן, אִם זֹאת הָאִשָּׁה בְּאִתָּהּ לֹא בְּלִי תַפְלָה וּבְלִי שׁוּם הַפְּצָרָה שְׁלוֹ, בְּדוּדָי הִיא הִיא הַמְּזוּל שְׁלוֹ וּבֵת זִוְגָתוֹ. וְזֶהוּ 'מִצָּא' לְשׁוֹן עֵבֶר, לְרַמּוֹ לְאַרְבַּעִים יוֹם קֹדֶם יְצִירַת הַזָּלָד, שְׂאֵז יוֹצֵאת הַבֵּת קוֹל, בֵּת פְּלוּנִי לְפְלוּנִי (סוּטָה ב, א).

זרע שמשון המבאד

לְאִשָּׁה - שְׁתִּינְשָׂא לֹא וְיִדוּר עִמָּה, אִזְ הָיוּ שׂוֹאֲלִים לֹא בְּנֵי מַעֲרַב, הָאִם שִׁידוּךְ זֶה הוּא בְּכַחֲנִית 'מִצָּא' אוּ בְּכַחֲנִית 'מוּצָא'. וּבִנְיָתָם הֵיחָה לְשָׂאֵל לְאוֹתוֹ הַחֲתָן, אִם זֹאת הָאִשָּׁה שָׂבָא לְהַשְׁתַּדֵּךְ עִמָּה, בְּאִתָּהּ לֹא בְּלִי תַפְלָה וּבְלִי שׁוּם הַפְּצָרָה שְׁלוֹ - שְׂלָא תַפְלָל אוּ הִרְבָּה בְּבַקְשׁוֹת מֵאֵת הַקַּב"ה שְׁתַּסְכִּים אִשָּׁה זֹאת לְהַשְׁתַּדֵּךְ עִמּוֹ, שְׂאֵז בְּדוּדָי הִיא הִיא הַמְּזוּל שְׁלוֹ וּבֵת זִוְגָתוֹ - שְׁקוּדִם שְׁנוּלָד, גִּזְרוּ בְּשָׁמַיִם שְׁהֵם יִינְשָׂאוּ זֶה עִם זֶה². וְזֶהוּ 'מִצָּא', שְׁהוּא לְשׁוֹן עֵבֶר, שְׁלִשׁוֹן זֶה בָּא לְרַמּוֹ לְאַרְבַּעִים יוֹם קֹדֶם יְצִירַת הַזָּלָד, שְׂאֵז כְּבַר מִצָּא אוֹתָהּ, שְׁהָרִי אֵז יוֹצֵאת הַבֵּת קוֹל וְאוֹמֵר, בֵּת פְּלוּנִי תִהְיֶה לְאִשָּׁה לְפְלוּנִי, כְּמַבּוּרָא בְּגַמְרָא (סוּטָה ב, א)³.

כְּגוֹן כְּשִׁמְתַּכְרַר לֹא שְׁהֵאִשָּׁה שְׁלַקַּח אִינָה אִשָּׁה טוֹבָה, שְׂאֵז הִיָּה רֵאוּי לְאַחֲרִים לְנַחַם אוֹתוֹ עַל צַרְתּוֹ, הָאִם רֵאוּי שְׁבִנֵי מַעֲרַבָא יַעֲשׂוּ אֵת הַהִיפֵךְ וַיַּצְעֲרוּהוּ יוֹתֵר, עַל יְדֵי דִיבּוּרִם שְׂאִשָּׁה הִרְעָה הִיא יוֹתֵר מִר מִהַמּוֹת. וְעִוּוִין שְׁם בְּרִי"ף, שְׁתַּרְיָן מַה שְׁתַּרְיָן⁴.

בִּיאור הַשְּׂאֵלָה אִם הַשִּׁידוּךְ נִגְדַר לְפָנֵי יְצִירַת אוּ שְׂבָא בְּכַח הַתַּפְלָה וּלְדִידוֹן, קָשִׁיָא מַעֲיַקְרָא לִיתָא - לְדַעַתְנוּ הַקּוּשִׁיא אִינָה קִיַּיִמַת מִתְחִילָתָה⁵, דְּמָה שְׂאִמְרוּ בְּגַמְרָא כִּי נָסִיב אִישׁ אִיתְתָּא, אִינּוּ רוּצָה לִזְמַר, שְׁלְאַחַר שְׁנִכְנָסָה עִמּוֹ לְחַפָּה וּכְבַר נִישָׂאוּ זֶה לְזֶה, הָיוּ שׂוֹאֲלִים אוֹתוֹ 'מִצָּא' אוּ 'מוּצָא', כְּמוֹ שְׁפָתַב הָרַב - הַרִי"ף ז"ל. אֶלָּא רוּצָה לִזְמַר, כְּשָׂבָא הָאִישׁ מִתְחַלָּה בְּשַׁעַת שְׁדוּכִין לְשַׁדְּךָ לֹא אִשָּׁה - הֵינְיִן קוּדִם שְׁמַשְׁתַּדֵּךְ עִם אִשָּׁה פְּלוּנִית, כְּדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּה אַרוּסִין וְקַדוּשִׁין וְלַקְחַת אוֹתָהּ לֹא

ציונים ומקורות

שְׁהִיא הַזִּיוּג שְׁהוּכְרוּ לֹא מְקוּדִם, וְאִם נִזְדַּמְנָה לֹא רַק בְּכַח הַתַּפְלָה, הָרִי זֶה סִימָן שְׂאִין זֶה הַזִּיוּג שְׁהוּכְרוּ לֹא קוּדִם לְיַצִּירְתּוֹ. יֵד. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, אִמְרָ רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אִמְרָ רַבִּי יוֹחָנָן, וְקָשִׁין לְזוּוּגִין כְּקַרְיַעַת יֵם סוּף שְׁנֵאִמְרָ (תְּהִלִּים סח, ז) 'אֵלוֹקִים מוֹשִׁיב יַחֲדָיִם בֵּיתָה מוּצִיא אִסְרִים בְּכוֹשְׁרוֹת', אִינִי, וְהָא אִמְרָ רַב יְהוּדָה אִמְרָ רַב, אַרְבַּעִים יוֹם קוּדִם יְצִירַת הַזָּלָד בֵּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֵר, בֵּת פְּלוּנִי לְפְלוּנִי, בֵּית פְּלוּנִי לְפְלוּנִי, שְׂדָה פְּלוּנִי לְפְלוּנִי. לֹא קָשִׁיא, הָא בּוּזַג רֵאשׁוֹן, הָא בּוּזַג שְׁנִי.

יא. שְׂאִף שְׁהַחֲתָן נִמְחַלֵּין לֹא עוֹנּוֹתוֹ, מְכַל מְקוּם הֵם כְּמוֹנַחִים בְּקוּפְסָא, וְאִם לְאַחַר הַנִּישׂוּאִין הוּא מִתְחַלֵּךְ בְּצַדְקוֹת, הֵם מַחֲלוּם לְגַמְרִי, וְהַזְדוּנוֹת נַחֲשָׁבִים לֹא כּוֹזְבוֹת. אֲבָל אִם ח'וֹ יוֹשֵׁב לְכַסְלָה וַיַּחֲסָא, מְגַלְגֵּין עֲלֵיו אֵת כָּל חֲסָאֵי נִמְחַלּוּ קוּדִם הַנִּישׂוּאִין. וְהָאִרְיָן לְבָאָר בּוּזָה אֵת דְּבָרֵי הַגְּמָרָא וַיִּישׁוּב דְּקוּקִיו. יב. רָאָה חֲתָם סוּפֵר (בְּפִרְשֵׁתֵינוּ ד"ה וַיִּסְפֹּר) שְׁכַתַּב בְּשֵׁם רַבּוֹ, כְּכַל דְּבָרֵי רַבְּנּוֹ. [וְעִוּוִי"שׁ בְּהַעֲרוֹת, מִי הוּא רַבּוֹ זֶה]. יג. רַבִּינוּ מַחְדָּשׁ, שְׂאִם נִזְדַּמְנָה לֹא אִשְׁתּוּ בְּלִי תַפְלָה, הָרִי זֶה סִימָן

תַּפְלוּתוֹ שֶׁהַתְּפִלָּה עָלֶיהָ, וְכִמוֹ שֶׁאָמְרוּ (מו"ק יח, ב), שֶׁמָּא יִקְדְּמוּ אַחַר בְּרַחֲמִים. וְהוּא 'מוֹצֵא' לְשׁוֹן הַזֶּה, שֶׁמִּצְאָה עִתָּהּ. וְאִז אֵין זְווגוּ עוֹלָה יָפָה, כִּתְּחִיל דְּרָבָא בְּפֶרֶק ג' דְּמוֹעֵד קָמֵן (שס),

דְּשִׁמְעִיהָ לְהָהוּא גִבְרָא דְקָאָמַר, רַחֲמֵנָא לְיִדְדֵימֵן לִי פְּלִנִּיתָא וְכוּ', וְאִי לֹא, כְּפָרְתָּ בָּהּ.

וְכַנְּנָתָם הִיתָה לְהַזְהִירוֹ שֶׁאִם זָכָה בָּהּ מִחֲמַת תְּפִלָּתוֹ, אָף עַל גַּב

זרע שמשון המבאד

ידי תפילותיו, אין זיווגו עולה יפה - חיינו עמה אינם מצליחים כראוי, כִּתְּחִיל דְּרָבָא - כהמעשה שאירע אצל רבא, כמוכא בגמרא בְּפֶרֶק ג' דְּמוֹעֵד קָמֵן (שס)¹⁰, דְּשִׁמְעִיהָ לְהָהוּא גִבְרָא דְקָאָמַר, רַחֲמֵנָא לְיִדְדֵימֵן לִי פְּלִנִּיתָא - ששמע שאיש אחד ביקש בתפילתו שהקב"ה יזמין לו שיתארס עם אשה פלונית וכו', ואמר לו רבא, אל תבקש כן, לפי שממה נפשך, אם אשה זו ראויה לך על פי הבת קול, הרי אף שלא תרבה בתפלה, היא לא תלך ממך ותינשא לאדם אחר¹¹. וְאִי לֹא, כְּפָרְתָּ בָּהּ¹² - באשתך, שאם אינה בת מזלך, ומכל מקום תזכה בה בכח תפילותיך, לאחר זמן תתחרט על מה שנישאת לה, לפי שחיך עמה לא יצליחו¹³.

וְכַנְּנָתָם - מה שבני ארץ ישראל שאלו אם האשה שהוא בא להשתדך עמה, היא 'מצא' על פי הבת קול, או 'מוצא' על ידי תפילותיו, הכוונה בזה הִיתָה לְהַזְהִירוֹ¹⁴, שֶׁאִם זָכָה בָּהּ מִחֲמַת תְּפִלָּתוֹ אָף עַל גַּב

בכח התפילה, אף שלא הכריזו הבת קול עליה, וְכִמוֹ שֶׁאָמְרוּ בגמרא (מו"ק יח, ב)¹⁰, שמותר לארס אשה בחולו של מועד, ואין לעכב את האירוסין עד אחרי החג, מפני שחוששים שֶׁמָּא יִקְדְּמוּ אִישׁ אַחַר בְּרַחֲמִים - בתפילה, ויתארס עמה לפניו, כלומר, שמא איש אחר יתפלל שאשה זאת תזדמן לו להנשא לו, ותפילתו תתקבל והיא תתארס עמו, אף שהבת קול הכריזו שהיא ראויה להנשא לאיש אחר. ומבואר, שאפשר שתפילת מי שאינו בן זוגה תועיל לזכות בה, ולהפסידה מבן זוגה. וְזֶהוּ מָה שֶׁשָּׂאֵלוּ אֵת הַחֲתָן 'אוֹ מוֹצֵא' לְשׁוֹן הַזֶּה, הַאִם הִיא אִשָּׁה שֶׁמִּצְאָה עִתָּהּ עַל יְדֵי תְּפִלוֹתָיו, וְלֹא הִיתָה מְזוּמָּנָה לּוֹ כְּכֹר מְקוּדָּם עַל יְדֵי הַבַּת קוֹל שֶׁלִּפְנֵי הַלֵּידָה.

הנושא אשה שלא על פי הבת קול,

אין זיווגו עולה יפה, והתפילה מועילה בכך

וְאִז - אם הוא משתדך עם אשה שלא הכריזו הבת קול עבורו, אלא זכה בה רק על

ציונים ומקורות

שזיווגם לא יעלה יפה. יז. יש לבאר, שאף שבגמרא משמע ששייך שהיא תלך להינשא לאיש אחר, ע"י שהאיש הוא ירבה בתפילה, מכל מקום, איש זה לא היתה תפילתו כך שלא יקחנה ממנו, אלא שיזכה בה. יח. כן היא הגירסא בדפוס ראשון, וראה בהערה לעיל בסמוך, שתי הגירסאות שבגמרא. יט. ע"פ רש"י מכת"י (ד"ה ואי לא). כ. היינו, שלפי פירוש רבינו מיושבות קושיותיו על פירוש הרי"ף, שכיון ששאלוהו אם מצאה בתפילה או על ידי בת קול, אין שייך כלל הקושיא, שאינה מכירה בן לילה אחד. וכמו כן, כיון שהיו שואלים אותו קודם שנשתדך עמה, ולא לאחר הנישואין, איך שייך להקשות מה

10. לשון הגמרא, אמר שמואל, מותר לארס אשה בחולו של מועד שמא יקדמו אחר וכו', ומי אמר שמואל שמא יקדמו אחר, והאמר רב יהודה אמר שמואל, בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת, בת פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני. אלא שמא יקדמו אחר ברחמים. 11. לפנינו בגמרא, כי הא דרבא שמעיה לההוא גברא דבעי רחמי ואמר, תזדמן לי פלניתא. אמר ליה, לא תיבעי רחמי הכי, אי חזיא לך, לא אזלא מינך. ואי לא, כפרת בה [מתוך שתראה שלא נתקבלה תפלתך, תבא ח"ו לכפור בהקב"ה]. אך בפירוש רש"י מכת"י גרס, כפרת בה, והכוונה שתתחרט על מה שלקחת אשה זאת. וכך נראה בכוונת רבינו, ממה שביאר באורך,

סימן רע לה. ולכן אי אפשר שיזדמנו אלה המקרים באשת חיל, הואיל שרב זכותה.

ומשום הכי, אמר הכותב 'אשת חיל מי ימצא' בלשון עתיד, דהינו, על ידי תפלותיו, בודאי זה אי אפשר, ולא יעילו כלום תפלותיו נגדה אם אינה בת מזל וראויה לו.

זרע שמשון המבאר

קדם זמנה. ואם ימות הוא תחילה, יש לה צער לישוב אלמנה, שמה שבעלה מת בחייה קודם זמנו, הוא סימן רע לה¹⁷. ולכן אי אפשר שיזדמנו אלה המקרים באשת חיל - אשה כשירה, הואיל שרב זכותה - מרובים זכויותיה מחמת המצוות שמקיימת, ואינה ראויה להצטער. ולכן לאשה כשירה, בודאי לא יארע לה להנשא למי שאינה בן זוגה, אלא הקב"ה יזמין לה רק את בן זוגה שעל ידי הבת קול, כדי שהזיווג יעלה יפה, ולא תחיה חיי צער.

ומשום הכי - ועל כן אמר הכותב 'אשת חיל מי ימצא' בלשון עתיד, דהינו מי הוא אשר יוכל למצוא על ידי תפלותיו, אשה צדקנית שאינה בת זוגו ולא הוכרזה כבת קול עבורו, זה בודאי זה אי אפשר, ולא יעילו כלום תפלותיו נגדה - להתארס עמה, אם אינה בת מזל וראויה לו על פי הבת

שאינה בת מזל, ותחזק נמי בתפלתו, שפא תועיל לו לראות סימן יפה בזווגו, בראיתא בזהר פ'רשת וילך (רפד, א).

וידוע, שפשאין הזווג עולה יפה, אם באים לידי עניות, הם חיים של צער אף לאשה, ואם תמות היא, יש לה צער למות קדם זמנה. ואם ימות הוא, יש לה צער לישוב אלמנה, שהוא

שאינה בת מזל, ולא הכריז הבת קול עליה עבורו, צריך הוא לחשוש שמה חיי עמה לא יהיו מוצלחים, ולכך עתה אחר שהשתדך עמה ותחזק נמי עוד בתפלתו שיוסיף עוד להתפלל גם על הצלחת הזיווג, שפא תועיל לו - שאפשר שתפלתו תסייע לו לראות סימן יפה בזווגו, אף על פי שאינה בת זוגו, בראיתא בזהר פ'רשת וילך (רפד, א)¹⁸.

אשת חיל לא תזדמן בכח התפילה, והיא תינשא להראוי לה מהבת קול

וידוע¹⁹, שפשאין הזווג עולה יפה, אזי האיש והאשה יהיו עניים, או שהאשה תמות קודם זמנה, או הבעל מת קודם זמנו, כמו ששנינו בכרייתא (פסחים מט, א)²⁰, ואם באים לידי עניות, הם חיים של צער אף לאשה, שלשניהם אין מזונותיהם ופרנסתם מצויים. ואם תמות היא לפני זמנה, יש לה צער למות

ציזנים ומקודות

בת כהן לישראל אין זווג עולה יפה, מאי היא, אמר רב חסדא, או אלמנה או גרושה או זרע אין לה. במתניתא תנא, קוברת או קוברתו או מביאתו לידי עניות. כד. מפני שיש בזה סימן רע, היא תשב אלמנה זמן רב, ויש לה בזה צער גדול. וענין הסימן רע היינו שנראה בעיני בני אדם שמפני שהיא אשה שאינה כשירה, בעלה מת. ויחששו להנשא לה עוד. ואף שלפי ההלכה נחשבת האשה 'קטלנית' רק כשמתו שני אנשים שנישאו לה (ראה יבמות סד, א), מכל מקום, היא תחשוש שבני אדם יאמרו לאחר מיתת בעלה הראשון, שהיא קטלנית. ועיין בזהר (פרשת משפטים קב, א) שהארין לבאר שרוח הבעל הראשון שמת, מוסיף לעמוד בגוף אלמתו, ומריב

תועלת יש בזה. כא. כתוב בזהר, הנושא אשה שאינה בת זוגו, הוא עלול להיות נדחה מפני בן זוגה, כלומר, שימות קודם זמנו כדי שיוכל בן זוגה לישאנה. אמנם מכל מקום, אם בן זוגה אינו בעל מעשים טובים, לא נדחה בעלה הראשון מפניו [ותא חזי אי האי לא כשרן עובדוי, אף על גב דדיליה היא ההיא אתתא, לא אתדחי האי אחרא מקמיה]. ומסיים הזוהר, 'בגין כך, בעי בר נש למבעי רחמי קמיה קודשא בריך הוא, כד יזדווג, דלא יתדחי מפני אחרא' - משום זה, צריך האדם לבקש רחמים מהקב"ה כשהוא נושא אשה, שלא ידחה מפני אחר. כב. עתה חוזר רבנו לבאר כוונת הפסוק 'אשת חיל מי ימצא'. כג. לשון הגמרא, דאמר רבי יוחנן,

וַיֹּאֶף אִם תִּמְצָא לֹמֶר, שְׁלַפְעָמִים אֶפְשָׁר שְׁתִּשְׂאָר אִשְׁתְּ חַיִּל בְּלִי בֶן זֹוג שְׁלָה, דְּהֵינּוּ, שְׁמַת בְּעוֹדוֹ קָטָן, עַל חֲטָא אָבִיו (שבת לב, ב), או על ידי איזו סבה אחרת, וְאִז אֶפְשָׁר שְׁיִזְעִילוּ תַפְלוּתָיו שֶׁל אָדָם זֶה לְקַחַת אוֹתָהּ לֹא לְאִשָּׁה, עִם כָּל זֶה, אָמַר הַפְּתוּב 'רַחֵק מִפְּנִינִים מִכְרָה'.

וְכַתֵּב הַרְמִ"ע (בספרו עשרה מאמרות) **בְּמֵאמַר חֲקוֹר דִּין חֵלֶק ד' פְּרָק י"ז, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, הַמְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַזְּיוּג עֲלִיזֵן לְפִי הַפְּנִינָה שְׁזַכְרֵנוּ, וְהוּא צְרִיךְ לְאוֹתוֹ דְּבָר, הוּא נֶעְנֶה תַחֲלָה (ב"ק צב, א), לְמַעַן יִזְכֶּה לְאַתְעֲרָא מִתַּתָּא לְהִיּוֹת שׁוֹשְׁבֵין לְעֵילָא, עכ"ל. וְזֶהוּ 'רַחֵק**

זרע שמשון המבואר

קול שיצאה קודם יצירתו, שהוא לשעבר. אלא לעולם תזכה האשה הצדקנית, שהיא 'אשת חיל', להנשא לבן זוגה הראוי לה מהבת קול, והיינו שאשת חיל תמיד זיווגה יהיה בבחינת 'מצא', ולא 'מוצא', ובכך מתורצת קושיית רבנו בפסוק, כי אכן בודאי יש אשת חיל בעולם, ועיקר כוונת הפסוק לומר, שמי שאינו בן זוגה, לא יתכן לו למצוא אותה ולהנשא לה.

תפילותיו, אף שלא נגזר כן קודם שנולדו. עם כ"ל זה, אָמַר הַפְּתוּב 'רַחֵק מִפְּנִינִים מִכְרָה', כלומר, אף אם יארע לפעמים שימצא אשה כזאת, מכל מקום, יוכל לזכות בה רק אם 'רַחֵק מִפְּנִינִים מִכְרָה', וכפי שיתבאר להלן.

המתפלל עבור זיווג העליון זוכה למצוא זיווג

וְכַתֵּב הַרְמִ"ע (מפאנו, בספרו עשרה מאמרות) **בְּמֵאמַר חֲקוֹר דִּין חֵלֶק ד' פְּרָק י"ז, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ¹⁰, הַמְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַזְּיוּג עֲלִיזֵן לְפִי הַפְּנִינָה שְׁזַכְרֵנוּ - הַזְּיוּג שֶׁל הַקַּב"ה וְכִנְסַתֵּהּ יִשְׂרָאֵל, שִׁישׁוּבוּ וַיִּתְאַחֲדוּ, וְתִהְיֶה הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה, וְהוּא עֲצָמוּ גַם כֵּן צְרִיךְ לְאוֹתוֹ דְּבָר - שְׁגַם הוּא מְבַקֵּשׁ לְמִצּוֹא אֶת זְיוּגוֹ, הוּא נֶעְנֶה תַחֲלָה מִן הַשָּׁמַיִם לְמִצּוֹא אֶת זְיוּגוֹ, וְכַמְבוֹאֵר כֵּן בַּגְּמָרָא (ב"ק צב, א)¹¹, לְמַעַן יִזְכֶּה לְאַתְעֲרָא מִתַּתָּא לְהִיּוֹת שׁוֹשְׁבֵין לְעֵילָא - כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי הַזְּיוּג שֶׁלּוֹ לְמַטָּה, יִזְכֶּה לְהִיּוֹת כְּמוֹ שׁוֹשְׁבֵין לְהַזְּיוּג הָעֲלִיּוֹן לְמַעְלָה¹², עכ"ל.**

אפשר שימצא אשה כשירה בכח התפילה כשכן זוגה מת **וַיֹּאֶף אִם תִּמְצָא לֹמֶר, שְׁלַפְעָמִים אֶפְשָׁר שְׁתִּשְׂאָר 'אִשְׁתְּ חַיִּל' - אִשָּׁה צְדִיקָנִית, בְּלִי בֶן זֹוג שְׁלָה שֶׁהוֹכֵרוּ עֲלֶיהָ בְּבֵת קוֹל, דְּהֵינּוּ כַגֹּן שְׁמַת בֶּן זֹוגָה בְּעוֹדוֹ קָטָן, ע"ל - מִחֲמַת חֲטָא שְׁחֲטָא אָבִיו, כַּמְבוֹאֵר בַּגְּמָרָא (שבת לב, ב)¹³, שְׁלַפְעָמִים הַבָּנִים הַקְּטָנִים מִתִּים מִחֲמַת עוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם, או שמת בן זוגה על ידי איזו סבה אחרת, וְאִז אֶפְשָׁר שְׁיִזְעִילוּ תַפְלוּתָיו שֶׁל אָדָם זֶה, לְקַחַת אוֹתָהּ לֹא לְאִשָּׁה עַל יְדֵי**

ציונים ומקורות

של מעלה עד עשרים שנה, וכאן אבדו אף יונקי שדים. כו. לשון העשרה מאמרות, נמצאו לפי זה שני מיני זיווג לאדם, אחד, כרחל ליעקב, שהיתה זוגתו ממש בתולדת הנשמות, מזיווגן של הקב"ה וכנסת ישראל וכו'. ואחד, שלא מדין התולדות אלא ברחמים, כזיווגה של לאה וכו', והמבקש רחמים על הזיווג העליון לפי הכוונה שזכרנו, והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה, למען יזכה לאתערא מתתא, ולהיות שושבין לעילא. כז. לשון הגמרא, כל המבקש רחמים על חיבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה. כח. על פי המבואר מפירוש יד יהודה.

עם בעלה השני שנשא אותה. והובאו דברי הזוהר בפירוש רבינו למגילת רות (את א). ואפשר שמתעם זה יחששו להנשא לאלמנה. כה. לשון הגמרא, תנו רבנן, בעון נדרים מתים, דברי רבי אלעזר ברבי שמעון. רבי יהודה הנשיא אומר, בעון ביטול תורה וכו'. פליגי בה רבי חייה בר אבא ורבי יוסי, חד אמר, בעון מזווה. וחד אמר, בעון ביטול תורה וכו'. פליגי בה רבי מאיר ורבי יהודה, חד אמר בעון מזווה, וחד אמר בעון ציצית, ע"כ. וראה עוד ברש"י (במדבר טו, כז) וז"ל, 'ונשיהם ובניהם וטפם' בא וראה כמה קשה המחלוקת, שהרי בית דין של מטה אין עונשין קלא עד שיביא שתי שערות, ובית דין

כִּמוֹ הַפְּנִינִים שֶׁנִּקְרְאוּ כִּד לְפִי שְׂוִי־שְׁבוֹת
לְפָנַי וְלִפְנֵי, אִז דְּוָקָא יִזְכָּה בָּהּ.
וְלֵאחֶר שְׂוִיִּזְכָּה בָּהּ, בְּטַח בָּהּ לֵב
בְּעֵלָה וְכוּ, שְׂבִשְׁבִילָה יְהִיָּה
לְבַעֲלָה בְּרַכָּה וְשָׁלוֹם וְעֶשֶׂר, כְּדֵאִיתָא

מִפְּנִינִים מִכְּרָה, שֶׁהַמְּכָר שֶׁלָּהּ בָּא
מִמְּקוֹם רְחוֹק שֶׁנִּקְרָא 'פְּנִינִים', שֶׁהָרִי
תָּלָוּ וְעוֹמֵד בְּזוּג עֲלִיּוֹן, וּמִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל
עַל זֶה הַזּוּג שֶׁהוּא זּוּג נֶעְלָם שֶׁל
הַפְּנִימִיּוֹת לְפָנַי וְלִפְנֵי בְּקִדְשׁ הַקִּדְשִׁים,

זרע שמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

שְׂוִי־שְׁבוֹת לְפָנַי וְלִפְנֵי הַמַּלְכִּים
וּבִאֲצוּרֹתֵיהֶם, וְאִינֶם נִמְצָאִים בְּמִקּוֹם אַחֵר,
מַחֲמַת חֲשִׁיבוֹתָם³⁵, אִז דְּוָקָא יִזְכָּה בָּהּ -
בְּאֵשֶׁת חֵיל זו, אִף עַל פִּי שְׂאִינָה הַבַּת זּוּג
שֶׁהוֹכְנָה לוֹ עַל פִּי הַבַּת קוֹל.

בזכות האשה הכשירה יבואו הטובות שנקראו 'של'

וְלֵאחֶר שְׂוִיִּזְכָּה בָּהּ - בִּיאֵשֶׁת חֵיל, בְּאֹפֶן
זֶה, אִז 'בְּטַח בָּהּ לֵב בְּעֵלָה וְכוּ' וְשָׁלָל לֹא
יִחְסֹר, בְּעֵלָה יִבְטַח בְּאֵשֶׁתוֹ, לְפִי שְׁבוֹכוֹתָה
לֹא יִחְסֹר 'שִׁל' מִבֵּיתוֹ, כְּלוֹמֵר, שְׂבִשְׁבִילָה -
בְּזִכּוֹת מָה שֶׁהִיא אֵשֶׁת צַדִּיקָנִית, יְהִיָּה לְבַעֲלָהּ
בְּרַכָּה וְשָׁלוֹם וְעֶשֶׂר, כְּדֵאִיתָא בְּגִמְרָא
בְּיִבְמוֹת (סב, ב)³⁶.

ציונים ומקורות

דמרגניתא, וראה שלמי הגיבורים (לרבי אברהם בן דוד זצ"ל, פני"ג דף נח א-ב). ומתוך דברי רבינו נראה ביאור חדש בסוגיית הגמרא בהוריות, שדרשה תיבת 'מפנינים' כמו 'לפני ולפנים', וכבר עמדו המפרשים על כך, שבפסוק כתוב 'פנינים', ולא 'לפני ולפנים'. אמנם לפי דברי רבינו ניתן לבאר, שהגמרא דרשה כך, משום שגם השורש של תיבת 'פנינים' עצמה, הוא 'לפני ולפנים', וכפי שפירש כאן רבנו הכוונה, שנקראו תכשיטין אלו פנינים מלשון לפני ולפנים, מקום ששם מניחים אבנים יקרים אלו, וממילא כל ענין הפנינים רומז לענין לפני ולפנים.
ג. לשון הגמרא, אמר רבי תנחום אמר רבי חנילאי, כל אדם שאין לו אשה, שרוי בלא שמחה בלא ברכה בלא טובה. בלא שמחה, דכתיב (דברים יד, כו) 'ושמחת אתה וביתך'. בלא ברכה, דכתיב (יהוה אלהיך, ל) 'להניח ברכה אל ביתך'. בלא טובה, דכתיב (בראשית ב, יח) 'לא טוב היות האדם לבדו' וכו'. רבא בר עולא אמר, בלא שלום, דכתיב (איוב ה, כד) 'זיודעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא', ע"כ. ויתכן לומר, שרבינו מפרש ש'טובה' שכתוב בגמרא שם, היינו עושר. ובווהר חדש (פרשת חוקת סב, א) כתוב, כל השרוי בלא אשה, שרוי בלא טובה וכו' בלא

זיווג הגון שלא על פי בת קול, בא ממקום גבוה בשמים וזהו 'רחק מפנינים מכרה', ש'ה'מכר' - הזיווג ש'שה - של ה'אשת חיל'³⁵, אם הוא בא על ידי כח התפילה, ולא מחמת הבת קול, הרי הוא ב'א ממקום 'רחוק' - נשגב וגבוה, ש'שנקרא 'פנינים'³⁶ ש'ה'רי זיווגו ת'לוי ועומד ב'זוג ע'ליון - שזכה לזיווגו רק מחמת שהתפלל על יחוד הזיווג העליון, ולכן נענה תחילה, ומי ש'מיתפלל על זה הזיווג העליון, ש'הוא ז'וג נ'עלם ש'ל הפנימיות ל'פני ו'לפנים בקדש הקדשים -] שהוא מקום הפנימי מהאולם שהוא נחשב 'בפנים'³⁶], כ'מו הפנינים - מרגליות יקרות, ש'שנקראו כ'ך ל'פי

כ. ראה בקידושין (ב, א), שהקידושין נקראים קנין ומקח, וככתוב (דברים כב, יג) 'כי יקח איש אשה'.
ד. ראה זוהר (פרשת תזריע מב, ב), וכדין כלהו רחיקין מאלין פנינים עלאין קדישין, דלא יהא לון חולקא בהו, הדא הוא דכתיב 'ורחוק מפנינים מכרה'.
ה. ענין הזיווג שבקודש הקדשים, נזכר בזוהר (אדרא זוטא פרשת האזינו רצו, ב). וראה עין חיים (שער מ"ז ומ"ד דרוש י') שביאר מהות היחוד בין הקב"ה וישראל במשל לזכר ונקיבה, כאשר היחוד השלם נקרא זיווג פנים בפנים, כעין מראה הכרובים שבקודש הקדשים. יתכן שכוננת רבנו לפרש כמו שמצינו בגמרא (הוריות יג, א), שהדין שממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ, נלמד מהפסוק (משלי ג, טו) 'יקרה היא מפנינים', מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים. ודרשו תיבת 'מפנינים' מלשון לפני ולפנים, עיי"ש. כך גם בפסוק זה 'ורחוק מפנינים מכרה' פירש רבנו שהכוונה למקום שנקרא פנינים, ושזה בא לו מחמת שעורר את הזיווג במקום עליון לפני ולפנים.
ז. על פי עקידת יצחק (שער כב, פרשת חיי שרה). ועוד יש לפרש, שהפנינה מצויה בצדף הנמצא בעומק הים, ונמצא שהפנינה בפנים הצדף, שהוא בפנים הים. ראה שבת (צ, א) 'בנוקבא

ועוד, 'שָׁלַל' גִּמְטְרִיא ה' פְּעָמִים
'חֶסֶד', שְׁזִכָּה לְהוֹת מוֹשְׁפֵּעַ
מִכָּל הַחֲמִשָּׁה חֲסָדִים הִידוּעִים, הַפֶּדָּה
דַּעַת הַמְקַטְרָגִים, שְׁכָל חֶפְצָם הוּא
לְהַשְׁטִין וְלַעֲזוֹר הַדִּין, חֶסֶם וְשָׁלוֹם.
'גִּמְלַתְהוּ טוֹב וְלֹא רָע'. קִשְׁשָׁה, דָּאֵם
הוּא טוֹב, פְּשִׁיטָא דְאִינוּ

בִּיבְמוֹת (פב, ב), לְפִי שְׁהַמְקַטְרָגִים לֹא
הָיוּ רוֹצִים שְׁהָאֲדָם יְהִיָּה שְׂרוּי
בְּמוֹכָה, כְּמוֹ שְׁדַרְשׁוּ ז"ל סוּד הַפְּסוּק
(דברים כ, יד) 'וְאָכַלְתָּ אֶת שָׁלַל אֹיבֶיךָ',
שְׁיִהְיֶה לוֹ מְמוֹן הַרְבֵּה, הַפֶּדָּה רְצוֹן
הַמְקַטְרָגִים, וְיִהְיֶה נִקְרָא כְּאֵלוֹ זוֹכָה
בְּשָׁלַל שְׁלֵהֶם.

זרע שמשון המבאר

נקראו בפסוק 'שָׁלַל', לפי ש'שָׁלַל' (360), הוא
בגִּמְטְרִיא ה' פְּעָמִים 'חֶסֶד' (72), ובא הפסוק
לרמז בכך, שְׁאִישׁ זֶה שֶׁנִּשְׂא אִשְׁתּוֹ חֵיל',
זִכָּה לְהוֹת מוֹשְׁפֵּעַ מִכָּל הַחֲמִשָּׁה חֲסָדִים
הִידוּעִים¹⁷, וְהֵינּוּ הַפֶּדָּה דַּעַת הַמְקַטְרָגִים,
שְׁכָל חֶפְצָם הוּא לְהַשְׁטִין - לְקַטְרַג וְלַעֲזוֹר
הַדִּין - לְתוֹבָע שִׁתְנַהֵּג הַקְּב"ה עִם בְּרִיּוֹתָיו
בְּמִדַּת הַדִּין וְיַעֲנִישֵׁם עַל חֲטֵאֵיהֶם, שֶׁהוּא
הַיִּפְךְ הַחֶסֶד, חֶסֶם וְשָׁלוֹם.

ובמה שהטובה והעושר וכו' נקראו
'שָׁלַל', יש לדקדק, שלשון זה שייך למה
שהאדם לוקח לעצמו מאויבו בעל כרחו,
ולכאורה לא מדובר כאן בכגון זה. ויש
לבאר, שהוא לְפִי שְׁהַמְקַטְרָגִים לֹא הָיוּ
רוֹצִים שְׁהָאֲדָם יְהִיָּה שְׂרוּי בְּמוֹכָה, כְּמוֹ
שְׁדַרְשׁוּ ז"ל סוּד הַפְּסוּק (דברים כ, יד) 'וְאָכַלְתָּ
אֶת שָׁלַל אֹיבֶיךָ' - מֵה שֶׁתּוֹכָה לְכָל הַטּוֹבוֹת,
נִקְרָא 'שָׁלַל' שְׁנִלְקַח בְּעַל כְּרַחֵם שֶׁל
הַמְקַטְרָגִים¹⁸. וכמו כן, זֶה שִׁישָׂא אֶת הָאִשְׁתּוֹ
חֵיל', יוֹכָה שְׁיִהְיֶה לוֹ מְמוֹן הַרְבֵּה, וְהֵינּוּ
הַפֶּדָּה רְצוֹן הַמְקַטְרָגִים, וְיִהְיֶה נִקְרָא כְּאֵלוֹ
הוּא זוֹכָה בְּשָׁלַל שְׁלֵהֶם, וְלִכֵּן כְּתוּב 'וְשָׁלַל
לֹא יִחְסֹר'¹⁹.

ועוד - טעם נוסף, שהטובות שיזכה בהן

ציונים ומקורות

שלל', גימטריא ה' חסדים, שלקחה חלק בהם בדרך
שלל וכו', כמבואר באוצרות חיים (דף צו, א) ובעין
חיים (של"ח פ"ג). ע"כ. ובכתבי האר"י מובא כי
'חמשה חסדים' היינו חמשה שמות הוי"ה שמצד
החסד, שמספרם קיל'. כי הדעת דועיר אנפין יש בו
חמשה חסדים וחמשה גבורות, והם עשרה הוי"ות,
בגימטריא ר"ם. ראה עוד בשער מאמרי רשב"י (פרשת
בראשית ופרשת שלח לך). וכתבו בספרים הקדושים, כי
החמשה חסדים ממתיקים את החמשה גבורות, ומשם
נשפע הטוב. לזו. כן הקשו בעין החיים (פרשת
וזאת הברכה ד"ה גמלתהו) וכפני יצחק (פרשת חיי שרה
דרוש המישי) ובדרשות רבינו בצלאל (משלי בפסוק
גמלתהו) וביעלת חן (פרשת חיי שרה אות יז). ונראה
שהאלישיך והמוצות דיה כבר נשמרו מקושיא זו,
שפירשו, בכל ימי כושר בבלה הטיב עמה
גמלה לו טוב ועומת הטובה, אבל אם עשה לה בעלה
רע, לא גמלה לו כמעפלו.

ברכה וכו', בלא עושר, כמה דאת אמר 'בטח בה לב
בעלה ושלל לא יחסר'. לד. ראה מעין החכמה
[ספר קבלה קדמון] (ד"ה עוד צירוף, עמוד לג. סוד
אלופי בני עשו, ענין האלוף העשרים ואחד, עמוד נא)
שמבואר כן בדבריו. לז. וראה עוד מה שכתב
רבנו בפרשת לך לך (אות כז) וזה לשונו, ודייק לומר
'שלל', על דרך 'ואכלת את שלל אויבך',
שהמקטרגים שהם האויבים של אדם, לא היו רוצים
שיתעשר. לז. ראה בפירושו הרמ"ז [על הזוהר
(פרשת וארא כב, ב) וזמאז באתי אל פרעה לדבר בשמך
הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך' (שמות ה,
כג), מאן הוא דיימא כדן, אלא משה דידע דהא דרגא
אחרא עלאה זמין ליה, אמר רבי יצחק, בשירותא
דאתיהיב ליה ביתא פקיד לה, כבר נז' דפקיד לביתיה
ואמר כל מאן דבעי בלא דחילון], וז"ל, פקיד ליה,
פירוש, המשיך עליה אור 'פקיד' שזו היתה נבואתו
וכו', ועל זה נאמר (תהלים סח, יג) 'ונות בית תחלק

רַע. וַיֵּשׁ לֹמֶר, דְּאִמְרִינָן בְּמִצְיֵא פֶּרֶק ד' (נמ, א), שְׂאִין הַבְּרָכָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֲלֵא בְּשִׁבִיל אִשְׁתּוֹ, שְׂנַאֲמַר (יחזקאל מד, ל) 'לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתְךָ' [וּלְאִבְרָם הַיְטִיב בְּעִבּוּרָה' (בראשית יב, טז)]. וְהַטַּעַם שֶׁהַבְּרָכָה בָּאָה לְאָדָם דְּוָקָא בְּשִׁבִיל הָאִשָּׁה, הֵינּוּ לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה טוֹבָה נְאֻמָּנָת לְבַעֲלָהּ, לְפִיכָךְ

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלַח לְבַעֲלָהּ בְּרִכּוֹת עַל יְדֵהּ, בְּדִכְתִּיב (משלי כח, כ) 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת רַב בְּרִכּוֹת', וְאִמְרִינָן בְּמִדְרַשׁ פְּרִשְׁתַּי פְּקוּדֵי (שמו"ר נא, א), כֹּל מִי שֶׁהוּא מִי שֶׁהוּא נְאֻמָּן, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלַח בְּרִכּוֹת עַל יְדוֹ. וְכִסּוּטָה שְׂאִינָה נְאֻמָּנָת, כְּתִיב (במדבר ה, יב) 'וּמַעֲלָה בּוֹ מֵעַל'.

זרע שְׂמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

באמונה ואינו מרמה אותם, זוכה להרבה ברכות, וְאִמְרִינָן בְּמִדְרַשׁ פְּרִשְׁתַּי פְּקוּדֵי (שמו"ר נא, א) על פסוק זה, כֹּל מִי שֶׁהוּא נְאֻמָּן, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלַח בְּרִכּוֹת עַל יְדוֹ לְכָל הַנִּכְסִים שֶׁהוּא מוֹפְקֵד עֲלֵיהֶם לְשִׁמְרָם. וְגַם הָאִשָּׁה מוֹפְקֵדָת לְשִׁמּוֹר אֶת נַכְסֵי בַעֲלָהּ, וְכֵן צְרִיכָה לְהִיּוֹת נְאֻמָּנָת לוֹ שֶׁלֹּא לְהִתְעַסֵּק עִם אַנְשִׁים אַחֲרָיִם, וְלִכֵּן אִם הִיא אִשָּׁה נְאֻמָּנָת, הַקְב"ה שׁוֹלַח עַל יְדֵהּ בְּרָכָה לְנַכְסֵי^מ.

וְכִסּוּטָה - הַמְזוּנָה עִם אַחֲרָיִם, כִּיּוֹן שְׂאִינָה נְאֻמָּנָת לְבַעֲלָהּ, אֲלֵא נִבְעַלְת לְאֻנְשִׁים אַחֲרָיִם, לְכֵן כְּתִיב (במדבר ה, יב) 'וּמַעֲלָה בּוֹ מֵעַל' - שֶׁהִיא גּוֹרֵמַת לוֹ לְהַפְסִיד אֶת מְמוֹנּוֹ,

וַיֵּשׁ לֹמֶר, בְּהַקְדָּם מַה דְּאִמְרִינָן בְּגִמְרָא כִּבְבֵּי מְצִיֵּא פֶּרֶק ד' (נט, א)^מ, שְׂאִין הַבְּרָכָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֲלֵא בְּשִׁבִיל - בְּזִכְרוֹת אִשְׁתּוֹ, שְׂנַאֲמַר (יחזקאל מד, ל)^ט ('לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתְךָ'), וּלְאִבְרָם הַיְטִיב בְּעִבּוּרָה' (בראשית יב, טז)^ן. וְהַטַּעַם שֶׁהַבְּרָכָה בָּאָה לְאָדָם דְּוָקָא בְּשִׁבִיל הָאִשָּׁה^ס, הֵינּוּ לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה שֶׁהִיא טוֹבָה, הִרִי הִיא נְאֻמָּנָת לְבַעֲלָהּ - נִשְׁמַרְת מְכַל עֶסֶק עִם שָׂרָא הָאֻנְשִׁים, וְגַם אִינָה גּוֹזֵלְת אֶת מְמוֹן בַּעֲלָהּ, וְלְפִיכָךְ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלַח לְבַעֲלָהּ בְּרִכּוֹת עַל יְדֵהּ, בְּדִכְתִּיב (משלי כח, כ) 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת רַב בְּרִכּוֹת' - הַמִּתְעַסֵּק עִם הַבְּרִיּוֹת

צִיּוּנִים וּמִקּוּדוֹת

בְּרִכּוֹת וְאֶץ לְהַעֲשִׂיר לֹא יִנְקָה'. מַג. לְשׁוֹן הַמְדְרַשׁ, 'וְאֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן' (שמות לח, כא), כֵּן פִּתַח רַבִּי תַנְחוּמָא בְּרַב אַבָּא, 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת רַב בְּרִכּוֹת', אֵתָה מוּצֵא כֹל מִי שֶׁהוּא נְאֻמָּן, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא בְּרִכּוֹת עַל יְדֵי וְכוּ', 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת' זֶה מִשָּׂה, שֶׁהוּא נְאֻמָּן שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂנַאֲמַר (במדבר יב, ז) 'לֹא כֵן עֲבַדִּי מִשָּׂה בְּכָל בֵּיתִי נְאֻמָּן הוּא', הוּי 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת רַב בְּרִכּוֹת' שְׁכָל הַדְּבָרִים שֶׁהִיא גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם הִיוּ מִתְבַּרְכִּים לְפִי שֶׁהוּא נְאֻמָּן. מִד. נִרְאֶה שֶׁבְּכוּוּנָה הִבִּיא רַבִּינוּ גַּם אֶת הַמְדְרַשׁ, לְפִי שֶׁמִּהַפְּסוּק עֲצֻמוֹ 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת רַב בְּרִכּוֹת' מוֹכַח רַק שֶׁהָאִישׁ הַנְאֻמָּן בְּעֲצֻמוֹ זּוֹכֵה לְהַרְבֵּה בְּרִכּוֹת בְּזִכְרוֹת נְאֻמָּנוֹתוֹ. אֲבָל בְּמִדְרַשׁ מְבֹאֵר שֶׁגַם הַדְּבָרִים שֶׁמִּשָּׂה הִיָּה רַק גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם, הַתְּבַרְכוּ בִּזְכוּתוֹ, וְכִמוֹ כֵּן נַכְסֵי הָאִישׁ מִתְבַּרְכִּים בְּזִכְרוֹת אִשְׁתּוֹ, שֶׁהִיא כְּמוֹ גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם. מִד. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרָתְ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטָה אִשְׁתּוֹ וּמַעֲלָה בּוֹ מֵעַל'.

ז.ח. לְשׁוֹן הַגְּמְרָא, אִמַר רַבִּי חֲלָבוּ, לְעוֹלָם יֵהָא אַדָּם זְהִיר כְּכַבּוּד אִשְׁתּוֹ, שְׂאִין בְּרָכָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֲלֵא בְּשִׁבִיל אִשְׁתּוֹ, שְׂנַאֲמַר (בראשית יב, טז) 'וְלְאִבְרָם הַיְטִיב בְּעִבּוּרָה', וְהֵינּוּ דְאִמַר לְהוֹ רַבָּא לְבִנֵי מַחוּזָא, אֻקְיָרוּ לְנִשְׁיָיכוּ כִּי הִיכִי דַתְתַּעֲתְרוּ - כְּכַבּוּד אֶת נִשְׁוֹתֵיכֶם, כְּדִי שְׁתַּתְעַשְׂרוּן]. ל.ט. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'וְיִרְאִשִׁית כָּל כְּפֹרֵי כָל וְכָל תְּרוּמַת כָּל מִפְּל תְּרוּמֹתֵיכֶם לְפָנָיִם יִהְיֶה וְיִרְאִשִׁית עֲרֹסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לְפָנָי לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתְךָ'. אֵךְ נִרְאֶה שֶׁיֵּשׁ כְּאֵן טַעוֹת סוֹפֵר, לְפִי שֶׁבְּגִמְרָא הוֹבָא רַק הַפְּסוּק שְׂנוֹסֵף בְּסוֹגְרִיִּים. וּבְתוֹרַת חַיִּים (כ"מ שם ד"ה שְׂאִין) צִיּוּן שְׂכַעֲיָן זֶה מְבֹאֵר בִּיבְמוֹת, הַשְּׂרׁוּי בְּלֹא אִשָּׁה, שְׂרׁוּי בְּלֹא בְּרָכָה שְׂנַאֲמַר לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתְךָ'. וְעִינֵן שֶׁם שְׂבִיאָר הַטַּעַם עַל פִּי דְבָרֵי הַזְּהוּרָה. מ. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'וּלְאִבְרָם הַיְטִיב בְּעִבּוּרָה וְהִי לוֹ צֵאֵן וְיִבְרָךְ וְחֻמָּזִים וְעִבְדִּים וְשִׁפְחֹת וְאַתְנֹת וְגַמְלִים'. מַא. רִאֵה דְבָרֵי רַבְּנּוּ פְּרִשְׁתַּי לֵךְ לֵךְ (סוף אוֹת יב), שְׂכַתַּב כֵּן. מ.ב. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'אִישׁ אַמּוֹנוֹת רַב

אֲשֶׁתוֹ וְלֹא בְזֻכּוֹתָיו. מִשּׁוֹם הַכִּי, הוֹסִיף
 'כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ', שֶׁכְּשֵׁתְמוֹת הִיא, תִּפְסֹק
 הַבְּרָכָה מִבֵּיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י עַל
 פֶּסוּק (בראשית כד, טו) 'וַיִּנָּחֵם וַיִּצְחַק אַחֲרָיו
 אָמוֹ', שֶׁכְּשֵׁמְתָה שָׂרָה, פָּסְקָה הַבְּרָכָה מִן
 הָעֶפְסָה, וְעִיּוֹן שָׁם.
 'דְּרָשָׁה צְמֹר וּפְשָׁתִים' וְכו'. כְּתַב

וְקִשְׁר הַפֶּסוּק הוּא כָּךְ, 'גַּמְלָתָהּ טוֹב'
 דְּהֵינּוּ הַטּוֹב וְהַבְּרָכָה שֶׁבָּאָה
 לְבֵית בַּעֲלָהּ עַל יָדָהּ. וְלָמָּה הַבְּרָכָה בָּאָה
 דוֹקָא עַל יָדָהּ, 'וְלֹא רַע', מִשּׁוֹם שֶׁאֵינָהּ
 עוֹשָׂה שׁוֹם רַע, וְאֵינָהּ מוֹעֵלֶת בַּבַּעֲלָהּ.
 וְאִם תֹּאמְרָה, וְאִיךָ יִבְחֹן הַבַּעַל
 שֶׁהַבְּרָכָה בָּאָה לוֹ בְּשִׁבִיל

זרע שמשון המבואר

היא שורה רק כל זמן שאשתו חיה,
 שֶׁכְּשֵׁתְמוֹת הִיא, תִּפְסֹק הַבְּרָכָה מִבֵּיתוֹ,
 כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י עַל הַפֶּסוּק (בראשית כד,
 טו) ^מ 'וַיִּנָּחֵם וַיִּצְחַק אַחֲרָיו אָמוֹ', שֶׁכְּשֵׁמְתָה
 שָׂרָה, פָּסְקָה הַבְּרָכָה מִן הָעֶפְסָה, וְאוֹ הַתְּבַרֵּר
 שֶׁהַבְּרָכָה הִתְּנָה שׁוֹרָה בְּעִיסָה רַק בְּזֻכּוֹתָהּ ^מ,
 וְהֵינּוּ אִף שֶׁהִיא אֲבֵרָה קַיִם, וְהִיא אֲפֻשֶׁר
 לומר שהברכה שורה בביתו בזכותו, מכל
 מקום הוברר שהברכה היתה שורה בעיסה
 רק בזכות שרה. וְעִיּוֹן שָׁם.

והיינו להיפך מאשה טובה שעל ידה נשפע
 טוב לבעלה ^מ.

רמז בפסוק שהאשה הכשירה גומלת טוב לבעלה

וְקִשְׁר הַפֶּסוּק הוּא כָּךְ, 'גַּמְלָתָהּ טוֹב'
 דְּהֵינּוּ שֶׁהָאִשָּׁת חֵיל, גּוֹרֵמֶת לְהַטּוֹב וְהַבְּרָכָה
 שֶׁבָּאָה לְבֵית בַּעֲלָהּ עַל יָדָהּ - בְּזֻכּוֹתָהּ. וְאִם
 תִּשְׁאַל, לָמָּה הַבְּרָכָה בָּאָה דוֹקָא עַל יָדָהּ,
 הַתְּשׁוּבָה לִכְךָ הִיא, 'וְלֹא רַע', מִשּׁוֹם שֶׁאֵינָהּ
 עוֹשָׂה שׁוֹם רַע, וְאֵינָהּ מוֹעֵלֶת בַּבַּעֲלָהּ, אֲלֵא
 הִיא נִאֲמַנֶת לוֹ ^מ.

כשהאשה מתה מתברר שכל הברכות שבבית היו בזכותה

וְאִם תֹּאמְרָה, וְאִיךָ יִבְחֹן הַבַּעַל שֶׁהַבְּרָכָה
 בָּאָה לוֹ בְּשִׁבִיל אֲשֶׁתוֹ שֶׁהִיא נִאֲמַנֶת לוֹ,
 וְלֹא בְּזֻכּוֹתָיו - בְּזֻכּוֹת מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, מִשּׁוֹם
 הַכִּי הוֹסִיף הַפֶּסוּק, 'כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ', שְׂכִיּוֹן
 שֶׁהַבְּרָכָה מְצוּיָה בְּבֵיתוֹ בְּזֻכּוֹת אִשְׁתּוֹ, הִרִי

ציונים ומקורות

בעלה הוא ענין ממוני. מז. כלומר, 'ולא רע'
 אינו המשך ליגמלתהו טוב' שהאשה גומלת לו רק
 טוב ולא רע, שאם כן יש לדקדק בכפילות שבפסוק
 וכמו שהקשה רבינו, אלא ש'ולא רע' היא הסיבה
 למה ליגמלתהו טוב, וכלומר, היאך האשה גומלת
 טוב לבעלה, על ידי שהיא 'ולא רע', אלא נאמנת,
 ו'איש אמנות' גורם שיהיה 'רב ברכות'.
 מז. לשון הפסוק, 'וַיִּבְרָאָה וַיִּצְחַק הָאֱלֹהִים שָׂרָה אָמוֹ
 וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּאָהֲבֶהּ וַיִּנָּחֵם וַיִּצְחַק
 אַחֲרָיו אָמוֹ'. מוט. לשון רש"י, 'האחלה שרה
 אמו ויביאה האחלה', ונעשית דוגמת שרה אמו,
 כלומר, והרי היא שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת,
 היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה
 בעיסה, וענן קשור על האהל, ומשמתה פסקו,
 וכשבאת רבקה חזרו.

מז. כפשוטו פירוש הפסוק הוא שהיא מועלת לבעלה
 על ידי שמונה עם איש אחר, וכפירוש רש"י שם. אך
 נראה שרבינו הוקשה לו שלשון מעילה מצינו רק
 בממון, ולכן מפרש שמעילה זו הוא גם ענין ממוני,
 וכענין מעילה בקדשים דהיינו שמשנה ומעביר ממון
 הקדש לחול. וכמו כן בסוטה, על ידי שאינה נאמנת
 לבעלה ונבעלת לאחרים, היא גורמת להפסיד ממון
 בעלה, כי מחמתה אין הברכה שורה בהם. והוא
 חידוש גדול. ויש להביא סמך לפירושו של רבנו
 בדברי המדרש (במד"ר ח, ט) וז"ל, ולכן כתיב בסוטה
 בעת ששוכבת עם אחר ומועלה בו מעל, 'ב' מעילות
 הללו למה, אחת שהיא משקרת בהקב"ה, והשנית
 שהיא משקרת לבעלה, כיצד משקרת לבעלה, שהיא
 אומרת על הממזר שהוא בנו, ואינו בנו, והוא יורש
 את נכסיו, עכ"ל. הרי שגם המדרש מפרש שהמעילה

אפילו שִׁדְרָךְ נָשִׁי הָעִיר שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת שׁוֹם מְלֹאכָה, וְגַם בֶּן בְּנוֹת מְשַׁפְּחָתָה יוֹשְׁבוֹת בְּטָלוֹת, יָכוֹל לְכוּפָה שְׂאֵל תִּשָּׁב בְּטָלָה, וְתַעֲשֶׂה מְלֹאכָה בְּצִמּוֹר, עַכ"ל.
וְלָכֵן, הָאִשֶּׁת חֵיל אָף בִּי אֵין דְּרָךְ שְׂאֵר הַנְּשִׁים לַעֲשׂוֹת שׁוֹם מְלֹאכָה, אֵינָה רוֹצֶה לֵישֵׁב בְּטָלָה, וְגַם

בְּשִׁלְחֵן עֲרוּךְ אֲבָן הָעוֹר סִימָן פ' (ס"א), מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְבַעֲלָהּ, מְקוֹם שִׁדְרָךְ לְאָרֶג, אורגת. לרקם, רוקמת. לטוות צמר ופשתים, טווה. ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה אלא לטוות את הצמר בלבד. ופרש שם הבית שמואל (ס"א),

זרע שמשון המבאר

בצמר⁷¹. ופרש שם הבית שמואל (ס"א)⁷², שאפילו במקום שִׁדְרָךְ - מנהג נְשִׁי הָעִיר הוא שְׂאֵל לַעֲשׂוֹת שׁוֹם מְלֹאכָה, וְגַם בֶּן בְּנוֹת מְשַׁפְּחָתָה - אחיותיה יוֹשְׁבוֹת בְּטָלוֹת - אינן עושות שׁוֹם מלאכה, אף על פי כן, בעלה יְכוּל לְכוּפָה - להכריח את אשתו, שְׂאֵל תִּשָּׁב בְּטָלָה, לפי שהבטלה מביאה לידי זימה [-זנות]⁷³, או שעמום⁷⁴, וְתַעֲשֶׂה מְלֹאכָה של טוויית חוטי צמר, עכ"ל.

וְלָכֵן הָאִשֶּׁת חֵיל' שנוהרת שלא להביא עצמה לידי חטא, לכך אף בִּי אֵין דְּרָךְ שְׂאֵר הַנְּשִׁים - ממקומה וממשפחתה לַעֲשׂוֹת שׁוֹם מְלֹאכָה, אלא יושבות בטלות, מכל מקום, היא אֵינָה רוֹצֶה לֵישֵׁב בְּטָלָה בלא עשיית שׁוֹם מלאכה⁷⁵. וְגַם אֵינָה מְמַתְּנַת

תביעה ובקשה⁷⁶, ולא כתוב 'עשתה בצמר ופשתים בחפץ כפיה'⁷⁷.

ויש לבאר, בהקדם מה שכתב בְּשִׁלְחֵן עֲרוּךְ אֲבָן הָעוֹר סִימָן פ' (ס"א)⁷⁸, מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ - הזכות של עבודתה ומלאכתה, של אשה, שייך לְבַעֲלָהּ. ובמקום שִׁדְרָךְ של הנשים לְאָרֶג, אורגת - חייבת האשה לארוג בשביל בעלה⁷⁹, ובמקום שדרכן של הנשים לְרָקֵם, רוקמת בשבילו, ובמקום שדרכן לְטוֹוֹת חוטים מצמר ופשתים, טווה בשבילו. ואם לא היה דְּרָךְ נְשִׁי הָעִיר לַעֲשׂוֹת בְּ מְלֹאכָוֹת הָאֵלוֹ, אינו כופה - בעלה אינו רשאי לכפות אותה לעשותן, אֵלָא יָכוֹל רַק לכפותה לְטוֹוֹת אֶת הַצִּמּוֹר בְּלָבָד, ולא בטוויית פשתן, וכן אינו יכול לכופה למלאכה אחרת

ציזנים ומקודות

מלאכה ויושבים בטל, אפילו בנות משפחתה גם כן יושבים בטל, יכול הוא לכופ אותה שאל תשב בטל ותעשה מלאכה בצמר. ומתניחין דתנא עושה בצמר ולא בפשתן, איירי נמי בכהאי גונא דיושבים בטל. אבל אם דרכן לעשות בפשתן, כופין אותה שתעשה פשתן. ומגירסת הרמב"ם משמע, אם אין להן מלאכה מיוחדת, אלא קצתן עושים מלאכה אחת, וקצתן עושים מלאכה אחרת, כופין אותה על צמר, ולא על פשתן. גז. על פי לשון המשנה (כתובות נט, ב), רבי אליעזר אומר, אפילו הכניסה לו מאה שפחות, כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זימה. גז. במשנה (שם) שנינו, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה, יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי שיעמום. גז. וכן כתב בעקידת יצחק (להרב יצחק עראמה זצ"ל, שער כב) וז"ל, ידרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה, אמר שהבטלה והשעמום שנואות אליה, עד שתחרץ

ג. כמו 'עד דרוש אחיך אותו' (דברים כב, ב), שהוא לשון תביעה. גא. עיין באלשיך (משלי שם) שהקשה כן. גב. לשון השולחן ערוך, מעשה ידיה לבעלה, כיצד, הכל כמנהג המדינה, מקום שדרכן לארוג, אורגת. לרקום, רוקמת. לטוות צמר או פשתים, טווה. ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה אלא לטוות הצמר בלבד. דחקה עצמה ועשתה יותר מהראוי לה, המותר לבעל. גז. כלומר, שהריוח שהיה לה ממלאכות אלה, יהיו לבעלה. גז. שאינו יכול לכופה לטוות את הפשתן, מפני שהפשתן מזיק את הפה ואת השפתים. וגם בצמר אינו יכול לכופה אלא לטוות בלבד, ולא שאר מלאכות, מפני שהטווה היא המלאכה המיוחדת לנשים, שנאמר (שמות לה, כה) 'וכל אשה חכמת לב בדיה טוו' וגו'. על פי רמב"ם (הלכות אישות פכ"א ה"א), וחלקת מחוקק (אה"ע שם סק"א). גה. לשון הבית שמואל, ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות, משמע דאין עושין שום

אִינָה מִמִּתְנַת שְׁבַעֲלָה יְכוּפְנָה לְטוֹוֹת
הַצָּמֶר, אֲלֵא מַעֲצָמָה דוֹרְשֵׁת וּמִבְקֶשֶׁת
לְטוֹוֹת הַצָּמֶר. וְלֹא דִי שְׁמַבְקֶשֶׁת הַצָּמֶר,
אֲלֵא אֶף הַפְּשָׁתִים, אֶף עַל פִּי שְׁבַפְשָׁתָן
לֹא הָיָה יְכוּל בַּעֲלָה לְכוּפְנָה, בְּדֹאֵיתָא
שָׁם (בשר"ע). וְכָל כֶּךָ לְמָה, לְפִי שְׁיִישׁ לָהּ

אִינָה מִמִּתְנַת שְׁבַעֲלָה יְכוּפְנָה לְטוֹוֹת
הַצָּמֶר, אֲלֵא מַעֲצָמָה דוֹרְשֵׁת וּמִבְקֶשֶׁת
לְטוֹוֹת הַצָּמֶר. וְלֹא דִי שְׁמַבְקֶשֶׁת הַצָּמֶר,
אֲלֵא אֶף הַפְּשָׁתִים, אֶף עַל פִּי שְׁבַפְשָׁתָן
לֹא הָיָה יְכוּל בַּעֲלָה לְכוּפְנָה, בְּדֹאֵיתָא
שָׁם (בשר"ע). וְכָל כֶּךָ לְמָה, לְפִי שְׁיִישׁ לָהּ

זרע שמשון המבאר

מלאכתה ב'חפץ' דהיינו ברצון. וזהו מה שנאמר בסוף הפסוק ו'תעש ב'חפץ בפיה' - שיש בזה נתינת טעם להאמור קודם לכן שמבקשת לעסוק בצמר ובפשתים, והיינו מחמת שהיא עושה ברצון את מלאכתה הנעשית בפפיה, ולא על ידי שבעלה כופה אותה לכך¹⁰.

דרשה' מהיקש, שצמר רחל בת עז
מותר מן התורה ללבושו עם פשתים

אִי נְפִי³⁰ יִישׁ לְזָמֶר - עוד יש לפרש הפסוק באופן אחר, שתיבת 'דְּרָשָׁה', הוא מלשון 'דרשת חכמים', והכוונה, דבגמרא ב'פָּרָק ב' דְּבִכּוּרוֹת דָּף י"ז (ע"א)³⁰ אִיתָא, דְּרָחֵל - כבשה בת עז - שנולדה מ'עז'¹⁰, אִין לֹקִין עַל צְמֻדָּה - אם לבש אדם בגד שהיה עשוי מצמרה שחיברוהו לפשתן, אינו חייב מלקות משום האיסור ללבוש ב'צָאִים' - כלאי

שְׁבַעֲלָה יְכוּפְנָה לְטוֹוֹת חוטי הצמר, אֲלֵא מַעֲצָמָה היא דוֹרְשֵׁת¹⁰ ומִבְקֶשֶׁת לְטוֹוֹת הַצָּמֶר, ולכן כתוב 'דְּרָשָׁה צָמֶר'. ומה שכתוב 'וּפְשָׁתִים', פירושו, שֵׁלֵא דִי שֵׁהיא מִבְקֶשֶׁת מעצמה לטוות את הצמר, אֲלֵא אֶף הַפְּשָׁתִים היא מבקשת מעצמה לטוות, אֶף עַל פִּי שְׁבַפְשָׁתָן לֹא הָיָה יְכוּל בַּעֲלָה לְכוּפְנָה שתעשה בו שום מלאכה, בְּדֹאֵיתָא שָׁם בשו"ע.

וְכָל כֶּךָ לְמָה - מפני מה דורשת לעשות מלאכה אף שלא תבעו ממנה¹⁰, לְפִי שְׁיִישׁ לָהּ אֲדָרְבָּא - [דעתה להיפך מסתם נשים, במה שיש לה] רְצוֹן וְהִנָּה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְעוֹד יִישׁ לָהּ שְׁבַח וְכְבוֹד בְּמִלְאכְתָּהּ וּבְמַעֲשֵׂיהָ יְדִיָּהּ - שבני אדם משבחים ומכבדים אותה עבור מלאכתה, משום שהיא עושה אותה בנאמנות ובמומחיות, ולפיכך היא עושה

ציזנים ומקודרות

שהוא מלשון דרישה ובקשה. סג. לשון הגמרא לגבי צמר של רחל בת עז, לענין איסור כלאים, אמר רבי אחא בר יעקב, הכל מודים דאין לוקין על צמרו משום כלאים, שנאמר 'לא תלבש שעטנז', מה פשתן שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה. 'כבשים' ו'עזים' הם שני מיני צאן. וה'רחל' היא הנקבה של הכבשים. סד. והיינו שה'עז' ילדה בהמה הדומה ל'רחל', וזה נקרא בלשון הגמרא 'נדמה', שהוא פטור מן הבכורה [בכורות יו, א]. ואף כש'עז' זו [העז שהולידה] נולדה מ'רחל', הרחל שנולדה מהעז, פטורה. ראה בזה בבבלי (שם), שרבי מאיר מחייב [בבכורה], וחכמים פוטרין. ועל זה אמר רבי אחא בר יעקב, שהכל מודים שאין לוקין על צמרו של שש שאינו מיוחד שה לכל דורתיו משום כלאים - שעטנז. פירושו, שאם לבש בגד שהיה עשוי מצמרו של שש זה המחובר לפשתן, לא עבר על איסור שעטנז, וממילא אינו לוקה. כן

[שכתבו בחריצות] לדרוש צמר ופשתים, לעשות בחפץ כפיה. נט. וכלומר, ש'דרשה' הוא לשון תביעה ובקשה, וכנ"ל. וכן פירשו באבן עזרא ומצודת דוד. אולם פירוש הפסוק לדברי רבנו הוא, שמעצמה היא מבקשת לעשות מלאכת צמר ופשתים. ס. אפשר, שעל מה שהיאשת חילי מבקשת לטוות את הצמר, אין כל כך תמיהה, לפי שאינה רוצה להתבטל שלא תבוא ח"י לידי זימה. אבל עיקר שאלת רבינו יוכל כך למה, היא מדוע מבקשת להוסיף כל כך ולעסוק גם במלאכת הפשתים, שהרי היה די לה להתעסק במלאכת הצמר לבד. ועל כך מבאר רבינו, שיש לאשת חילי הנאה ממלאכתה, נוסף על מה שהמלאכה מרחקתה מהזימה, ולכן היא מוסיפה אף לעסוק בפשתים. סא. על פי עזרא ומצודת דוד שם. סב. בפירוש זה, רבינו מבאר לשון הפסוק דְּרָשָׁה צָמֶר וּפְשָׁתִים, מלשון דרשת חכמים, ולא כפשוטו

הוא מדבריהם מפני מראית העין, עכ"ל.

והאשה הזאת אף על פי שעשתה הדרש' של 'צמר ופשתים', מה פשתן שלא נשתנה וכו', ולפי זה, היה מתר חבור מין צמר זה עם הפשתים. עם כל זה, 'ותעש בחפץ פפיה', רצתה לעשות דבר שיהיו הכל

שנאמר (דברים כב, יא) 'לא תלבש שעמנו צמר ופשתים יחדו', מה פשתן שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה. ופרש רש"י (ד"ה על), על צמרו של זה שאינו מיחד שיה לדורותיו, עכ"ל. דהינו עד שתהיה מיחדת רחל בת רחל. ופסקה הרמב"ם בפרק י' מהלכות פלאים (ה"ב), והוסיף שם מסבירתו, אבל אסור

זרע שמשון המבאר

בראשית. ופסקה הרמב"ם בפרק י' מהלכות גלגלים (ה"ב)^{טו}, והוסיף שם מסבירתו, אבל אסור הוא מדבריהם - מדרבנן, מפני מראית העין - שמא יחשבו הרואים, שהוא לובש כלאים ממש של צמר ופשתן^{טז}, עכ"ל.

אשת חיל' נזרת אף מאיסור דרבנן

והאשה הזאת - האשת חיל', אף על פי שעשתה - ש'דרשה' את הדרש' - דרשת חכמים, של 'צמר ופשתים', מה פשתן שלא נשתנה וכו', אף צמר שלא נשתנה, ולפי זה, היה מתר חבור מין צמר זה - של רחל בת עז, עם הפשתים, עם כל זה - מכל מקום, 'ותעש בחפץ פפיה', כלומר, שרצתה לעשות ב'פפיה' - ידיה, דבר שיהיו הכל - כל האנשים, חפצים בו^{טז},

בגדים, הנקראים שעטנז^{טו}, שנאמר (דברים כב, יא) 'לא תלבש שעמנו צמר ופשתים יחדו', ודורשים, שהתורה הסמיכה 'צמר' לפשתים' בפסוק זה, כדי להקישם, וללמדנו, מה 'פשתן' - כשם שהפשתן שנאסר ללבשו יחד עם צמר, הוא רק כשלא נשתנה מינו מעולם^{טו}, אף 'צמר' - כך גם הצמר שאסור ללבשו יחד עם הפשתן, הוא רק כשלא נשתנה - שלא נשתנה מעולם, מין הבהמה שממנה גזזו צמר זה. ופרש רש"י (ד"ה על), שפירוש הדרשה היא, שאין חיוב מלקות, על בגד כלאים שעשוי מצמרו של זה שאינו מיחד שיה לדורותיו, עכ"ל. דהינו שאין חייבים מלקות^{טו}, עד שתהיה הבהמה שממנה גזזו את הצמר, מיחדת רחל בת רחל לכל דורותיה, עד ששת ימי

ציזנים ומקורות

שבאר מדברי רש"י (ד"ה על צמרו). ובדעת הרמב"ם (כלאים פ"ה ה"ב) ברחל בת עז בת רחל, ראה ישועות מלכו (שם) וחזון איש (יו"ד סימן קצ את ד). סה. האיסור ללבוש כלאי בגדים, הוא בין אם חוטי הצמר והפשתן נארגו יחדיו, או שחוברו על ידי תפירה, קשירה, דיבוק וכדומה. ראה שו"ע (יו"ד סי' ש"א). סו. לפי שהפשתן אינו מקבל שינוי לעולם, ואי אפשר שיצמח פשתן מזרע אחר שאינו פשתן, או שיצמח מין אחר מזרע הפשתן. סז. ולא רק שאין חייבים עליו מלקות, אלא גם אין בו שום איסור מן התורה, רק מדרבנן, כמו שרבינו מביא בסמוך בשם הרמב"ם. סח. לשון הרמב"ם, רחל בת עז, צמרה אין לוקין עליו משום כלאים, אבל אסור הוא מדבריהם, מפני מראית העין, ע"כ. ומה שכתב רבינו, שהרמב"ם הוציא 'מסברתו'

שאוור מדרבנן, נראה שכוונתו למה שכתב בסוף משנה, שטעמו של הרמב"ם הוא, משום שזה כמו שירים [מין משי הדומה לפשתן] וכלך [מין צמח הדומה לצמר], שאסורים בכלאים מדרבנן משום מראית העין. [ולא כמו שכתב מהר"י קורקוס שם, שהרמב"ם סבר, שהאיסור מדרבנן מבואר ממה שאמרו בגמרא 'אין לוקין', שזה משמע שרק מלקות ואיסור תורה אין בוה, אבל מכל מקום אסור מדבריהם משום מראית העין]. סט. שהרי הצמר של הרחל שהיא בת עז, דומה ממש לצמר של שאר הרחלים. ע. ולפי פירושו זה, גם סוף הפסוק 'ותעש בחפץ פפיה', מתפרש באופן אחר מבפירוש הראשון. שלפי הפירוש הראשון, ביאור הפסוק הוא, שהיא עושה את מלאכתה בחפץ לב וברצון. ואילו לפי הפירוש השני, הפירוש הוא, שהיא

אין מוֹחִין בְּיָדוֹ, כְּדִי שְׁלֹא תִבְאֵנָה
לְעִשׂוֹת בְּזוֹן.

וְאַחֲרָיִם שְׁאָמַר הַכְּתוּב 'וַתַּעַשׂ בְּחַפְזָא
בְּפִיָּהּ, שְׂגִישׁ לָהּ נַחַת רוּחַ
לְעַסֵּק בְּמַלְאָכָה, וּלְהַנּוֹת לְבַעְלָהּ
מִמַּעֲשֵׂה יָדֶיהָ, אָמַר 'הִיְתָה כְּאֵינֹת
סוֹחֵר', דְּבִפְרָק ד' דְּפִסְחִים (ג, ב)

חֲפְצִים בּוֹ, שְׁלֹא יִהְיֶה בּוֹ שׁוּם אִסּוּר
וְאִפְּלוּ מִדְּרַבָּנָן, אִף עַל פִּי שְׂשֵׁאָר
הַנְּשִׂים אֵינֶן כָּךְ נִזְהָרוֹת בְּאִסּוּרָא
דְּרַבָּנָן, אוֹ בְּמָה שְׁלֹא נִכְתַּב בְּפִרוּשׁ
בְּתוֹרָה, כְּמוֹ שְׁכַתְּבַת הַשְּׁלַחַן עֲרוּךְ
אַרְבַּח חַיִּים סִימֵן תַּר"ח (ס"ב), נְשִׂים
שְׂאוּכְלוֹת וְשׁוֹתוֹת עַד שְׁחֻשְׁכָּה וְכוּ',

זרע שמשון המבאר

במזיד אף על דין תורה, אם אינו מפורש בתורה. ומכל שכן שעלולות לעבור על דברים האסורים רק מדרבנן²³. אולם האשת חיל' נזהרת אפילו במה שאסור מדרבנן, ותעש בחפז כפיה', וכמו שנתבאר, שהיא עושה באופן שכל האנשים חפצים בו.

ה'אשת חיל' רואה סימן ברכה במעשי ידיה, אף ששולחת אותן למרחוק

וְאַחֲרָיִם שְׁאָמַר הַכְּתוּב 'וַתַּעַשׂ בְּחַפְזָא
בְּפִיָּהּ, שְׂפִירוּשׁוֹ שְׂגִישׁ לָהּ ל'אשת חיל',
נַחַת רוּחַ - שְׁבִיעוֹת רִצּוֹן, שְׁלֹא לְהַתְּבַטֵּל
אֵלָּא לְעַסֵּק בְּמַלְאָכָה, וּלְהַנּוֹת לְבַעְלָהּ מִן
הַרְיוּחַ שֶׁל מַמְעֵשֶׂה יָדֶיהָ²⁴, הַמְשִׁיךְ הַפְּסוּק
וְאָמַר בְּשִׁבְחָהּ, 'הִיְתָה כְּאֵינֹת סוֹחֵר
מִמְרַחֵק תְּבִיא לְחֶמֶה'.

ויתבאר פסוק זה, ושייכותו עם הפסוק הקודם, בהקדם מה דבגמרא בפרק ד'

והיינו שְׁלֹא יִהְיֶה בּוֹ שׁוּם אִסּוּר שֶׁעֲטָנוּ,
וְאִפְּלוּ מִדְּרַבָּנָן.

ומעלתה המיוחדת של האשת חיל היא, שאף על פי ששאר הנשים אינן כֵּן כֵּף נִזְהָרוֹת בְּאִסּוּרָא דְּרַבָּנָן, אוֹ בְּמָה - כְּדַבְּרֵי הַאִסּוּר מִן הַתּוֹרָה, אֵלָּא שְׁלֹא נִכְתַּב בְּפִרוּשׁ בְּתוֹרָה וְרַק חֲכָמִים דְּרוּשׁוּהוּ, כְּמוֹ שְׁכַתְּבַת הַשְּׁלַחַן עֲרוּךְ אַרְבַּח חַיִּים סִימֵן תַּר"ח (ס"ב)²⁵, נְשִׂים שְׂאוּכְלוֹת וְשׁוֹתוֹת בּוֹזֵמִן שֶׁל תּוֹסַפֵּת יוֹם הַכְּפּוּרִים, עַד שְׁחֻשְׁכָּה וְכוּ' - שֶׁהוּא זְמַן אִיסּוּר אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה מִן הַתּוֹרָה, וְאֵינֶן יוֹדְעוֹת שְׁצָרִיךְ לְהַתְּחִיל לְהַתְּעַנּוֹת מִבְּעוֹד יוֹם²⁶, אֵינֶן מוֹחִין בְּיָדָן - אֵינֶן מַעֲרִירִים לְהֵן וּמוֹכִיחִים אוֹתָן שֶׁכֵּבֵר אִסּוּר לְאֲכֹל בְּשַׁעַה זֹה, כְּדִי שְׁלֹא תִבְאֵנָה לְעִשׂוֹת בְּזוֹן - שִׁישׁ לְחֹשׁוֹשׁ שֶׁמָּא אִף אִם יוֹכִיחוּ אוֹתָן, יִמְשִׁיכוּ לְאֲכֹל בְּמִזִּיד. הִרִי שֶׁהַנְּשִׂים עֲלוּלוֹת לְעַבּוֹר

ציזנים ומקודות

כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום, מכאן שמוסיפין מחול על הקודש. עג. וראה גם בביצה (ל, א), והא הני נשי דשלקן חצבייהו, ואזלן ויתבן אפומא דמבואה [הרי הנשים שלוקחות כדיהן ויושבות בראש המבוין, ולא אמרינן להו ולא מידי [אין אנו מוכיחים אותן להזהירן, שאסרו חכמים לעשות כן, לפי שחששו, שמא יתגלגל החפץ מידו לרשות הרבים הסמוכה, ויבוא להחזירו למבוין, שהוא רשות היחיד, כי מתוך שאין המבוין מקורה אין מכירין בו שהוא רשות היחיד, ונמצא שעבר על מלאכת 'הוצאה'], אלא הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ע"כ. הרי מצינו, שהנשים עלולות להכשל בזון באיסור דרבנן. עד. היינו להפירושו הראשון שכתב רבנו בפסוק

עושה מלאכתה, באופן שכל האנשים יהיו חפצים בה. עא. לשון השולחן ערוך, נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה, והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקדש, אין ממחין בידן כדי שלא תבוא לעשות בזון. הגה, והוא הדין בכל דבר איסור אמרינן, מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין. ודוקא שאינו מפורש בתורה, אף על פי שהוא דאורייתא. אבל אם מפורש בתורה, מוחין בידן. עב. מצוה מן התורה להוסיף מן החול על הקודש, אלא שמצוה זו אינה מפורשת בתורה, רק נדרשת מהפסוקים, זה לשון הגמרא (יומא פא, ב), לכדתניא 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש' (ויקרא כג, לב), יכול יתחיל ויתענה בתשעה, תלמוד לומר 'בערב', אי 'בערב' יכול משתחשך, תלמוד לומר 'בתשעה', הא

אֲמַרִּינּוּ, הַמְצַפֶּה לְשֹׁכֵר אִשְׁתּוֹ, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה. שֹׁכֵר אִשְׁתּוֹ, מִתְקוּלָּתָא. אָבֵל עֲבָדָא וּמְזַבְנָא, אִישְׁתְּבוּחֵי מִשְׁתַּבַּח בְּהַ קְרָא, 'סְדִין עֲשֵׂתָה וְתִמְכַר'. וְכָתַב שָׁם מֵהַרְשָׁ"א

(ח"א ד"ה עברה ומזבנא), שְׁבָבֵל מַה שְׁעוּשָׂה הִיא בְּיָדֶיהָ וּמוֹכֵרָתָ, יֵשׁ לָהּ שְׂבַח וְסִימָן בְּרָכָה. אָבֵל בְּמַה שְׂאִינוֹ מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, אֵין בּוֹ סִימָן בְּרָכָה אִם תַּעֲשֶׂה בּוֹ סְחוּרָה, וְעֵינֵי שָׁם.

זרע שמשון המבאד

לאחרים. וכיון שהפסוק משבחה, בודאי שבעלה יראה סימן ברכה מהמעוֹת שהרויחה מכך.

וְכָתַב שָׁם הַמְהַרְשָׁ"א (ח"א ד"ה עברה ומזבנא)^{טו}, שְׁעִיקָר חִילוּק הַגְּמָרָא הוּא שְׁבָבֵל מַה שְׁעוּשָׂה הִיא - הָאִשָּׁה בְּיָדֶיהָ בְּתוֹךְ בֵּיתָה, וּמוֹכֵרָתָ אוֹתוֹ לְאַחֵרִים^{טז}, יֵשׁ לָהּ שְׂבַח - כְּבוֹד מִמְּלֹאכְתָה שְׁעוּשָׂה בְּבֵיתָה, וְסִימָן בְּרָכָה בְּמַעוֹת שֶׁהָרוּיחָה מִכֵּךְ. אָבֵל בְּמַה שְׂאִינוֹ מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, אֵלֹא מַעֲשֵׂה יָדַיִם שֶׁל אַחֵרִים, אֵין בּוֹ סִימָן בְּרָכָה, אִם תַּעֲשֶׂה בּוֹ סְחוּרָה - לְקִנּוּת דְּבָרִים מֵאַחֵרִים וּלְמוֹכְרִים בְּעַצְמָה לְקוֹנִים בְּשׁוּקִים, לְפִי שֶׁהִיא מִתְבַּזֶּה לִישָׂא וּלִיתֵן וְלִהְיוֹת בְּשׁוּקִים, וְאֵין כְּבוֹדָה אֵלֹא לִישֵׁב בְּבֵיתָה וּלְעֲשׂוֹת מִלְּאכָה, וְעֵינֵי שָׁם.

דְּפִסְקִים (ג, ב)^{טז} אֲמַרִּינּוּ, הַמְצַפֶּה - אָדָם שֶׁמְקוּוֶה לְהִתְפָּרֵס מִהַשֹּׁכֵר - מַעוֹת שֶׁאִשְׁתּוֹ תְּרוּיַח בְּמִלְּאכְתָּהּ, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם מִמַּעוֹת אֵלוֹ^{טז}. וּמִפְּרִשְׁתִּי הַגְּמָרָא, שֶׁשֹּׁכֵר אִשְׁתּוֹ הָאִמּוֹר, הֵינּוּ שֹׁכֵר מִתְקוּלָּתָא [מֵאֲזַנִּים], שֶׁאִשְׁתּוֹ מוֹלִיכָה בְּעַצְמָה מֵאֲזַנִּים אֶל הַשּׁוּק, לְהַשְׁכִּירֵם לְכָל הַצָּרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, וְהַשֹּׁכֵר שֶׁמְרוּיַח מִכֵּךְ הוּא מוֹעֵט. וּלְפִי שֶׁאִשְׁתּוֹ מִתְבַּזֶּה עֲבוּר שֹׁכֵר מוֹעֵט, אֵין בְּעֵלָה רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה בְּמַעוֹת שֶׁהָרוּיחָה. אָבֵל אִם הָאִשָּׁה עֲבָדָא וּמְזַבְנָא - עוֹשֶׂה מִלְּאכָה בְּבֵיתָה, וּמוֹכֵרָתָ מִמֶּנָּה לְאַחֵרִים מִבְּלֵי לְהִתְבַּזּוֹת, הִרִי אִישְׁתְּבוּחֵי מִשְׁתַּבַּח בְּהַ קְרָא - הַפְּסוּק מִשְׂבַּח אוֹתָהּ עַל כֵּךְ, וְכָתוּב בְּהַמִּשְׁךְ פֶּרֶק זֶה (לא, כד)^{טז} 'סְדִין עֲשֵׂתָה וְתִמְכַר' - ה'אִשְׁתִּי חֵילִי תִפְרָה בְּעַצְמָה סְדִין, וּמְכַרָה אוֹתוֹ

ציונים ומקורות

שִׁירוּיַח בְּמִקוּם זֶה, יִפְסִיד בְּמִקוּם אַחֵר. וְהוּבָא בְּמִשְׁנֵה בְּרוּרָה (שם סק"ב). עו. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'סְדִין עֲשֵׂתָה וְתִמְכַר וְחָגוּר נִתְּנָה לְקִנְעִנִי'. עַה. לְשׁוֹן הַמְהַרְשָׁ"א, עֲבָדָה וּמוֹכֵבָ אִשְׁתְּבוּחֵי כו', מֵהָאֵי לִישְׁנָא שֶׁמִּשְׁע דְּלֹא דוּקָא מִתְקוּלָּתָ, דְּהוּא הָדִין בְּשָׂר דְּבָרִים שֶׁהִיא לֹא עֲשֵׂתָם, אֵין לָהּ לִישָׂא וּלִיתֵן וְלִהְיוֹת בְּשׁוּקִים, דֵּאֵין כְּבוֹדָה אֵלֹא פְּנִימָה, לִישֵׁב בְּבֵיתָה וּלְעֲשׂוֹת מִלְּאכָה כו', וְקָרָא דְּמִיתֵי הֵכִי מוֹכֵב 'סְדִין עֲשֵׂתָה' בְּיָדֶיהָ וְתִמְכַר, וּמִסִּיִּים 'חָגוּר נִתְּנָה לְקִנְעִנִי', וְרַצָּה לִמְרַחֵם חָגוּר שֶׁלֹּא עֲשֵׂתָה, מִתְבַּזֶּה לְמוֹכֵר בְּעַצְמָה, אֵלֹא שֶׁנִּתְּנָה אוֹתוֹ לְקִנְעִנִי - תְּגַר, שֶׁהוּא יִמְכּוֹר אוֹתוֹ. עַט. הֵינּוּ שְׂבָאִים אֶל בֵּיתָה לְקִנּוּת, כְּשִׁידוּעַ לְבִנֵי אָדָם שֶׁיֵּשׁ בֵּידָה לְמוֹכֵר מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ. אוֹ שֶׁהִיא מוֹכֵרָתָ מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְסוּחָר אַחַד שֶׁהוּא מוֹכֵרָם לְשָׂר הַלְּקוּחוֹת. מֵה שֶׁאֵין כֵּן בְּסִחוּרָה שֶׁל אָדָם אַחֵר, הִרִי הִיא מִתְעַסֶּקֶת בְּשׁוּקִים לְקִנּוּת מִזֶּה וּלְמוֹכֵר לְזוֹה, וְהִיא מִתְבַּזֶּה עַל יָדֵי כֵּךְ.

דְּרָשָׁה צְמֵר וּפְשָׁתִים וְתַעֲשֶׂה בְּחִפְזָא פְּפִיָּה, שֶׁנִּתְבָּאָר לְעֵיל, שֶׁמַּעֲמָה הִיא חִפְצָה בְּמִלְּאכָה, וְיֵשׁ לָהּ גַּם נַחַח רוּחַ בְּמִלְּאכְתָּהּ, וּלְפִי זֶה מוֹסִיף רַבִּינוּ לְבָאָר אֵת הַפְּסוּק הַבֵּא. עַה. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, תְּנוּ רַבְנֵי, הַמְצַפֶּה לְשֹׁכֵר אִשְׁתּוֹ וְרִיחִים, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם, שֹׁכֵר אִשְׁתּוֹ מִתְקוּלָּתָא. רִיחִיָּא אֲגֵרָתָא. אָבֵל עֲבָדָה וּמוֹכֵבָ, אִישְׁתְּבוּחֵי מִשְׁתַּבַּח בְּהַ קְרָא, דְּכָתִיב 'סְדִין עֲשֵׂתָה וְתִמְכַר'. וּפִירֵשׁ רַש"י, שֶׁמִּתְקוּלָּתָא הֵינּוּ שְׁנוּטֵלֵת מֵאֲזַנִּים בֵּידָה וּמֵהֶלְכֵת בְּשׁוּק לְהַשְׁכִּירֵן לְכָל הַצָּרִיכִים, שֶׁשֹּׁכֵר מוֹעֵט הוּא, וּמִתְבַּזֶּה אִשְׁתּוֹ עַל שֹׁכֵר מוֹעֵט. וְכֵן 'אֲגֵרָתָא' הֵינּוּ שֶׁשֹּׁכֵר רִיחִים שֶׁמִּשְׁכִּירֵן, יֵשׁ בּוֹ טוֹרָה גְּדוֹל וְשֹׁכֵר מוֹעֵט. אָבֵל קוֹנָה רִיחִים וּמוֹכֵר, הִרִי הוּא כְּשֶׁאֵר פְּרָקְמִטִּיא. וּמְדַרְבֵּי הַמְהַרְשָׁ"א שֶׁהוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ לְהֵלֵךְ בְּסִמּוּךְ, נִרְאֶה שֶׁמִּפְּרֵשׁ חִילוּק הַגְּמָרָא בְּאוֹפֵן אַחֵר. עו. רֵאָה בְּטוֹר וּבְשׁוּלְחַן עֵרוֹךְ (סִימָן רַגַּא ס"א), שֶׁהַעוּשָׂה מִלְּאכָה בְּעָרֵב שֶׁבֵּת מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעֲלָה, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה. וְכָתוּב הַב"ח וְהַט"ז (ס"א), שֶׁאֵף

וְהוֹאִיל שֶׁהִיא עוֹשֶׂה בְּחֶפְזָא בְּפִיָּה, וְכֹלָה לְהִיּוֹת 'פְּאֲנִיּוֹת סוּחַר', וְלִהְיָא 'לְחֶמָה מְרַחֵק', דְּאֲמַרִּינָן נְמוּ הֵתָם (שם), אַרְבַּע פְּרוּטוֹת אִין בְּהֵם סִימָן בְּרַכָּה, וְחַד מִיַּנְיָהוּ, מְעוֹת הַבָּאוֹת

מִמְדִּינַת הַיָּם. וְזוֹ 'הִיְתָה פְּאֲנִיּוֹת' שְׁמִבְיָאִין סוּחַרָה מִמְקוֹם רְחוֹק. אֲבָל לֹא פְּאֲנִיּוֹת הַשְּׂרִים וְהַמְלָכִים, שְׁדַרְבָּם לְסַמְךָ עַל הַנֶּסֶם. שְׁהָרִי אֲדַרְבָּא, בְּוֹדָאֵי תְבִיא לְחֶמָה מִמְרַחֵק, שְׂאָף עַל פִּי שְׁשׁוּלְחַת

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְבֹאֵר

הַפְּסוּד, שֶׁאִם יִטְבְּעוּ הָאֲנִיּוֹת בֵּים תִּפְסוּד כֹּל סוּחֹרְתוֹ.

וְאִשְׁת חֵיל זוֹ שְׁעוּשָׁה מְלֹאכְתָּהּ בְּעֻמָּה בְּבֵיתָהּ, וּמִפְנֵי כֵן שׁוֹרָה בְּמַעֲשֵׂיהָ בְּרַכָּה וְיִכְוֹלָה לְשַׁלּוּחַ לְמַרְחֹק לְהַרְוִיחַ, 'הִיְתָה פְּאֲנִיּוֹת סוּחַר מְרַחֵק תְּבִיא לְחֶמָה' - כְּלוּמָר, תַּעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂה הַסוּחָרִים כְּשׁוּלְחִים אֶת סוּחֹרְתָם בְּסַפִּינּוֹת הַהוֹלְכִים לְמַרְחֹק, וּמִשָּׁם - 'מְרַחֵק', תְּבִיא 'לְחֶמָה' - פְּרֻשַׁתָּהּ. וְדִיִּיק הַפְּסוּק שֶׁהָאִשְׁת חֵיל תִּדְקֵק בְּעֻמָּה לְהַתְנַהֵג פְּאֲנִיּוֹת 'סוּחַר' - כְּדֹרֵךְ הַסוּחָרִים שְׁמִבְיָאִין סוּחַרָה מִמְקוֹם רְחוֹק. אֲבָל לֹא תִתְנַהֵג פְּאֲנִיּוֹת שֶׁל הַשְּׂרִים וְהַמְלָכִים, שְׁדַרְבָּם לְנִסּוֹעַ בְּמִקְוֵי הַמַּסּוּכִים בֵּיתָר, אִף בְּמִקְוֵי שְׁצִירֵי לְסַמְךָ עַל הַנֶּסֶם, וּמִי שְׁעוּשָׁה כֵן, הָרִי קְרוֹב לְוֹדָאֵי שְׁסוּחֹרְתוֹ לֹא תִתְקִיִּים וְתִיאָבֵד^{פג}. שְׁהָרִי אֲדַרְבָּא - הָאִשְׁת חֵיל תַּעֲשֶׂה לְהִפְךָ מִהַשְּׂרִים, וּבְוֹדָאֵי - בְּאוֹפֵן וְדָאֵי וּמוּחַלְט תְּבִיא לְחֶמָה אִפִּילוּ 'מְרַחֵק', שְׂאָף עַל פִּי שֶׁהִיא שׁוּלְחַת אֶת מַעֲשֵׂה יְדִיָּה

וְהוֹאִיל שֶׁהִיא - הָאִשְׁת חֵיל, 'עוֹשֶׂה בְּחֶפְזָא בְּפִיָּה' - שְׁעוּשָׁה בְּעֻמָּה מַעֲשֵׂה יָדַיִם, וְעַל כֵּן הִיא וּבְעֻלָּה יִרְאוּ הַבְּרַכָּה בְּמָה שֶׁהִיא מוּכְרָתָּה^{פד}. וְלִכֵּן יִכְוֹלָה הִיא לְהִיּוֹת 'פְּאֲנִיּוֹת סוּחַר' - לְסוּחֹר עִם מַעֲשֵׂי יָדָהּ וְלְהוֹלִיכֵם בְּאֲנִיּוֹת^{פה}, וְלִהְיָא לְחֶמָה - פְּרֻשַׁתָּהּ, אִפִּילוּ מִמְקוֹם רְחוֹק, שֶׁתִּשְׁלַח אֶת מַעֲשֵׂי יָדָהּ בְּאֲנִיּוֹת לְמִקְוֵי רְחוֹקִים, וְתִמְכֹּר שֶׁם בְּרִיחַ, וְכֹתוּב 'מְרַחֵק תְּבִיא לְחֶמָה'. וְמָה שֶׁדִּקֵּק לֹמַר 'כְּאֲנִיּוֹת סוּחַר', יִתְבָּאֵר בְּהִקְדָּם מִה דְּאֲמַרִּינָן נְמוּ הֵתָם בְּגִמְרָא פְּסָחִים (שם)^{פו}, אַרְבַּע פְּרוּטוֹת - סוּגֵי מְלֹאכְתּוֹת שְׁעוּשָׁה הָאֵדָם כְּדִי לְהַרְוִיחַ מְעוֹת מֵהֶן^{פז}, הַמְעוֹת שֶׁהַרְוִיחַ מֵהֶן, אִין בְּהֵם סִימָן בְּרַכָּה, וְחַד מִיַּנְיָהוּ - אֶחָד מֵהֶם, הֵן מְעוֹת הַבָּאוֹת מִמְדִּינַת הַיָּם - מְעוֹת שְׂאֵדָם מִשְׁתַּכֵּר מִסוּחֹרְתוֹ, שֶׁהוּא שׁוּלַח תְּמִיד בְּאֲנִיּוֹת דֶּרֶךְ הַיָּם לְמִדִּינּוֹת רְחוֹקוֹת, כְּדִי שְׁתִּימְכֵר שֶׁם, שְׁכִינָן שְׁאֲנִיּוֹתָיו עוֹבְרוֹת תְּמִיד בְּמִקְוֵי סַכְנָה, וְלֹא בְּכָל יוֹם יֵרַע לוֹ נֶס שֶׁיִּנְצֵלוּ אֲנִיּוֹתָיו מִהַסַּכְנָה, הָרִי אִפְשָׁר שֶׁלְּבַסּוֹף יִבּוֹא לְיָדֵי

צִיּוּנִים וּמִקְוֹדוֹת

מִהַרְשָׁ"א (ח"א ד"ה ד'), שְׁבִיאָר הַטַּעַם שֶׁנִּקְטָה הַגְּמֵרָא לְשׁוֹן 'פְּרוּטוֹת'. פְּד. פִּירוּשׁ, שְׁדַרְכָּם שֶׁל הַסוּחָרִים הַשׁוּלְחִים אֶת סוּחֹרְתָם בְּאֲנִיּוֹת לְמִקְוֵי הַרְחֹקִים, שֶׁנִּזְהָרִים בְּמִדַּת הָאִפְשָׁר שֶׁלֹּא לְסַמְךָ עַל הַנֶּסֶם וְלִסְכֵּן אֶת סוּחֹרְתָהּ [עַל יָדֵי שְׁמֻחֻזִּיקִים אֶת הַסַּפִּינּוֹת, וּמִזְהִירִים אִם מְנַהִיגֵי הַסַּפִּינּוֹת שֶׁיִּתְרַחֵק מִמְקוֹמוֹת הַמַּסּוּכִים בֵּים וְכְדוּמָה], מָה שֶׁאִין כֵּן הַשְּׂרִים, שֶׁמִּחַמַּת רֹב גְּאוּתָם, וְחִפְצָם לְהַתְעַנֵּג מִהַנְּסִיעוֹת בֵּים, אִינֵם נוֹתְנִים אֶת לְבָם לְסַכְנוֹת שִׁישׁ בֵּים, וּמְנַהִיגִים אֶת סַפִּינּוֹתֵיהֶם בְּמִקְוֵי הַמַּסּוּכִים בִּיּוֹתָר.

פ. שֶׁהִלָּא הַפְּסוּק מִשְׁתַּבַּח בָּהּ, וּמִשְׁמַע שְׂרָאוּי שֶׁתִּתְנַהֵג כֵּן וְתִשְׁרַח הַבְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂיהָ. פֶּא. וְהִינּוּ שְׁשׁוּלְחַת סוּחֹרָה בְּאֲנִיּוֹת וּמוּכְרָת מַעֲשֵׂי יָדָהּ לְסוּחַר, וְאִינָה מְתַבּוּה לְמַכּוֹר בְּעֻמָּה בְּשׁוּקִים, וּבְאוֹפֵן זֶה שׁוֹרָה בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂי שְׁמֻחֻזָּה מַמְעֵשִׂיהָ יָדָהּ, וְכִמְבוּאָר מְדַבְּרֵי הַמְהַרְשָׁ"א. פֶּב. לְשׁוֹן הַגְּמֵרָא, תְּנוּ רַבְנָן, אַרְבַּע פְּרוּטוֹת אִין בְּהֵן סִימָן בְּרַכָּה לְעוֹלָם, שְׁכֵר כּוֹתֵבִין, וְשְׁכֵר מְתוּרְגְּמִין, וְשְׁכֵר יְתוּמִים, וּמְעוֹת הַבָּאוֹת מִמְדִּינַת הַיָּם. בְּשִׁלְמָא שְׁכֵר מְתוּרְגְּמִין מִשׁוּם וְכוּ', מְעוֹת הַבָּאוֹת מִמְדִּינַת הַיָּם, מִשׁוּם דְּלָאוּ כֹל יוּמָא מְתַרְחִישׁ נִיטָא. פֶּג. רָאָה

סִימָן בְּרָכָה, זֹאת הָאֵשֶׁת חֵיל תָּבִיא
 לְחֻמָּה מְרַחֵק, דְּהֵינּוּ מְטוֹב הָעוֹלָם הַבָּא,
 בְּדֹאֵיתָא בְּזִהַר פְּרֻשַׁת בְּשַׁלַּח (ג, ב),
 'מְרַחֵק תָּבִיא לְחֻמָּה' בְּמָה דְאֵת אָמַר
 (ישעיהו ל, כו), 'הִנֵּה שֵׁם ה' בָּא מְרַחֵק',

מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְאֶרֶץ רְחוֹקָה, עוֹשֶׂה בְּעֵינָי
 שְׁלֵא יִהְיֶה בּוֹ גַם, אֲלֵא יִהְיֶה לְעוֹלָם
 בְּעֵינָי בְּטוֹת, כְּמִנְהַג ה' סוֹחְרִים'.
 אִי נָמוּ, 'הִיתָה כְּאֵנִיּוֹת סוֹחַר', אִף עַל
 פִּי שֶׁהַמְצֵפָה לְשֹׁכֵר אֲשֶׁתוֹ אֵין בּוֹ

זרע שְׂמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

הצלחה כמה שהיא סוחרת ותרויה מעות
 ממכירת הסחורה, ודווקא כשתתנהג כמנהג
 הסוחרים ששולחים סחורתם באופן שאין
 צריך לנס.

הברכה שורה במעשי האשת חיל,
 לפי שהיא מושפעת מעולם העליון

אִי נָמוּ - עוֹד יֵשׁ לַפְּרֻשׁ אֵת הַפְּסוּק 'הִיתָה
 כְּאֵנִיּוֹת סוֹחַר מְרַחֵק תָּבִיא לְחֻמָּה', שֶׁאִף
 עַל פִּי שֶׁהַמְצֵפָה לְשֹׁכֵר אֲשֶׁתוֹ, אֵין בּוֹ סִימָן
 בְּרָכָה, כַּמְבֹאֵר בַּגְּמָרָא פְּסָחִים (שם), מִכֵּל
 מְקוֹם, זֹאת הָאֵשֶׁת חֵיל', יִשְׁלוּט סִימָן בְּרָכָה
 בְּשִׁכְרָה, לְפִי שֶׁהִיא 'מְרַחֵק תָּבִיא לְחֻמָּה',
 כְּלוּמַר, שֶׁתָּבִיא לְחֻמָּה - פְּרֻשַׁתהּ 'מְרַחֵק',
 דְּהֵינּוּ מְטוֹב הָעוֹלָם הַבָּא¹⁹, שְׁנִקְרָא 'מְרַחֵק',
 וְהוּא מוֹשֵׁפֵעַ עֲלֶיהָ מִחֻמַּת צְדָקָתָה, בְּדֹאֵיתָא
 בְּזִהַר פְּרֻשַׁת בְּשַׁלַּח (ג, ב)²⁰, 'מְרַחֵק תָּבִיא
 לְחֻמָּה' - מ'מרחק' היינו בְּמָה דְאֵת אָמַר
 (ישעיהו ל, כו)²¹, 'הִנֵּה שֵׁם ה' הִיא הַמְּלָכוֹת,
 בָּא מְרַחֵק' - מְשִׁפִּיעַ מִמְּקוֹמָהּ מִזּוֹן לְפְרֻשַׁת

באניות לְאֶרֶץ רְחוֹקָה לְמוֹכְרֵם שֵׁם, מִכֵּל
 מְקוֹם, הִיא עוֹשֶׂה בְּעֵינָי - בְּאוֹפֵן שֶׁלֹּא
 יִהְיֶה צוּרֵךְ שִׁיעֵשֶׂה בּוֹ גַם, שֶׁאִם תַּעֲשֶׂה
 בְּאוֹפֵן שֶׁנִּצְרַךְ לְנֵס שֶׁלֹּא יִטְבְּעוּ אֲנִיּוֹתֶיהָ
 וְכַדוּמָה, הִרִי לֹא כִּכֵּל יוֹם נַעֲשֶׂה לְאִדָּם נֵס,
 וְאִפְשָׁר שֶׁסְּחוֹרְתָהּ תִּיאַבֵּד, וְכַמְבֹאֵר בַּגְּמָרָא
 (שם), שֶׁאֵין בְּמַעוֹת הַלְלוּ סִימָן בְּרָכָה. אֲלֵא
 יִהְיֶה לְעוֹלָם בְּעֵינָי בְּטוֹת קְרוֹב לְדֹרֵךְ
 הַטְּבַע, כְּמִנְהַג ה' סוֹחְרִים, וְלִכֵּן יִהְיֶה סִימָן
 בְּרָכָה בְּסְחוֹרְתָהּ, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא שׁוֹלַחַת
 אוֹתָהּ לְמְרַחֵק²².

ובכך מבואר סמיכות שני הפסוקים,
 שכשם שבפסוק שלפניו 'דְּרָשָׁה צְמֹר
 וּפְשָׁתִים וְתַעֲשֵׂ בְּחַפְצֵי כְּפִי' הַתְּבֵאֵר,
 שְׁבַמְעֵשִׂי יָדֶיהָ שֶׁל הָאֵשֶׁת חֵיל' תִּשְׁלוּט
 הַבְּרָכָה, מְשׁוּם שֶׁהִיא עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה יָדֵים
 בְּאוֹפֵן שֶׁאֵין בָּהֶם הַחֲשֵׁשׁ שֶׁל הַמְצֵפָה
 לְשֹׁכֵר אֲשֶׁתוֹ, לִכֵּן כִּשְׁתִּשְׁלַח הָאֵשֶׁת חֵיל'
 אֵת סְחוֹרְתָהּ לְהִימְכַר בְּמְרַחֵק, תִּרְאֶה

ציונים ומקורות

ישראל, 'מרחק תביא לחמה', כמה דאת אמר 'הנה
 שם ה' בא ממרחק', 'תביא לחמה', בחד דרגא
 דשאר עלה. וביאורו, 'מרחק תביא לחמה' -
 'מרחק' היינו בְּמָה דְאֵת אָמַר (ישעיהו ל, כו), 'הנה
 שם ה' היא המלכות, בָּא מְרַחֵק' - עולה אל
 החכמה דרך מדרגותיה, ושם היא מתמלאת בשפע
 ומביאה מזון לפרנסת התחתונים, ומה שכתב 'תביא
 לחמה' היינו בְּחֵד דְּרָגָא דְשָׂאֵרֵי עֲלֵה - על ידי מדרגה
 אחת שהיא היסוד דז"א השורה עליה [על המלכות],
 שהיא היסוד, כלומר, שהמלכות מתקנת ועושה
 עצמה כסא ליסוד, ועל ידי זה היא גורמת שימשך
 ביסוד שפע הראוי לה. פ.ח. לשון הפסוק,
 'הנה שם ה' בָּא מְרַחֵק בְּעַר אִפּוֹ וְכִבְדּוֹ מְשָׁה
 שְׁפָתָיו מְלֹאוֹ יַעֲזֵם וְלִשְׁוֹנוֹ כְּאֵשׁ אֶכְלֵת'.

פ.ח. כלומר, שאף שביארנו בכוונת הפסוק שתשרה
 הברכה במעשיה, מכל מקום, אין לה לסמוך על
 הנס, ולכך צריכה להתנהג כמנהג הסוחרים,
 שמשתדלים לשלוח סחורתם באופן שאין מוכרח
 שיצטרכו לנס. ומה שאמרו בגמרא שמעות הבאות
 ממדינת הים אין בהם סימן הברכה, היינו רק במי
 שאינו מתנהג כמנהג הסוחרים הזהירים מאד
 בממונם, אלא מתנהג כדרך השרים והמלכים שסומך
 על הנס, ועליו אמרו בגמרא לאו בכל יומא מתרחיש
 ניסא. פ.ו. וכן לעיל בביאור הפסוק 'ורחוק
 מפנינים מכרה', רבינו מבאר ש'ורחוק', היינו
 שהזווג בא ממקום רחוק - גבוה. פ.ז. לשון
 הזוהר, רבי חייא פתח 'היתה כאניות סוחר ממרחק
 תביא לחמה', 'היתה כאניות סוחר', דא כנסת

לְשׁוֹן 'יִצְו', כְּלוּמַר, 'יִצְו' שְׂאוֹתָהּ בְּרָכָה תִשָּׂאָר קִימָת, וְלֹא יִשְׁלַטוּ עָלֶיהָ זָרִים, וְכֵן תִּרְגַּם אֲנֶקְלוֹס 'יִפְקֹד' (דברים כח, ח), לְשׁוֹן פְּקֻדוֹן, שֶׁהַמְזִיקִין לֹא יוּכְלוּ לְגַשֵּׁת אֶל הַקִּדְּשׁ, לְמַעַן שֶׁהוּא מֵעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן.

'תְּבִיא לְחֻמָּה' בְּחֵד דְּרָגָא דְשָׂאֲרֵי עֲלָה, עכ"ל. וְכֵן אָמְרוּ ז"ל עַל פְּסוּק (דברים כח, ח), 'יִצְו ה' אֲתָךְ אֶת הַבְּרָכָה בְּאֶסְמִיךְ', שֶׁיִּשְׁלַח לוֹ בְּרָכָה מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, וְכֵן לֹא יִשְׁלַט בָּהּ עֵין הָרַע, וְלֹא מְזִיקִין. וְזֶהוּ

זרע שמִשׁוֹן הַמְבָאָר

וְזֶהוּ מַה שֶּׁלֹּא שָׂא כְּתוּב 'יִבְרַךְ ה' אוֹתְךָ, אוּ יִתֵּן ה' לְךָ בְּרַכָּה', אֲלֵא דַקְדַּק הַפְּסוּק לְנִקּוּט לְשׁוֹן 'יִצְו', כְּלוּמַר 'יִצְו' - יְצוּה הַקַּב"ה, שְׂאוֹתָהּ בְּרָכָה שֶׁהוּא מְבָרַךְ אוֹתְךָ, תְּבִיא מֵהָעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן, שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַבָּא, וְלִכְּן הִבְרַח תִּשָּׂאָר קִימָת 'אֲתָךְ', וְלֹא יִשְׁלַטוּ עָלֶיהָ זָרִים - מְזִיקִין וְכוּחוֹת הַטּוֹמָאָה, לְבִטְלָהּ מִמֶּךָ³³. וְכֵן תִּרְגַּם אֲנֶקְלוֹס, 'יִצְו' - 'יִפְקֹד', שֶׁהוּא מִלְשׁוֹן פְּקֻדוֹן³⁴, שֶׁהַמְזִיקִין לֹא יוּכְלוּ לְגַשֵּׁת אֶל הַקִּדְּשׁ וְלִהְיוֹת קְדָמָה - לְהַשְׁפִּיעַ שֶׁהוּא מֵעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן, וְשִׁיכַת שָׁם, וְהִיא רַק כְּמוֹ

הַתַּחֲתוֹנִים. וְמַה שֶּׁכָּתַב 'תְּבִיא לְחֻמָּה' הֵינּוּ בְּחֵד דְּרָגָא דְשָׂאֲרֵי עֲלָה - עַל יְדֵי מַדְרַגָּה אַחַת הַשּׁוֹרָה עֲלֶיהָ [עַל הַמַּלְכוּת], שֶׁהִיא הַיְסוּד, עכ"ל³⁵.

וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ו"פ³⁶ עַל הַפְּסוּק (דברים כח, ח)³⁷, 'יִצְו ה' אֲתָךְ אֶת הַבְּרָכָה בְּאֶסְמִיךְ', הָאִמּוֹר בֵּין הַבְּרוּכוֹת שִׁיבּוּאוֹ עַל הַשּׁוֹמֵעַ וּמְקִיִּים מְצוּוֹת ה', שֶׁיִּשְׁפָּח לֹו הַקַּב"ה לְצַדִּיק, בְּרָכָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, וְכֵן - שֶׁהִבְרַח בָּהּ מֵהָעוֹלָם הַבָּא, לֹא יִשְׁלַט בָּהּ - בְּבִרְכָה, לֹא עֵין הָרַע, וְלֹא מְזִיקִין³⁸.

ציונים ומקורות

בשלה (אות כד). צב. שלכן נקט הפסוק לשון צווי, כי אין זה סתם ברכה שיזכו לשפע, אלא זה ברכה שיש בה ציווי, והיינו משום שבכלל הברכה הזו יש ציווי למזיקים שלא ישלטו על הבא מחמת הברכה. והיינו שעיקר הברכה שיבוא 'ממרחק' - עולם הבא, ובמה שבא משם, צוה הקב"ה להמזיקים שלא יתקרבו. ולכן תהיה 'הברכה אתך' וגו', קיימת לעולם. ועוד מביא רבינו ראייה לכך מהתרגום. וראה עוד בכלי יקר, שביאר הלשון 'יצו' שנקט הפסוק. צג. כלומר, רבינו מבאר שלשון 'יפקד' שנקט אונקלוס בתרגומו, הוא מלשון פקדון. וכיון שהוא כמו פקדון, הרי הוא עדיין שייך להקב"ה עצמו, שהוא בעליו, וכעין מה שאמרו (רי"ה ו, א), כל היכא דאיתיה, בי גזא דרחמנא איתיה, ולכן אין המזיקין יכולים לגשת אליו ולהזיק. ואמנם עיקר דברי רבינו שמבאר את התרגום על פי משמעות של לשון הקודש, חידוש הם. [אולם יש להבין ביאורו על פי מה שכתבו בשו"ת הרמ"א (סימן קכז) בשם מהר"ם פארווא על פי הכוונה, ובא"ח רבב (סימן קיא אות ט) בשם מעדני מלך, שלשון ארמי הוא לשון הקודש שנשתבש, ולפי זה שייך לבאר כן כוונת התרגום]. ועוד, שיש לתמוה על כך, שהרי בכל התנ"ך כשנכתב 'צוה' מתורגם פקיד, ואין שייך שם כלל ענין פקדון. ומצינו כך גם בשפתי כהן (פרשת כי תבוא ד"ה יצו ה'),

פט. לעת עתה לא מצאנו בפירושו בדברי חז"ל, ובשאר מקומות בדברי רבינו נראה שנכלל בלשון זה, דברי המפרשים (ראה פרשת בראשית אות א ופרשת תולדות אות א). ובפירושי סידור התפילה לירוקה (זיתן לך' עמוד תקצט) כתב, 'יצו ה' אתך' עמך, את הברכה באסמך' באוצרך, 'את הברכה' לרבות הטובה מעין העולם הבא. ויתכן שכוונת רבינו היא, למה שאמרו בתענית (ת, ב), ואמר רבי יצחק, אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר 'יצו ה' אתך את הברכה באסמך'. והיינו על דרך מה שכתב בשל"ה (תורה אור פרשת במדבר אות כג) וז"ל, ובמנין מצד עולם הבא, אמרו רבותינו ז"ל, אין הברכה מצויה כו' אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים כח, ח) 'יצו ה' [אתך] את הברכה באסמך', ורומז על 'עין לא ראתה אלקים זולתך', זה עולם הבא (ברכות לד, ב). צ. לשון הפסוק, 'יצו ה' אתך את הברכה באסמך' וכל משלח ידך ויברך בארץ אשר ה' אלוךך נתן לך'. צא. רבנו כתב רעיון זה כמה פעמים, ראה בפירושו לשיר השירים (אות ו), שליוסף הצדיק היה יופי מעין העולם הבא, שאין העין הרע יכול לשלוט בו, כמו שאמרו ז"ל (ספרי פרשת נשא) על פסוק (במדבר ו, כד) 'יברך ה' בממוך, וישמרך' מן המזיקים, שכשהברכה באה מלמעלה אין שום חשש. וראה עוד בפירושו (שם אות טו ואות יט) ובפרשת

הַעֲלִיּוֹן, אֲבָל לֹא דָרָךְ גַּם וּבְשׁוֹפֵי, אֲלֵא קְרוֹב אֵל הַטֹּבֵעַ פְּאֲנִיּוֹת סוֹחֵר', פִּי בֵן דָּרָךְ הַסּוֹחֵרִים, שְׁלֵא לְסַמֵּךְ עַל הַנֶּסֶם, לְפִי שְׂרוּצִים לְהַרְוִיחַ מַעֲט בְּוֹדַאי, וְלֹא הַרְבָּה בְּסַפֵּק.

וּמִשׁוֹם דְּאִמְרִינָן בְּפֶרֶק ג' דְּתַעֲנִית (כד, א-ב ורש"י ד"ה כאחד), אֲסוּר לְהַנּוֹת מִמַּעֲשֵׂה נְסִים, אָמַר הַפְּתוּב 'הֵיחָה פְּאֲנִיּוֹת סוֹחֵר', וְלֹא אָמַר 'הֵיחָה פְּאֲנִיּוֹת' סָתֵם, כְּלוּמַר, שֶׁתַּמְשִׁיךְ הַשְּׁפַע מֵעוֹלָם

זרע שמשון המבאָר

פִּי בֵן דָּרָךְ הַסּוֹחֵרִים הַשּׁוֹלְחִים אֶת סְחוּרְתֵיהֶם, שְׁלֵא לְסַמֵּךְ עַל הַנֶּסֶם - שְׁלֵא לְשׁוֹלְחַן אֲלֵא בְּדֶרֶךְ שְׂאִינָה כָל כַּךְ מְסוּכְנָת, אִף כְּשִׁמְשׁוּם כַּךְ לֹא יוֹכְלוּ לְהַגִּיעַ לְמִקְוֹמוֹת הַמְרוּחָקִים שֶׁאֲפֹשֵׁר לְהַרְוִיחַ שֵׁם מַעוֹת מְרֻבָּבִים בְּמִכִּירַת סְחוּרְתָם, לְפִי שְׂרוּצִים לְהַרְוִיחַ מַעֲט בְּוֹדַאי - עֲדִיף לֵהֶם לְהַתְעַסֵּק בְּסְחוּרָה בְּמִקְוֹמוֹת שְׁבוּדַאי יְרוּיחוּ מַעוֹת מִמִּכִּירְתָּהּ, אִף שְׂאִינָם מְרֻבָּבִים כָּל כַּךְ, וְלֹא לְהַרְוִיחַ הַרְבָּה בְּסַפֵּק - וְאִינָם רוּצִים לְהַסְתַּכֵּן וּלְשַׁלּוֹחַ הַסְּחוּרָה בְּדֶרֶךְ מְסוּכְנָת לְמִקְוֹמוֹת הַרְחוּקִים, אִף שִׁירוּיחוּ שֵׁם יוֹתֵר מַעוֹת, שְׁמֵא לֹא יִתְרַחֵשׁ לָהֶם נֶס, וְתִטְבַּע הַסְּפִינָה וְתִפְסַד כָּל הַסְּחוּרָה¹³. וְכֵן הָאֵשֶׁת חִיל אִף כְּשׁוֹזֵכָה שֶׁמִּתְבָּרֵךְ מַעֲשֵׂי יְדֵיהָ מִחֲמַת שִׁמְשַׁכַּת שְׁפַע

'פְּקֻדוֹן' בִּיד הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא בֵּא לִידוֹ מִהַפְּקָר¹³.

וְהִירוֹת בְּדֶרֶךְ הַטֵּבַע, כִּי שְׁלֵא לִיהַנּוֹת מִמַּעֲשֵׂה נְסִים וּמִשׁוֹם דְּאִמְרִינָן בְּגִמְרָא בְּפֶרֶק ג' דְּתַעֲנִית (כד, א-ב ורש"י ד"ה אלא כאחד)¹³, שְׁאֲסוּר לְהַנּוֹת מִמַּעֲשֵׂה נְסִים, וְקִשְׁהָ, שֵׁאֵם כֵּן, אִיךְ תּוֹכַל ה'אֵשֶׁת חִיל' לִיהַנּוֹת מִהַשְּׁפַע שְׁבֵאָה לֵה מ'מִרְחָק', שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַבֵּא. לִכֵּן אָמַר הַפְּתוּב 'הֵיחָה פְּאֲנִיּוֹת סוֹחֵר', וְלֹא אָמַר 'הֵיחָה פְּאֲנִיּוֹת' סָתֵם, כְּלוּמַר, שֶׁאִמְנֵם בְּצַדִּיקוּתָהּ תַּמְשִׁיךְ עַל עַצְמָהּ הַשְּׁפַע הַטּוֹב הַבֵּא מֵעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן, אֲבָל לֹא דָרָךְ גַּם וּבְשׁוֹפֵי - בְּרוּחַ גְּדוֹל בְּיוֹתֵר, אֲלֵא בְּדֶרֶךְ הַקְּרוֹב אֵל הַטֹּבֵעַ, וּפְאֲנִיּוֹת סוֹחֵר' - כְּמוֹ הָאִנּוּת שֶׁל הַסּוֹחֵרִים,

ציזנים ומקודות

א) בִּאלְעָזָר אִישׁ בִּירְתָא, שֶׁנֶּחַן כָּל מַעֲתִיו, שֶׁהָיוּ מִיּוֹעֲדִים לְקִנּוּת בְּהֵן דְּנוּנִיא לְבַתּוֹ, בְּשִׁבִיל חֲתוּנַת יְתוּם וְיְתוּמָה, חוּץ מִזוּז אֶחָד, וְקִנְה בְּזוּז זֶה מַעֲט חִיטִּים וְשֵׁם אוֹתָם בְּאוּצְרוֹ, וְנַעֲשֶׂה לוֹ נֶס וְנִתְמַלֵּא כָּל אוּצְרוֹ חִיטִּין, אֲךָ אֲלְעָזָר אִישׁ בִּירְתָא לֹא רָצָה לִיהַנּוֹת מֵהֶם. וּפִירֵשׁ רִש"י (ד"ה אלא), מִשׁוּם דְּמַעֲשֵׂה נְסִים הוּא, וְאֲסוּר לְאָדָם לְהַנּוֹת מִמַּעֲשֵׂה נְסִים, כְּדֹאמַר לְעִיל (שם כ, ב), וְאֵם עוֹשִׂין לוֹ נֶס מִנְכִּין לוֹ מִזְכִּיּוֹתוֹ, ע"כ. וְעִינָן עוֹד בְּגִמְרָא (שם כד, ב) בְּמַעֲשֵׂה שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בַּעַת הָרַעֲב, שֶׁחֲלַץ רַק אֶחָד מִמִּנְעֻלָיו לְשֵׁם עֵינָיו וְיָמִיד יִרְדּ מִטֵּר, וְאִמַר רַב מְרִי בְּרַה דְּבַת שְׁמוּאֵל, שְׁבֵאָתוֹ יוֹם שֶׁעֲשָׂה רַב יְהוּדָה כֵּךְ, הוּא עֲמַד עַל שְׁפַת הַנְּהַר הַנִּקְרָא 'פְּפֵא', וְרֵאָה שֵׁם מִלְאכִים, שֶׁהִבִּיאוּ חוֹל וּמִלְאֵוּ בּוֹ הַסְּפִינָה, וְעַל יְדֵי נֶס נִהְפֵךְ הַחוֹל לְקִמַח סוּלָת. וּבֵאוּ אֲנָשֵׁי הַמִּקּוֹם לְקִנּוּת מֵאוֹתוֹ קִמַח סוּלָת. וְאִמַר לָהֶם רַב מְרִי, מַהֵא לֹא תִיּוֹבְנוּ, דְּמַעֲשֵׂה נְסִים הוּא [אֵל תְּקִנּוּ מִקְמַח זֶה, כִּי הוּא נוֹצֵר עַל יְדֵי נֶס] וְכֹר. וּפִירֵשׁ רִש"י (ד"ה אמר), וְכִמְהָ שֶׁאֲפֹשֵׁר לְהַתְרַחֵק מִמַּעֲשֵׂה נְסִים, יוֹתֵר טוֹב וְנִכּוֹן. צ"ל בִּיאור דְּבָרֵי רַבִּינוּ, שֶׁהַסּוֹחֵרִים יוֹדְעִים, שֵׁאֵם יִשְׁלַחוּ אֶת סְחוּרְתָם בְּדֶרֶךְ רְחוּקָה וּמְסוּכְנָת יוֹתֵר, אִם יִתְרַחֵשׁ לָהֶם נֶס וְהַסְּחוּרָה

וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, יֵשׁ לְשֵׁאוֹל לְמָה אִמַר יֵצוּ, וְתִירְגַם אוֹנְקֵלוֹס יִפְקֵד, לְמָה בְּפִקְדוֹן, יֹאמַר יֵתֵן ה' אֶת הַבְּרִכָּה בְּלִשׁוֹן מִתְנָה, אוֹ יִשְׁלַח ה' אֶת הַבְּרִכָּה וְכוּ'. וְעִינָן שֵׁם שְׁבִיאָר שֶׁאִמַר יֵצוּ לְשׁוֹן פְּקֻדוֹן לְפִי שֶׁהֵן עֲדִיין בְּחוּצָה לְאַרְץ תַּחַת יַד הַשְּׁרִים, וְעַד עַכְשִׁיו הָיוּ עֲנִי כְבוֹד מְקִיפִין עֲלֵיהֶם בְּזִכּוֹת מִשָּׁה, עֵתָה שִׁמְשָׁה מִסְתַּלֵּק וְעֲנִי כְבוֹד מִסְתַּלְקִים מִי גִינָן עֲלֵיהֶם, לִזֵּה הוֹצֵרְכוּ לְבִרְכָה זֹאת הַבְּרִכָּה הַבְּרִכָּה שֶׁהִיא הַשְּׂכִינָה מְצוּיָה בֵּינֵיהֶם, לְסַמּוֹת עֵינֵי הַכְּנַעֲנִים וְשִׁרְיָהֶם שְׁלֵא יִרְאוּם. צ"ד. וְרֵאָה דְּבָרֵי רַבִּינוּ בְּפִרְשַׁת בְּשִׁלַח (אוֹת כד) שֶׁהִבִּיא דְּבָרֵי הַתְּרַגּוּם 'פְּקֵד' לְשׁוֹן פְּקֻדוֹן, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, וְקִשְׁהָ, לְמָה תְּהִיָה לוֹ הַבְּרִכָּה בְּפִקְדוֹן. אֲלֵא וְדָא כִּדִּי שְׁלֵא יְהִיָה הַפְּקָר, וְלֹא יְהִיָה רְשׁוּת לְמִזְיָקִים לְשַׁלּוֹת בּוֹ. לְפִי דְּבָרֵי רַבִּינוּ כֵּאֵן, הַשִּׁיכּוֹת בֵּין פְּסוּק זֶה לְפְסוּק הַקּוּדָם הוּא כֵּךְ, שֶׁאִף שִׁימְעֵשׂ פְּתַפֵּץ פְּתִיָה, וּבְדֶרֶךְ כָּלֵל הָאָדָם שֶׁמְצַפֵּה לְשִׁכְר אֲשֶׁתּוֹ, אִינּוֹ רוֹאֵה בְּכֵן סִימָן בְּרִכָּה, מְכַל מִקּוֹם הַמְצַפֵּה לְשִׁכְרָה שֶׁל ה'אֵשֶׁת חִיל', יִרְאֵה סִימָן בְּרִכָּה, לְפִי שֶׁמְזוֹנְתִיהָ מוֹשְׁפַעִים וּמִתְבָּרְכִים 'מִמְרַחֵק' כְּלוּמַר, מֵעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן, שֶׁאִין שׁוֹרִים בָּה עֵין הָרַע וְשֶׁאֵר מִיּוֹקִין. צ"ד. זֶה לֹא מְפּוֹרֵשׁ בְּגִמְרָא. אֲבָל נִלְמַד מִהַמַּעֲשֵׂה שֶׁהוּבָא שֵׁם (כד,

וַאִינוֹ אוֹמֵר 'מִמְרַחֵק תָּבִיא לָחֶם', אֵלָא 'לַחְמָה', פְּדֵי צָרְפָה בְּלִבָּד, דְּהֵינּוּ הִלָּחֵם שְׁתֵּאכְלָל, וּפְשִׁיטָא שְׁמַתְרַת לַהֲנוֹת מְמוֹנָה, פְּדֵאֲמֵרִינָן בְּתַעֲנִית (שם), הָרִי הֵן עָלֶיךָ הַקֶּדֶשׁ, וְאִין יִתְרָה.

זרע שמשון המבואר

לַהֲנוֹת מְמוֹנָה - ממעשה נסים, כדי הצורך לחיותה, פְּדֵאֲמֵרִינָן בגמרא בְּתַעֲנִית (שם), במעשה של אלעזר איש בירתא, שאמר לבתו על החיטים שנתרבו באוצרו בדרך נס, הָרִי הֵן עָלֶיךָ הַקֶּדֶשׁ - כל החיטים שהתרבו בדרך נס, יהיו הקדש לעניים¹², וַאִין לָךְ פְּהֵן חֵלֵק, אֵלָא פְּאָחַד מְעַנֵּי יִשְׂרָאֵל - שהחיטים יתחלקו לכלל העניים, וגם את תקבלי מהם חלק כמו שאר העניים, דְּשִׁמְעַ מִינָה - ממה שהרשה אלעזר בר בירתא לבתו ליהנות מהחיטים שנבראו בנס, כמו אחד משאר העניים, דְּכָדִי צָרְפָה מְתָר לַהֲנוֹת ממעשה נסים¹³, מְשׁוּם דְּכָתִיב (תהלים קלו, כה) 'נָתַן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר', וַאִינוֹ אֲסוּר אֵלָא לַהֲנוֹת ממעשה נסים, אֵלָא הַנָּאָה יִתְרָה - יותר מהנצרך לחיי האדם.

מטוב העולם הבא, מסתפקת בשפע מצומצם שהיה יכול לבוא אף בדרך הטבע, ואינה מבקשת שיתרבה פרנסתה ביותר, כי אזי הרי זה נחשב כמו נס, ואסור ליהנות ממעשה נסים.

מותר ליהנות ממעשה נסים בכדי הצורך ההכרחי

ואמנם כיון שהשפע הבא אליה הוא מטוב העולם הבא ונחשב קצת כמעשה נסים, נצרך לבאר טעם נוסף שאין בכך איסור של הנאה ממעשה נסים, וכדלהלן.

וְהַפְסוּק אֵינוֹ אוֹמֵר 'מִמְרַחֵק תָּבִיא לָחֶם', אֵלָא 'לַחְמָה' - הלחם שלה, והכוונה לכמות הלחם שהוא פְּדֵי צָרְפָה - לפי צורך חיותה בְּלִבָּד, דְּהֵינּוּ הִלָּחֵם שְׁתֵּאכְלָל בלבד, ולא למותרות. וּפְשִׁיטָא - פשוט הדבר, שְׁמַתְרַת

ציזונים ומקורות

שהאיסור ליהנות ממעשה נסים, אינו אלא ביותר מכדי הצורך ההכרחי. וראה שדי חמד (מערכת האל"ף אות שפ), שמה שאמרו שאסור ליהנות ממעשה נסים, אינו איסור גמור, אלא מדת חסידות בלבד. ועל פי זה כתב, שכשאי אפשר לחיות בלעדו, לא שייך מדת חסידות ומותר. וראה מה שיישב בזה, איך אכלו ישראל את המן במדבר. צט"ו לשון הפסוק 'נָתַן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ'. פירוש, שמה שהאדם נהנה ממעשה נסים כדי צרכו בלבד, לפי האמת אין זה נקרא נהנה ממעשה נסים, לפי שהצורך ההכרחי ממילא יקבל האדם באיזה אופן שיהיה מאת הקב"ה, וכמבואר בפסוק 'נָתַן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ' (והיינו שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה, עיין פסחים קיח, א). ולכן, רק אם לוקח ממעשה נסים יותר מההכרח, נקרא שנהנה ממעשה נסים. וראה בהערה לעיל בסמוך, כביאור מה שנהנו בני ישראל במדבר מהמן. וכעין זה כתב בנחל קדומים להחיד"א (פרשת בשלח ד"ה ויבאו בני) וז"ל,

תגיע לשם בלי פגע, ירויחו הם הרבה, לפי שבמקומות הרחוקים, סחורתם נמכרת יותר ביוקר. אך מכל מקום, הסוחרים אינם חפצים בסיכון זה, ולכן הם מעדיפים לשלוח את סחורתם בדרך קרובה ובטוחה יותר, אף שבאופן זה לא תימכר הסחורה בכל כך ריוח. ונראה מדברי רבינו, שאף שאינו ראוי ליהנות ממעשה נסים, מכל מקום אם ההשפעה הבאה ממקום עליון, מלוכשת בדרך טבעית, מותר וראוי ליהנות ממנה. וכן נראה ממה שכתב הבכור שור (שבת כא, ב ד"ה ועשאוּם בתירוץ השני, הו"ד בשערי תשובה א"ח סימן קפו סק"ד), שמה שמבואר בברכות (ס, א), שאסור להתפלל להקב"ה שיעשה לו נס, היינו דוקא בנס היוצא מדרך הטבע, אבל על נס שבא בדרך טבע העולם, מותר להתפלל. צו"פ הגהות יעב"ץ (תענית שם). צח. פירוש, שלכאורה קשה על הגמרא, שאם אסור ליהנות ממעשה נסים, היאך הרשה אלעזר בן בירתא לבתו ליהנות מהחיטים 'כאחד מעניי ישראל' (וראה בן יהודע (תענית שם ד"ה ואין) שהקשה כן). ועל כן הוכיח רבינו מכאן,

וְיִתְקַם בְּעוֹד לַיְלָה, וְזֹאת הָאִשָּׁה בְּלָ
כָּף חֲפִצָּה בְּמִלְאכָה, שְׂדוּחַקַת
עֲצָמָה, וּבִשְׁעָה שְׁבָנֵי אָדָם יִשְׁנִים, הִיא
מִתְעוֹרֶרֶת לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְאִתָּא
בְּשִׁלְחָן עָרוּף אֲבָן הָעוֹר סִימֵן פ' (סעיף א),

זרע שמשון המבאד

פ' (סעיף א) ⁸⁷, שאף אם האשה דחקה עצמה להרבות במלאכה, ויבנה שם האחרונים לעשות ⁸⁸, הדין הוא שגם הריוח שמרויחה ומשתכרת מאותו מותר, אינו לעצמה אלא הוא שייך לבעל, כשאר מעשי ידיה, שהן של הבעל. וכתבו שם האחרונים (חלקת מחוקק סק"ב) ⁸⁹, דהיינו שעשתה מלאכה בלילה - בשעה שבני אדם ישנים, או כגון שעשתה שתיים או שלוש מלאכות בבת אחת, שהוא טירחא יתירה, וכגון שהיא שומרת קישואים, וטווה פשתן, ומלמדת שיר לנשים בשכר ⁹⁰, שאף הריוח מהמלאכות הללו שייך לבעלה. ויש חולקים על הדעה שהובאה בשו"ע, ואומרים, שהכל - כל הריוח שבא לה ממה שדחקה עצמה להרבות במלאכה, הוא לעצמה, ולא לבעלה.

וכתב הב"ח (סעיף י) ⁹¹, שהמנהג הוא

ביאור שבח האשת חיל העוסקת במלאכה ומביאה טרף לביתה ולנערותיה

הלכה הריוח ממלאכות שהאשה עושה על ידי הדחק נשאר בידה מספק

וְיִתְקַם בְּעוֹד לַיְלָה וְיִתְּנֵן טָרְף לְבֵיתָהּ וְחַק
לְנַעֲרֹתֶיהָ' (לא, טו). יש לפרש הפסוק, שזאת
האשה - היאשת חיל', כל כף חפציה
במלאכה - בעשיית מלאכה, וכמו שאמר
עליה הפסוק ויתעש בחפץ פניה', ומהטעם
שנתבאר לעיל, עד כדי כך שהיא דוחקת את
עצמה, ואפילו כשכלל אדם היא שעה
דחוקה לעשיית מלאכה, דהיינו בשעה
ששאר בני אדם ישנים, היא מתעוררת -
היא נעורה ואינה ישנה, בשביל לעשות
מלאכה.

ולשון הפסוק בשבח האשה, יתבאר על פי מה דאיתא בשלחן ערוף אבן העזר סימן

ציונים ומקורות

והרא"ש (כתובות פ"ו סימן ב) לא הכריע, ותוכל האשה לומר, קים לי כמאן דאמר לעצמה. וכתב הרב בב"ח, שכן נוהגים במדינות אלו, שלא להוציא מיד האשה שום הדפסה של ידי הדחק. וראה עוד, בבית שמואל (סימן פ סק"ב). קד. ראה בכתובות (טו, א), בעי רב פפא, עשתה לו שתיים בבת אחת, מהו. בעי רבינא, שלשה או ד' בבת אחת, מהו, תיקו. ופירש רש"י (ד"ה שתיים), ששלש וארבע בבת אחת היינו שומרת קישואים, וטווה פשתן, ומלמדת שיר לנשים בשכר, ומחממת ביצים בחיקה [להוציא מהם אפרוחים. מאירין], או ביצי תולעים העושים משי. שהנשים מחממות אותן בחיזקן והם נוצרים. קה. לשון הב"ח, ומ"ש פסק רב האי שהוא לבעל אפילו ביתרון שבא על ידי הדחק, כן כתב הרי"ף בשמו והסכים עמו הדלכה כרבנן. ומה שלא כתב רבינו שכך פסק הרי"ף, הוא לפי שנמשך אחר דברי הרא"ש, דכשכתב מחלוקת זו דרב האי ור"ח, לא

שמשום פקוח נפש ודאי מותר ליהנות ממעשה נסים, ומה גם שכתוב יותן לחם לכל בשר', והוא נתן זה לחיות, ולכן מותר כי אין להם לאכול אלא את זה. קא. לשון השולחן ערוך, מעשה יהיה לבעלה, כיצד, הכל כמנהג המדינה, מקום שדרכן לארוג, אורגת. לרקום, רוקמת. לטוות צמר או פשתים, טווה. ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה אלא לטוות הצמר בלבד. דחקה עצמה ועשתה יותר מהראוי לה, המתור לבעל. קב. היינו לארוג ולרקום, כמנהג נשי העיר לעשות ממיני מלאכות אלו. או לטוות הצמר בלבד, כשדרך נשי העיר שלא לעשות שום מלאכה. קג. לשון החלקת מחוקק, ועשתה יותר מהראוי לה, דעת המגיד משנה (אישות פכ"א ה"ב), [שהמתור לבעלה], אפילו שעשתה בשעה שבני אדם ישנים, מכל שכן עשתה הרבה מלאכות ביחד שלא על ידי הדחק. ועיין בטור, הביא דעות בזה, מחלוקת רבינו תם ורב האי,

הואיל שיש מחלוקת בין הפוסקים, והמוציא מחברו עליו הראיה (ב"ק מו, א ועוד), מכל מקום, היא נותנת זה הרוח לבעלה, להביא המזון לבית ברוח ולא בצמצום, כפי שתהיה ברפת הבית מרבה, כי 'טרף' הוא לשון מזון, כנודע

הב"ח (סעיף י), שהמנהג הוא שלא להוציא מיד האשה שום העדפה שעל ידי הדחק, עכ"ל. ותינו 'ותקם בעוד לילה', שדחקה עצמה לעשות יותר מן הראוי, ואף על פי שהדין הוא שתהיה לעצמה,

זרע שמשון המבאר

הראיה - הבעל שהוא בא להוציא ממון מאשתו, בטענה שהוא שלו, עליו להוכיח שהאמת כדבריו (ב"ק מו, א ועוד)^פ, וכיון שהדין נשאר בספק, אי אפשר להוציא הממון ממי שמוחזק בו, ומן הדין היתה האשה יכולה להחזיק הרווח לעצמה, וכמו שנתבאר, מכל מקום, אותה 'אשת חיל', 'ותמן טרף' - היא נותנת זה הרוח - מה שהרויחה ממה שדחקה עצמה לעשות מלאכה יתירה, לבעלה, ל'לביטה' - כדי להביא המזון לבני הבית - לבעלה ולילדיה ברוח, ולא בצמצום לפי מה שהבעל עצמו מרויח ממעשי ידיו, כפי שתהיה ברפת הבית מרבה^פ - שתשרה ברכה מרובה ושפע בביתה, כי תיבת 'טרף' הוא לשון מזון^פ, כנודע בדברי חז"ל (ראה סנהדרין קח, ב)^ט.

שלא להוציא מיד האשה בשביל ליתן לבעלה, שום העדפה - תוספת ריוח, שהרויחה האשה על ידי הדחק - על ידי שדחקה את עצמה לעשות מלאכה יתירה, כיון שנחלקו הפוסקים אם היא שייכת לבעל, הבעל שהוא בא להוציא ממנה, עליו הראיה, עכ"ל.

לפנים משורת הדין היא נותנת לבעלה את ההעדפה שעל ידי הדחק ותינו מה שכתוב 'ותקם בעוד לילה', שבלילה בשעה שבני אדם ישנים ואינם עסוקים במלאכה, דחקה עצמה לעשות מלאכה יותר מן הראוי. ואף על פי שהדין הוא שהרויח מההעדפה תהיה לעצמה, הואיל שיש מחלוקת בין הפוסקים למי שייכים אותן המעות, והמוציא מחברו עליו

ציונים ומקורות

קז. מליצה זו, על פי לשון הגמרא (כתובת קג, א). קח. כן פירש רש"י (משלי שם), 'טרף' - מזון, 'וחוק' - הוא מזון הקצוב להם. קט. לשון הגמרא, 'והנה עלה זית טרף בפיה' (בראשית ח, יא), אמר רבי אלעזר, אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך, ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם. מאי משמע דהאי 'טרף' לישנא דמזוני הוא, דכתיב (משלי ל, ה) 'הטריפני לחם חקי'. וזה לשון המדרש (משלי שם), ואין 'טרף' אלא מזונות, שנאמר (תהלים קיא, ה) 'טרף נתן ליראיו וגו', ואומר 'ותבא אליו היונה לערב והנה עלה זית טרף בפיה וכו'. לפי דברי רבינו עולה, שפירוש הפסוק 'ותקם בעוד לילה ותמן טרף לביטה וחק לנצרתיה', אין פירושו שכשקמה באמצע הלילה היא נותנת אז מזון לבני ביתה נשהוי לכאורה קשה לפרש כן, שבאמצע הלילה שהוא זמן

הזכיר דעת הרי"ף שהסכים עם רב האי, וטעמו של הרא"ש היה, שאם היה כותב דהרי"ף גם כן הסכים עם רב האי, היה מובן דפוסק כך הלכה כיון שהם רבים, ור"ח הוא יחיד כנגדם, על כן לא הזכיר במחלוקת זו כי אם רב האי עם (ר"ח) [ר"ח], דשקולין הן ואיכא ספיקא דדינא, והמוציא מחברו עליו הראיה, והווי לעצמה. ולכן כתב רבינו, וא"א הרא"ש ז"ל הביא דברי שניהם, ולא פסק כמי, דשקולין הן. ולפי עניות דעתי נראה דהכי נקטינן, שלא להוציא שום העדפה שעל ידי הדחק מיד האשה, וכן נוהגין במדינות אלו, ויש לו יסוד על פי דעת (ר"ח) [ר"ח] והרא"ש, ודלא כמו שכתב בשולחן ערוך (ס"א) בסתם כדברי הרמב"ם. קו. כדי להוציא ממון הנמצא בחזקתו של אחר, על התובע להביא הוכחה לזכותו. וכל שאין לו הוכחה ברורה, אף שגם נתבע אין הוכחה, יישאר הממון בחזקת המחזיק בו.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר, שְׁקָרָא
 וְעוֹד יֵשׁ לְפִי שְׁלֵא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לוֹ פְּדֵי לְמַצָּא
 חֵן בְּעֵינָיו, נִמְצָא שְׁהוּא מוֹרֵף אוֹתוֹ
 מִמְּנָה. (סנהדרין קח, ב).

וְעוֹד מִזֶּה הַרוּחַ חֶק לְנַעֲרֹתֶיהָ,
 וְחֶק הוּא נִמְי לְשׁוֹן מְזוֹן,
 פְּדֻכְתִּיב (משלי ל, ח) הַטְּרִיפְנִי לְחֶם חֶק'
 (ביצה טו, א). דְּבַפְּרָק אָף עַל פִּי (כתובות נט,
 ב) תִּנְן, הַכְּנִיסָה לוֹ שְׁפָחָה אַחַת, אֵינָה

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבָאָר

אשת חיל מפרנסת את שפחותיה מהתוספת במלאכתה
 וְעוֹד מִשְׁבַּח הַפְּסוּק אֵת הָאִשֶּׁת חִיל',
 שְׁמֵהּמֵעוֹת שֶׁהָרוּיחָה בְּמָה שְׁדַחְקָה עֲצֻמָּה
 לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה יִתִּירָה, הִיא נֹתְנַת מִזֶּה
 הַרוּחַ חֶק לְנַעֲרֹתֶיהָ, וְחֶק הוּא נִמְי לְשׁוֹן
 מְזוֹן פְּדֻכְתִּיב (משלי ל, ח) הַטְּרִיפְנִי לְחֶם
 חֶק', וְכִמּוֹ שְׁאִמְרוּ בְּגִמְרָא (ביצה טז, א) פִּי.
 וְנַעֲרֹתֶיהָ הֵן שְׁפָחוֹתֶיהָ. וְבִיאוֹר הַפְּסוּק
 הוּא, שֶׁהָאִשֶּׁת חִיל, נֹתְנַת מֵהָרוּיחַ שְׁמָרוּיחָה
 בְּמִלְאֲכָתָהּ הִיתִירָה, גַּם מְזוֹנוֹת לַשְׁפָּחוֹתֶיהָ.

וכוונת השבח בזה היא, בהקדם מה
 דְּבִמְשַׁנָּה בְּפְּרָק אָף עַל פִּי (כתובות נט, ב) פִּי
 תִּנְן, אִם אִשְׁתּוֹ הַכְּנִיסָה לָּהּ - הִבִּיאָה לְבֵית
 בַּעֲלָהּ, שְׁפָחָה אַחַת - שֶׁתַּעֲשֶׂה אֵת צָרְכֵי
 הַבַּיִת הַמוֹטְלִים עַל הָאִשָּׁה לַעֲשׂוֹת^{טז}, אֵינָה
 מוֹחֶלֶת וְכו' - אֵינָה הָאִשָּׁה חַיִּיבַת לְטַחֵן

הבעל 'טורף' מה'אשת חיל' את ההעדפה שעל ידי הדחק
 וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר בְּבִיאוֹר תִּיבַת 'טָרֵף',
 שְׁקָרָא הַפְּסוּק 'טָרֵף' וְלֹא נִקַּט לְשׁוֹן מְזוֹן,
 לְפִי שְׁהָרוּיחַ מִמָּה שְׁדַחְקָה עֲצֻמָּה לַעֲשׂוֹת
 מִלֵּאכָה בְּלִילוֹת, לֹא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 שֶׁהִיא מִחֲמַת הַסֶּפֶק לְמִי שִׁיכִים אוֹתָן
 הַמֵּעוֹת, אֵינָה יוֹכֵל לְהוֹצִיאָה מִיָּדָה, וְכִמּוֹ
 שְׁנִתְבָּאָר^ק, אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לָּהּ
 רוּיחַ זֶה, פְּדֵי לְמַצָּא חֵן בְּעֵינָיו כִּכְךָ שֶׁהִיא
 מְסִיעֵת לְפָרְנוֹסַת הַבַּיִת, וְשִׁבְרַת הַבַּיִת תִּהְיֶה
 מְרוּבָה, נִמְצָא שְׁכֵאִלוֹ הוּא - בַּעֲלָהּ, מוֹרֵף -
 חוֹטֵף אוֹתוֹ רוּיחַ מִמְּנָה, שֶׁהוּא כְּלָקִיחַת דְּבַר
 שְׁלֵא עַל פִּי דִין, כִּיּוֹן שְׁמַחִילָתָהּ בָּאָה בְּשִׁבִיל
 לְמַצּוֹא חֵן בְּעֵינָיו, וְאֵינָה כְּמַחִילָה סַתֵּם, וְלִכְךָ
 דִּקְדַּק הַפְּסוּק לְכַתּוּב נִתִּינָתָה אֵת הָרוּיחַ
 לְצוֹרֵךְ הַמְּזוֹן, בְּלִשׁוֹן 'טָרֵף'.

ציונים ומקורות

אמהותיה שהיו משמשות אותה. וברמב"ן על הפסוק
 (שמות לג, יא) 'ומשרתו יהושע בן נון נער', עיין שם
 בהרחבה. וזהו שלא כמו שביאר התרגום כאן,
 ש'נערותיה', הן לידיה. ולהלן בסיום הדברים מוסיף
 רבנו לחזק פירוש זה, ממה שדקדק הכתוב לומר
 'לנערותיה', דמשמע שהם רק שלה ולא של בעלה,
 וזה שייך רק בשפחותיה שהכניסה לו.
 קיד. לשון המשנה, ואלו מלאכות שהאשה עושה
 לבעלה, טוחנת, ואופה, ומכבסת, מבשלת, ומניקה
 את בנה, מצעת לו המטה, ועושה בצמר. הכניסה לו
 שפחה אחת, לא טוחנת, ולא אופה, ולא מכבסת.
 שתיים, אין מבשלת, ואין מניקה את בנה. שלש אין
 מצעת לו המטה, ואין עושה בצמר. ארבע, יושבת
 בקתדרא. רבי אליעזר אומר, אפילו הכניסה לו מאה
 שפחות, כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי
 זימה. קטו. הרע"ב (שם פ"ה מ"ה) פירש,
 דהיינו שהכניסה לו מעות או נכסים, כדי לקנות בהם
 שפחה.

השינה, אין בני ביתה זקוקים למוזנות, אלא כך הוא
 פירוש הפסוק, וְנִמְצָא בְּעוֹד לִלְחָה, וְנִזְדַּרְזָה הַלוֹסִיף
 בְּמִלְאֲכָה, וּמֵהָרוּיחַ שֶׁל אוֹתוֹ תוֹסַפֵּת מִלֵּאכָה, וְנִתְּנָה
 טָרֵף לְבִיתָהּ גו', וְלֹא שִׁמְרָה אוֹתוֹ רוּיחַ לַעֲצֻמָּה.
 וראה אלשיך (פסוק טו) שפירש כעין פירוש רבנו,
 שאשת חיל קמה וניעורה בלילה הלוסיף במלאכתה,
 בשביל שיהיה לו מעות הרבה, ולא כפשוט הכתוב
 שהיא קמה בלילה בשביל להאכילם ממש.
 קי. כיון שהיא מחלוקת הפוסקים אם הוא שלו או
 שלה, והמוציא מחבירו עליו הראיה, כפי שהתבאר
 לעיל. קיא. לשון הפסוק, שְׁוֹא וְדָבַר פֶּן
 הַחֶק מִמֶּנִּי רֵאשׁ וְעָשֶׂר אֶל תִּתֵּן לִי הַטְּרִיפְנִי לְחֶם
 חֶק'. קיב. לשון הגמרא, מאי משמע דהאי
 'חק' לישנא דמוזני הוא, דכתוב (בראשית מז, כב)
 'ואכלו את חוקם אשר נתן להם פרעה', מר זוטרא
 אמר מהכא, 'הטריפני לחם חק'.
 קיג. וכדלהלן בהמשך דברי רבנו. וראה שמות (ב, ה)
 ונערותיה הולכות, שפירש האבן עזרא, שהן

דוֹחֶקֶת עֲצָמָה לְהַבְיֵא רוּחַ יוֹתֵר, פְּדִי לְזוֹן אֶת שְׁפָחוֹתֶיהָ שֶׁהֵן 'נַעֲרוֹתֶיהָ' מִמֶּשׁ.

'זְמָמָה שְׂדֵה' וכו', מִהַרְרוּחַ שְׁעוֹשָׂה בְּשִׁבִיל שְׂדוּחֶקֶת עֲצָמָה וְנוֹתְנָתוֹ לְבָנֵי בִיתָה לְמִזוֹן מְרֻבָּה וּלְכַרְפֵּת חֲבִית, מֵהַ שְׁמִשְׁתִּיר מִמְּנוֹ, כְּתָבוּ הַפּוֹסְקִים הַנ"ל שְׂאָף עַל פִּי שְׂאִין

טוֹחֶנֶת וְכו', וַיֵּשׁ מִחֻלְקֵת בֵּין הַפּוֹסְקִים, אִם אֵלוֹ הַשְּׁפָחוֹת חַיֵּב הַבַּעַל לְזוֹנָם, אוֹ אִם חַיֵּבֶת הִיא, וְעִיִּין בְּחֵדוּשֵׁי רִיטְב"א (ד"ה הכניסה) וּבִתְּסוּפּוֹת (שם סא, א ד"ה הכניסה). וְהוֹאִיל שְׂיֵשׁ מִחֻלְקֵת בְּזַה הַרוּחַ שֶׁל הַעֲדָפָה עַל יְדֵי הַדְּחָק, אִם הוּא לְבַעַל אוֹ לְאִשָּׁה, וַיֵּשׁ מִחֻלְקֵת אַחַר מִי מֵהֶם חַיֵּב לְזוֹן אֶת שְׁפָחוֹתֶיהָ, הִיא

זרע שמשון המבאר

אֶת שְׁפָחוֹתֶיהָ. לִכֵּן הִיא - ה'אשת חיל', דוֹחֶקֶת אֶת עֲצָמָה לַעֲשׂוֹת מִלֹּאכָה יִתִּירָה, כְּדִי לְהַבְיֵא רוּחַ יוֹתֵר, כְּדִי לְזוֹן בְּאוֹתוֹ עוֹדֵף רִיחַ, אֶת שְׁפָחוֹתֶיהָ^{ק"ט}, שֶׁהֵן 'נַעֲרוֹתֶיהָ' מִמֶּשׁ - הֵם שֶׁלָּה וְקִנְיִינָה בְּלַחֲדוֹ, וְאִילוּ בְּנֵיהָ, הֲלֹא הֵם גַּם שֶׁל בַּעֲלָהּ^{ק"ט}.

מהנשאר מהמעוות שהרויחה ע"י הדחק קונה ה'אשת חיל' שדה לנכסי מלוג ונוטעת גפנים ונוספים בכרם שיש לבעלה

'זְמָמָה שְׂדֵה וּמִקְחָהּ, מִפְּרִי כִפְיָה נִטְעָה כְּרָם'. יֵשׁ לְבֹאֵר הַפְּסוּקַת כַּהֲמֶשֶׁךְ שֶׁבַח הָאִשֶּׁת חֵיל הָאִמּוֹר בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים. וְהִינּוּ, שֶׁמִּהַרְרוּחַ שְׁעוֹשָׂה - שֶׁמְרוּיחָה ה'אשת חיל', בְּשִׁבִיל - עַל יְדֵי שְׂדוּחֶקֶת עֲצָמָה לַעֲשׂוֹת מִלֹּאכָה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁחִיבֶת, וְנוֹתְנָתוֹ לְבָנֵי בִיתָה, לְמִזוֹן מְרֻבָּה וּלְכַרְפֵּת חֲבִית, מֵהַ שְׁמִשְׁתִּיר מִמְּנוֹ - מִהַרְרוּחַ, כְּתָבוּ הַפּוֹסְקִים הַנ"ל^{ק"ט}, שְׂאָף עַל פִּי שְׂאִין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ -

חטים, ולאפות לחם בשביל בעלה, לפי ששפחתה תעשה כן במקומה. וַיֵּשׁ מִחֻלְקֵת בֵּין הַפּוֹסְקִים, אִם אֵלוֹ הַשְּׁפָחוֹת שֶׁהָאִשָּׁה מְכַנְּסָה לְבַעֲלָהּ, חַיֵּב הַבַּעַל לְזוֹנָם - לִיתֵן לָהֶם מִזוֹנוֹת מִנְכָסָיו, שְׂכִינִן שֶׁהִסְכִּים לְהַכְנִיס הַשִּׁפְחָה לְבֵיתוֹ, נִכְלָל בַּכֵּן שֶׁהִסְכִּים לְזוֹן אוֹתָהּ. אוֹ אִם חַיֵּבֶת הִיא - הָאִשָּׁה לְזוֹנָם מִנְכָסֶיהָ, שֶׁאִם הַבַּעַל יִזוֹן אוֹתָהּ, נִמְצָא שֶׁהוּא מַפְסִיד דְּמֵי מִזוֹנוֹת אֵלוֹ. וְעִיִּין בְּחֵדוּשֵׁי הַרִיטְב"א (ד"ה הכניסה)^{ט"ז}, וּבִתְּסוּפּוֹת (שם סא, א ד"ה הכניסה)^{ט"ז}, שֶׁנִּחְלְקוּ בְּזֵה.

וְהוֹאִיל שְׂיֵשׁ מִחֻלְקֵת בְּזַה הַרְיוּחַ שֶׁל הַעֲדָפָה עַל יְדֵי הַדְּחָק - מֵהַ שֶׁהָאִשָּׁה מְרוּיחָה מִמָּה שֶׁדוּחֶקֶת אֶת עֲצָמָה לַעֲשׂוֹת מִלֹּאכָה בְּלִילָה, אִם הוּא שִׁיךְ לְבַעַל אוֹ לְאִשָּׁה, וְכִמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר לְעִיל, וַיֵּשׁ גַּם מִחֻלְקֵת אַחַר - אַחֲרָת, מִי מֵהֶם - הַבַּעַל אוֹ הָאִשָּׁה, חַיֵּב לְזוֹן

ציונים ומקורות

את אשתו ממלאכה. קיז. לשון התוספות, הכניסה לו שפחה אחת, קצת תימה, אם הוא זן אותה, אם כן מה מרויח הבעל, דבלא שפחה היא היתה עושה הכל, ולא היה זן אלא אותה לבדה, ועתה זן אותה ואת שפחתה, ע"כ. קיח. פירוש, שבגלל שמן הדין המעות נשארים בידה, מחמת הספק, אם כן יש לה מעות לפרנס את השפחה ואינה צריכה שהבעל יפרנסה, ולכן היא מתאמצת לעבוד על ידי הדחק. קיט. ולכך ראוי לפרש כוונת תיבת 'נערותיה', שהכוונה על שפחותיה. קכ. זה לשון הבית שמואל (שם סק"ב), כתבו תוספות בכתובות דף נ"ט (ע"א ד"ה רבי עקיבא) וביבמות דף צ"ג (ע"א ד"ה רבי עקיבא) ובמרדכי (כתובות סימן קצ),

קטז. לשון הריטב"א, הכניסה לו שפחה אחת לא טוחנת וכו'. יש שפירשו, דדוקא כשהיא זנה את שפחותיה אלו, דאי הוא חייב לזונם, מה הרויח כדאוקמה ליה איתתא בחריקאי, אדרבה טורח והוצאה הן לו, וכן פירש רבינו שמשון ז"ל. ויש לומר, דכיון שהכניסה לו בנדוניא או בנכסי מלוג, ויש לו זכות בהן, הוא חייב לזונן, ועל מנת כן נכנסה וכאילו קיבל עליו בפירוש נמי שתפטר היא ממלאכות אלו, וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל (הלכות אישות פכ"א ה"ח), והכין פשטא דמתניתין. ובתוספות הרא"ש (שם סא, א ד"ה ותימא) תירץ גם כן את קושיית התוספות, וז"ל, יש לומר, דמילתא דפשטא היא, שכל אדם היה רוצה לזון שפחה אחת, כדי לפטור

דְּכַתְּבוֹת דָּף ע"ט (עמוד א), פְּשִׁיטָא,
אַרְעָא וּבְתִי, אַרְעָא.

וְאִם פְּכַר יֵשׁ לְפַעַל פְּרָם שְׁצַרְיָהּ
הוֹצֵאָה מְרַבָּה לְזַמְר וּלְתַקֵּן
הַפְּרָם, הוֹאִיל שֵׁישׁ בּוֹ רוּחַ גְּדוֹל, וְכַמוֹ

מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִמְּנָה, מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ לוֹ
דִּין נְכָסֵי מְלוֹג וְהַבְּעַל אוֹכַל פְּרוֹת, וְאִם
הִיא חוֹשֶׁבֶת לְקִנּוֹת מִמְּנוּ שְׁדֵה, בְּנֻדְאֵי
שְׁתוּכַל לְקַח, וְזֵהוּ 'זְמַמָּה שְׁדֵה
וּתְקַחְהוּ, דְּהִכֵּי אֲמַרְיִנן בְּפָרְק ח'

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבַאָר

ע"ט (עמוד א), פְּשִׁיטָא^{קכ} - דִּין זֶה, שִׁיבוּר
לְהֵלֵךְ, פְּשוֹט הוּא, וְאִין בּוֹ מַחְלוּקַת, אַרְעָא
וּבְתִי, אַרְעָא. - אִם נִפְלוּ לֵאשָׁה כִּסְפִים
בִּירוּשָׁה, וְהֵם נִעֲשִׂים נְכָסֵי מְלוֹג, וְנַחֲלָקוּ
הַבְּעַל וְהָאִשָּׁה בִּינֵיהֶם אִם לְקִנּוֹת קִרְקַע
הָרְאוּיָה לְזִרְעֵיהָ, אוֹ לְקִנּוֹת בְּתִים, הַדִּין הוּא
שְׁקוּנִים בְּהֵם קִרְקַע, מִפְּנֵי שֶׁשְׂכָרָה מְרוּבָה
וְאִינָה מְרַקְבַת, אֲבָל הַבְּתִים כִּיּוֹן שֶׁהֵם שֶׁל
עַץ, הֵם נִרְקָבִים אַחֵר זִמְן^{קכב}.

וּמָה שֶׁכְּתוּב בְּסוֹף הַפְּסוּק 'מְפָרִי כְּפִיָּה
נִטְעָה פְּרָם', מוּכְרַח לְבֹאֲרִי^{קכג}, שֶׁכֵּךְ הוּא
פִּירוּשׁ הַפְּסוּק, וְאִם פְּכַר יֵשׁ לְפַעַל שְׁלָה,
אִיזָה פְּרָם, שְׁצַרְיָהּ הוֹצֵאָה מְרַבָּה - לְהוֹצִיא
כִּסְפִים מְרוּבִים, וְטוֹרַח גְּדוֹל, לְזַמְר - לְקִצּוֹץ
אֵת זְמוֹרוֹת הַגֶּפֶן, כְּדִי שֶׁהַגֶּפֶנִים לֹא

אֵת הָרִירוֹת שֶׁהָרִיחָה בְּמָה שֶׁדַּחְקָה הָאִשָּׁה
אֵת עֲצָמָה לְעִשׂוֹת מְלֹאכָה יִתִּירָה, מִמְּנָה,
לִיתְנָה לְבַעֲלָהּ, מִכָּל מְקוֹם, יֵשׁ לוֹ דִּין
נְכָסֵי מְלוֹג^{קכד}, וְהִינּוּ שְׁקוּנִים בְּמַעוֹת אֵלוֹ
קִרְקַע, וְגוֹף הַקִּרְקַע שִׁיךְ לֵאשָׁה, וְהַבְּעַל
אוֹכַל פְּרוֹת הַקִּרְקַע, שֶׁהָרִירוֹת הִיוּצָא
מִקִּרְקַע זֶה שִׁיךְ לְבַעַל^{קכה}. וְאִם הִיא
חוֹשֶׁבֶת לְקִנּוֹת מִמְּנוּ - מִהֵנְשָׂאֵר מִהָרִירוֹת,
שְׁדֵה הָרְאוּיָה לְזִרְעֵיהָ, בְּנֻדְאֵי שְׁתוּכַל לְקַח
- לְקִנּוֹתוֹ.

וְזֵהוּ פִירוּשׁ הַפְּסוּק 'זְמַמָּה שְׁדֵה וּתְקַחְהוּ'
- ה'אִשָּׁת חִילִי חִשְׁבָה^{קכז} לְקִנּוֹת מִהָרִירוֹת, שְׁדֵה
הָרְאוּיָה לְזִרְעֵיהָ, וְאִכְּן כֵּן עֲשֵׂתָה וְקִנְתָּה
אוֹתוֹ. וְהִיא נִגְהָה בְּזֵה כְּדִין, וְחָל קִנְיִינָה,
דְּהִכֵּי אֲמַרְיִנן בְּגִמְרָא בְּפָרְק ח' דְּכַתְּבוֹת דָּף

צִיּוּנִים וּמְקוּדוֹת

אִם לְקִנּוֹת בְּתִים אוֹ דְקָלִים, קוּנִים בְּתִים, לְפִי שֶׁהָרִירוֹת
שְׂבָא מִהַבְּתִים, מְרוּבָה יוֹתֵר מִהָרִירוֹת שְׂבָא מִהַדְקָלִים,
כִּיּוֹן שֶׁהַדְקָלִים עֲשׂוּיִים לִיבֵשׁ. וְאִם הַתּוּכּוּחוֹ אִם
לְקִנּוֹת דְקָלִים אוֹ שָׂאֵר אֵילָנוֹת, קוּנִים דְקָלִים, לְפִי
שֶׁדְקָלִים מִתְקַיְיִמִים יוֹתֵר מִשָּׂאֵר אֵילָנוֹת. וְאִם
הַתּוּכּוּחוֹ אִם לְקִנּוֹת אֵילָנוֹת אוֹ גֶּפֶנִים, קוּנִים אֵילָנוֹת.
לְפִי שֶׁאֵילָנוֹת מִתְקַיְיִמִים יוֹתֵר מִגֶּפֶנִים. וְכֹלֵל הַדְּבַר
הוּא, שֶׁבְּכָל הָאוֹפְנִים שְׁקוּנִים מִמַּעוֹת נְכָסֵי מְלוֹג דְּבַר
שְׂעוּשָׁה פִירוֹת, אִם הַבְּעַל אוֹמֵר, כֵּךְ וְכֵךְ יִלְקַח בְּהֵם,
וְהָאִשָּׁה אוֹמֵרָתָּ, אִינִי לוֹקַחְתָּ בְּהֵם אֵלָא כֵּךְ וְכֵךְ,
לוֹקַחִים דְּבַר שְׁפִירוֹתֵינוּ מְרוּבִים וְיִצִּיאָתוֹ מוֹעֵטָה, בִּין
שֶׁהִיא הַדְּבַר כְּרֻצּוֹנָא אוֹ כְּרֻצּוֹנָה. ע"פ שו"ע (אה"ע
סִימָן פֶּה ס"ג). קְבָב. ע"פ רש"י בְּמַהְדוּרָא
(הו"ד בְּשִׁטְמ"ק שֶׁם ד"ה פְּשִׁיטָא). קְבָב. שֶׁהִיא אִין
לְפָרְשׁוֹ כְּפִשְׁטוֹ, שֶׁה'אִשָּׁת חִילִי קוּנָה כְּרָם, אוֹ נוֹטַעַת
גֶּפֶנִים בְּקִרְקַע, מִהַמַּעוֹת שֶׁהָרִיחָה, שֶׁהֵם כְּמוֹ נְכָסֵי
מְלוֹג נֹכְפִי שֶׁהַתְּבֹאֲרָ לְעִיל, שֶׁהַמַּעוֹת שֶׁמְרוּיַחָה מִמָּה
שֶׁדוּחַקְתָּ עֲצָמָה לְעִשׂוֹת מְלֹאכָה יִתִּירָה, מִסְּפֵק דִּינָם
כְּמוֹ מַעוֹת נְכָסֵי מְלוֹג, וְהִינּוּ שְׁקוּנִים בְּהֵם קִרְקַע,
שֶׁהַקֵּץ יִהְיֶה שְׁלָה, וְהַבְּעַל יִכָּלֵל הַפִּירוֹתוֹ, שֶׁהִיא
מְבֹאֲרָ בְּגִמְרָא (כְּתוּבוֹת שֶׁם), שֶׁעֵדִף לְזִרְעוֹ זְרַעִים

מִה שִׁיךְ לָהּ, לוֹקַחִים בְּהֵם קִרְקַע, וְהוּא אוֹכַל
פִירוֹת. קְבָב. נְכָסֵי מְלוֹג, הֵם נְכָסִים שֶׁהָאִשָּׁה
הִבִּיאָה לְבַעֲלָהּ עִם נִישׁוּאִיהָ, וְלֹא נִרְשָׁמוּ בְּכַתּוּבָה, אוֹ
נְכָסִים שְׂבָאוֹ לָהּ בִּירוּשָׁה אוֹ בְּמַתְנָה אַחֵר נִישׁוּאִיהָ.
וְנְכָסִים אֵלֶּה, שִׁיכִים לֵאשָׁה כְּלָבָד, אִךְ הַבְּעַל זֹכָאֵי
לִיהֵנוֹת מִן ה'פִירוֹת' [-הָרוּחוּחִים] שֶׁל נְכָסִים אֵלוֹ. אִם
נִתְגַּרְשָׁה הָאִשָּׁה אוֹ שָׁמַת בְּעִלָּהּ, הָאִשָּׁה מְקַבֶּלֶת נְכָסִים
אֵלוֹ כְּפִי שֶׁהֵם, בִּין אִם נִשְׁתַּבְּחוּ אוֹ שֶׁנִּפְסְדוּ, וְאִין
בְּעִלָּה אַחֲרָאֵי עַל הַהִפְסָד. נְכָסִים אֵלוֹ נְקָרָאִים 'נְכָסֵי
מְלוֹג', מִלְשׁוֹן מְלִיגָה, שֶׁפִירוּשָׁה מְרִיטֵת נוּצוֹת,
כְּלוּמֵר, שֶׁהַבְּעַל מוֹלֵג נְכָסִים אֵלוֹ כְּמִלִּיגַת הַתְּרַנְגּוּלִים,
וְאִינּוּ חֵיב בְּאַחֲרֵיתוֹם. ע"פ רש"י (יְבֻמוֹת סז, א ד"ה
אֵלְמָנָה), ר"ע (שֶׁם פ"ז מ"א). קְבָב. וְהִינּוּ שֶׁשֶׁם
גְּדֻלוֹ פִירוֹת בְּשִׁדְהָ שֶׁל נְכָסֵי מְלוֹג, הַפִּירוֹת הֵם לְבַעַל.
וְאִם הִיָּה בֵּית שֶׁל נְכָסֵי מְלוֹג וְהַשְׂכִּירוֹ אוֹתוֹ לְאַחֲרִים,
הַבְּעַל זוֹכֵה בְּדַמֵּי הַשְׂכִּירוֹת. קְבָב. 'זְמַמָּה', הוּא
לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה. עַל פִּי אֲבָן עֲזָרָא וְשָׂאֵר מִפְּרָשִׁים שֶׁם.
קְבָב. לְשׁוֹן הַגְּמְרָא, פְּשִׁיטָא, אַרְעָא וּבְתִי, אַרְעָא. בְּתִי
וְדִיקָלִי, בְּתִי. דִּיקָלִי וְאֵילִנִי, דִּיקָלִי. אֵילִנִי וְגוֹפְנִי,
אֵילִנִי. פִירוּשׁ, אִם הַתּוּכּוּחוֹ הַבְּעַל וְהָאִשָּׁה, אִם לְקִנּוֹת
מִהַמַּעוֹת קִרְקַע אוֹ בְּתִים, קוּנִים קִרְקַע. וְאִם הַתּוּכּוּחוֹ

שָׁפְתָבוּ הַתּוֹסְפוֹת שֶׁם בְּתָבוֹת ד"ה אֵילָנִי וְכו', 'מִפְרֵי כִפְיָהּ נִטְעָה פְּרֹם', דוֹחֶקֶת עֲצָמָה וְנוֹטְעַת הַפְּרֹם וְטוֹרַחַת לְעַבְדָּהּ וְלִשְׁמֹרָהּ, מְלַבֵּד חַיִּיב מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שֶׁכָּבֵר הִיא מוֹחִיבַת לַעֲשׂוֹתָם,

לְהִבְיָא עֶשֶׂר לְבַעְלָהּ. אִי נִמְי יֵשׁ לֹאמֵר, דְּכִי אֲמַרִּינָן הָתָם בְּתָבוֹת, אֵילָנִי וְגוֹפְנִי, אֵילָנִי, שֶׁהוּא מְעַכֵּב בִּידָהּ שְׁלֵא לְקַנּוֹת הַפְּרֹם, הֲנִי מִיְלִי לְהוֹצִיא הַמְעוֹת בְּגַפְנִים

זרע שמשון המבואר

יתקלקלו^{קכ}, וְזִתְקָן אֶת הַפְּרֹם, הוֹאִיל שִׁישׁ בּו רְיֹח גְּדוֹל, לְמִי שֶׁעוֹבְדוֹ וְשׁוֹמְרוֹ כְּרֹאוֹ, שְׂגָדְלִים בְּכַרְמוֹ עֲנָבִים מְשׁוּבְחִים הַנִּמְכָּרִים בִּיּוֹקֵר, וְכִמּוֹ שָׁפְתָבוּ הַתּוֹסְפוֹת שֶׁם בְּתָבוֹת ד"ה אֵילָנִי וְכו'^{קכב}. אִזִּי ה'אֵשֶׁת חִיל' מִפְּרֵי כִפְיָהּ נִטְעָה פְּרֹם, כְּלוֹמֵר, הִיא דוֹחֶקֶת אֶת עֲצָמָה לְהוֹצִיא אֶת הַהוֹצָאוֹת הַרְבוּת וְטוֹרַחַת הַרְבֵּה^{קכג}, וְנוֹטְעַת אֶת הַפְּרֹם - מוֹסִיפָה לְנִטְוֹעַ בַּה אֵילָנִי גַפְנִים, כְּפִי הַרְאוֹי בְּכַרְם זו, וְגַם הִיא טוֹרַחַת לְעַבְדָּהּ וְלִשְׁמֹרָהּ, כְּדִי שְׁלֵא יִתְקַלְקְלוּ הַגַּפְנִים^{קכד}, מְלַבֵּד מֵה שֶׁהִיא טוֹרַחַת לְמַלֵּא אֶת חַיִּיב מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ בַּעֲבוּדַת טוֹיִית הַצֶּמֶר, שֶׁכָּבֵר הִיא מוֹחִיבַת לַעֲשׂוֹתָם, כְּכֹל אֵשֶׁה, וּבַעֲלָהּ יִכּוֹל לְהַכְרִיחָהּ לֶכֶךְ, הִרִי הִיא טוֹרַחַת גַּם בַּעֲבוּדַת הַכְּרֵם, שׁוֹה יוֹתֵר מִחַיִּיבָהּ, כְּדִי

לְהִבְיָא עֶשֶׂר לְבַעְלָהּ - עַל יְדֵי הַרְיוּח הַגְּדוֹל שִׁירוּיָח מִהַעֲנָבִים שִׁיגְדְלוּ בְּכַרְם, אַחֲרֵי שֶׁהִיא תוֹרַחַת בַּעֲבוּדָתָהּ וּבִשְׂמִירָתָהּ.

הִיא נוֹטְעַת כְּרֵם חָדָשׁ שְׂמוּצִיא רִיחַ גְּדוֹל עִם הוֹצָאוֹת קִטְנוֹת אִי נִמְי יֵשׁ לֹאמֵר - עוֹד יֵשׁ לְבֹאֵר כּוֹוֹנַת מֵאֵמֵר הַכְּתוּב שֶׁהָאֵשֶׁת חִיל נִטְעָה כְּרֵם, שְׁלֵא יִסְתוֹר אֶת הַמְּבֹאֵר בְּכְתוּבוֹת (שם), שְׁעָדִיף לְנִטְוֹעַ שְׁאֵר אֵילָנוֹת מְלִנְטוֹעַ כְּרֵם. דְּכִי אֲמַרִּינָן הָתָם בְּתָבוֹת, אֵילָנִי וְגוֹפְנִי - אִם נִפְלוּ לִיד אֵשֶׁה מְעוֹת, וּבַעֲלָהּ חִפְץ שֶׁתִּקְנֶה בָּהֶם שְׁאֵר אֵילָנוֹת וְלֹא כְּרֵם^{קכה}, וְהִיא חִפְצִיָּה לְקַנּוֹת כְּרֵם, הַדִּין הוּא שְׁקוֹנִים בָּהֶם אֵילָנִי - שְׁאֵר אֵילָנוֹת^{קכז}, לְפִי שֶׁהוּא מְעַכֵּב בִּידָהּ שְׁלֵא לְקַנּוֹת הַפְּרֹם, הֲנִי מִיְלִי - דִּין זֶה אֵמֹר רַק אִם הָאֵשֶׁה חִפְצָה לְהוֹצִיא הַמְּעוֹת

ציונים ומקורות

דְּדַקְלֵי עֵדִיפֵי בּוּזָה, שְׁאִין צָרִיךְ לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶם כְּלוֹם כְּדִי לְתַקְנָן, אֲבָל גַּפְנִים צָרִיכִין יִצְיָאָה מְרֻבָּה, לְזַמֵּר וְלִתְקַן הַכְּרֵם, דָּאִם לֹא כֵן, מִתְקַלְקֵל, וְמִי שִׁיכּוֹל לְטְרוּחַ לְעוֹבְדֵם וְלִשְׁמֹרֵם כְּרֹאוֹ, יֵשׁ בְּהֵן רִיחַ גְּדוֹל. קכט. רָאָה בְּרַבְרִי רַבִּינוּ בְּפִרְשַׁת מִקֵּץ (עֲנִינֵי חֲנוּכָה אוֹת ב), שֶׁהֲלֹשׁן 'פְּרִי' שִׁייךְ עַל מֵה שְׁדוּחֶקֶת עֲצָמָה לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר מִהַטְּבַע כְּדִרְךְ כֹּל הָאָרֶץ, שֶׁהוּא נִחְשָׁב כְּמוֹ 'פְּרִי חֲדָשׁ'. קכ. פִּירוּשׁ, וְמָה שֶׁנִּאֵמֵר 'מִפְּרֵי כִפְיָהּ נִטְעָה פְּרֹם', אִין פִּירוּשׁוֹ שֶׁנִּטְעָה כְּרֵם חָדָשׁ בִּיגִיעַ כִּפְיָהּ, אֵלֵא שִׁיגִיעָה וְטוֹרַחַת לְנִטְוֹעַ בְּכַרְם שֶׁכָּבֵר הִיא לְבַעֲלָהּ, גַּפְנִים נוֹסְפִים כְּפִי הַרְאוֹי, וְעוֹד יִגִיעָה לְשִׁמּוֹר עַל כְּרֵם בַּעֲלָהּ שְׁלֵא יִתְקַלְקֵל, כְּדִי שִׁיֵּצֵא רִיחַ גְּדוֹל מִהַעֲנָבִים שִׁיגְדְלוּ בְּכַרְם. קכא. רָאָה בְּהַעֲרָה לְעִיל בְּסִמּוּךְ דְּבָרֵי הַתּוֹסְפוֹת, שֶׁבְּכַרְם יֵשׁ יִצְיָאָה מְרֻבָּה, לְזַמֵּר וְלִתְקַן הַכְּרֵם. קכב. וְכֵן הוּא הַדִּין גַּם לְהִיפֹךְ, אִם הַבַּעַל רוֹצֵה שֶׁתִּקְנֶה כְּרֵם, וְהָאֵשֶׁה חִפְצָה לְקַנּוֹת שְׁאֵר אֵילָנוֹת, הַדִּין הוּא שְׁקוֹנִים שְׁאֵר אֵילָנוֹת.

בְּקַרְקַע, אוֹ לְבִנוֹת בְּתִים, וְאִפִּילוֹ לְנִטְוֹעַ שְׁאֵר אֵילָנוֹת, מְלִנְטוֹעַ גַּפְנִים [שֶׁהִרִי אִמְרוֹ שֶׁם, פְּשִׁטָּא, אֶרְעָא וּבְתִי, אֶרְעָא. בְּתִי וְדִיקְלִי, בְּתִי. דִּיקְלִי וְאֵילָנִי, דִּיקְלִי. אֵילָנִי וְגוֹפְנִי, אֵילָנִי. וּמְבֹאֵר, שֶׁהַגַּפְנִים גְּרוּעִים יוֹתֵר מִקְרַקַע לְזוֹרִיעָה, מְבַתִּים, מְדַקְלִים, וּמִשְׁאֵר אֵילָנוֹת] וְאִם כֵּן מִפְנֵי מֵה נִטְט הַפְּסוּק לֹאמֵר 'נִטְעָה כְּרֵם', וְלִכְךָ מוֹכְרָחִים לְפָרֵשׁ הַכוּוֹנָה שֶׁה'אֵשֶׁת חִיל' טוֹרַחַת לְתַקְנָן אֶת הַכְּרֵם שֶׁל בַּעֲלָהּ אִף כְּשִׁישׁ בּוּזָה הוֹצָאָה מְרֻבָּה, וְכַהֲמֵשׁ דְּבָרֵי רַבְנֵי. וְנִרְאִים כֵּן הַדְּבָרִים בְּכוּוֹנַת רַבִּינוּ, עַל פִּי מֵה שֶׁכָּתַב בְּהַמְשַׁךְ דְּבָרֵיו בְּפִירוּשׁ הַשְּׁנִי, הֲלֵךְ בְּסִמּוּךְ. קכז. עַל פִּי תוֹס' הַרְאוֹשׁ (ד"ה אֵילָנִי). קכח. לְשׁוֹן הַתּוֹסְפוֹת, אֵילָנִי וְגוֹפְנִי אֵילָנִי, מִשְׁמַע דִּגּוֹפְנִי [אֵילָנִי גַפְנִים] גְּרִיעֵי מֵאֵילָנִי, וְכֹל שֶׁכֵּן מְדַקְלֵי דְעֵדִיפֵי מֵאֵילָנִי, וְקִשָּׁה, דְּאִמְרִינָן בְּהַחֻבֵּל (ב"ק צב, א), אִרְסִיָּה דְשְׂמוּאֵל אֵייתִי לִיהַ תְּמִיר, טַעֲמִינָהּ טַעֲמָא דְחִמְרָא, אִמֵּר, קָא מְכַחֲשִׁי בְּגוֹפְנָא כּוֹלִי הָאִי, אִמֵּר לִיהַ, לְמַחַר אֵייתִי לִי מְקוֹרִיָּהּ, מִשְׁמַע דִּגּוֹפְנִי עֵדִיפֵי מְדַקְלֵי. וְיֵשׁ לְזַמֵּר,

'חֲגֹרֶתָהּ בְּעוֹז מִתְנִיחַ' וְכוּ, לְפִי שְׁעֵתָהּ צְרִיכָה לְטָרַח לְזַמֵּר וּלְתַקֵּן הַפָּרִם וְלַעֲבֹד בְּקַרְקַע, וְשָׂמָא מִחֲמַת הַפָּרַח הִזָּה שְׂאִינוּ רְגִיל בְּאִשָּׁה, תַּפֵּל חֲגוּרְתָהּ וַיִּפְּלוּ מִלְבוּשֵׁיהָ וְתַגְלָה עָרוּתָהּ, אוּ תַגְבִּיחַ זְרוּעוֹתֶיהָ יוֹתֵר מִדְּאִי, וְהוּא דִבֵּר מִגְּנָה אֶפְלוּ שְׁתֵּהִיחַ פֶּעַם אַחַת

שְׁקָרוּבִים לְהִתְקַלְקֵל, וְלֹא נִשְׁאַר בָּהֶם לֹא קָרָן וְלֹא רוּחַ, שֶׁהוּאִיל שֶׁכָּבַר הֵם גְּפָנִים גְּדוּלִים, צְרִיף לְתֵן פְּדֵי שְׁוִים. אֲבָל זֹאת הָאִשָּׁה לְאַחַר שֶׁלְקַחָה שָׂדֶה, הִיא לְעֲצֻמָּה נוֹטֵעַת הַפָּרִם בְּלִי הוֹצָאת מְעוֹת כָּלָל, שְׂבֹנָה יֵשׁ רוּחַ גְּדוּל פֶּנִּ"ל, וְאִם יִתְקַלְקֵל הַפָּרִם, חוֹזֵר לְהִיּוֹת שָׂדֶה כְּבִתְחִלָּה.

זרע שמשון המבואר

זהירות שלא תיפגע צניעותה מחמת כובד מלאכתה

ובפסוק הבא נאמר 'חֲגֹרֶתָהּ בְּעוֹז מִתְנִיחַ וְתֹאמֵץ זְרוּעוֹתֶיהָ'^{קל}. והוא המשך לשבח האמור בפסוקים הקודמים, לְפִי שְׁעֵתָהּ לאחר שעוסקת בעבודת השדה או הכרם אשר קנתה בממון שלה, צְרִיכָה ה'אשת חיל', לְטָרַח לְזַמֵּר - לחתוך הזמורות והענפים, כשביל שיגדלו יפה, וּלְתַקֵּן הַפָּרִם, וְלַעֲבֹד בְּקַרְקַע, וְשָׂמָא מִחֲמַת הַפָּרַח הִזָּה שְׂאִינוּ רְגִיל בְּאִשָּׁה - שאין הדרך שהאשה תעשה מלאכות אלו אלא האישה, ומלבושיה אינם עשויים לעשות עמם מלאכות אלו, ומתוך כך תַּפֵּל חֲגוּרְתָהּ שֶׁהיא חוגרת על מלבושיה להחזיקם, וּמִמִּילָא וַיִּפְּלוּ מִלְבוּשֵׁיהָ מעליה, וְתַגְלָה עָרוּתָהּ. אוּ שְׂמָא, מחמת טורח המלאכה, תַּגְבִּיחַ זְרוּעוֹתֶיהָ יוֹתֵר מִדְּאִי, ומתוך כך יסורו שרוללי בגדיה מעליהם, והם יִרְאוּ להאנשים העוברים שם, וְהוּא דִבֵּר מִגְּנָה, אֶפְלוּ שְׁתֵּהִיחַ - שיקרה דבר זה, רק פֶּעַם אַחַת בְּלִבְדָּ וּבְשִׁנְיָה^{קל}.

בגפנים - על קניית גפנים זקנים, שֶׁהֵם קָרוּבִים לְהִתְקַלְקֵל, וְלֹא נִשְׁאַר בָּהֶם לֹא קָרָן וְלֹא רוּחַ - מלבד מה שלא ירויח מהם, אף יפסיד את דמי הגפנים עצמם, שֶׁהוּאִיל שֶׁכָּבַר הֵם גְּפָנִים גְּדוּלִים וְזָקִים, צְרִיף לְתֵן - להוציא עליהם הוצאות מרובות שלא יתקלקלו, והוצאות אלו עולות פְּדֵי שְׁוִים של הגפנים עצמם, ושל הרויח היוצא מהענבים המועטים שעוד יגדלו בהם^{קל}.

אֲבָל זֹאת הָאִשָּׁה - ה'אשת חיל', לְאַחַר שֶׁלְקַחָה שָׂדֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתַחֲלִית הַפְּסוּק 'זְמַמָּה שָׂדֶה וְתַקַּח הָרִי, הִיא לְעֲצֻמָּה נוֹטֵעַת בְּשֹׂדֶה זוֹ שֶׁקָּנְתָה, אֵת הַפָּרִם - כֶּרֶם חֲדָשׁ, בְּלִי הוֹצָאת מְעוֹת כָּלָל, שְׂבֹנָה יֵשׁ רוּחַ גְּדוּל פֶּנִּ"ל, לְפִי שֶׁהַגְּפָנִים צְעִירִים, וְיוֹצֵאִים מֵהֶם פִּירוֹת מְרוּבִים וּמְשׁוּבְּחִים, וְהִשְׁבַּח מְרוּבָה עַל הַהוֹצָאָה^{קל}. וְאִם לְאַחַר זְמַן יִתְקַלְקֵל הַפָּרִם, חוֹזֵר לְהִיּוֹת שָׂדֶה כְּבִתְחִלָּה - כְּמוֹ לְפָנֵי שֶׁנִּטְעוּ בּוֹ אֵת הַכֶּרֶם, וְתוֹכֵל לְזַרְעוֹ בּוֹ זְרַעִים, אוֹ שֶׁאֵר אֵילָנוֹת^{קל}.

ציונים ומקורות

שמה שאמרו בכתובות אילני וגופני אילני, היינו דוקא בגפנים זקנים, אבל כשהויכות הוא אם לקנות שדה הראויה ליטע בו כרם חדשה, הדין עם זה שחפץ ליטע הכרם. ויתכן שבוה מתורץ קושיית התוספות בכתובות (שם), ממה שמבואר בבבא קמא (צב, א), שגפנים יותר חשובים מדקלים, עיי"ש. וראה בעין החיים (להרב חיים אבולעפיא זצ"ל, פרשת וזאת הברכה ד"ה זממה שדה, קלו, א) שכתב כעין דברי רבינו. קל"ז. במצורת דוד פירש, 'חגרה מתניח' בכח וגבורה, ר"ל, היתה מתגברת בעצמה לעשות מלאכתה, 'ותאמץ', חזקה וזרועותיה במלאכה. אמנם רבינו מפרש הפסוק באופן שהוא שייך לענייני צניעות, וכדלהלן. קל"ז. שגם אם יארע

קל"ג. פירוש, כיון שהגפנים זקנים וחלשים, דמי הטיפול בהם מרובה, ואילו שויים מועט, וגם הרויח של פירותיהם מועט, שמחמת זקנתם אינם מוציאים ענבים מרובים ומשובחים. קל"ד. וכעין זה כתב בעקרת יצחק בפרשתנו וז"ל, 'זממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נטעה כרם', אמר שלא יספיק לה מה שהתחילה לפרנס ביתה בדרך מקח המזונות, ואף כי יהיו בשעת הזול, אלא שזממה לקנות שדה, להיות לה פרי חבואה לאכול לשבעה ולמכסה, ותקחהו מיד. ולא עוד, אלא שהערימה לקחתו חלק, ואחר כך מפרי כפיה נטעה כרם חמד באשר יטיב לה. שעל זה האופן, יעמוד לה בדמים מועטים. קל"ה. מדברי רבינו מבואר,

בלבד בשוגג, משום הכי 'חגרה בעוז מתניה ותאמין זרועתיה'.

'מעמה פי טוב סחרה' וכו'. הנה אמרנו למעלה על פסוק 'היתה פאניות סחר', שזכותה ממשיך לה השפע והברכה מעין העולם הבא, אבל לא דרך גס. אמנם פשהיא מרגשת

בעצמה שהשפע בא לה יותר מדאי, חוץ מן הטבע, אינה רוצה שינפכו לה מחלקה של העולם הבא, וזהו 'מעמה פי טוב סחרה', פשהיא מתניעת בעצמה וחושבת שסחורתה היא טובה הרבה, והשפע הבא לה הוא שפע טוב עד מאד, על דרך 'מעמו וראו פי טוב ה'

זרע שמשון המבאר

משום הכי הוסיף הכתוב לומר כאן שה'אשת חיל' 'חגרה בעוז מתניה' - בעת שעוסקת בעבודת השדה והכרם היא חוגרת בכח את חגורתה על הבגדים המכסים את מתניה, כדי שלא תיפול החגורה, ולא יפלו בגדיה, 'ותאמין זרועתיה' - והיא גם מחזקת את הבגדים המכסים זרועותיה, באופן שאף אם תגביה את זרועותיה, הן יהיו מכוסים בבגדיה.

אינה חפצה בריבוי השפע בעולם הזה, שמה יתמעט חלקה בעולם הבא

'מעמה פי טוב סחרה לא יכבה בליה נרה'. הנה אמרנו למעלה, על הפסוק 'היתה פאניות סחר', שזכותה של האשת חיל, ממשיך לה השפע והברכה בעולם הזה, מעין העולם הבא - שאין שולט בו העין רעה ומזיקין, אבל לא בדרך גס, אלא באופן הקרוב

לדרך הטבע. אמנם, פשהיא מרגשת בעצמה, שהשפע שבהצלחתה בסחורה, בא לה יותר מדאי [- הרבה] באופנים שהם חוץ מן הטבע - למעלה מדרך הטבע, אינה רוצה שינפכו לה מחלקה של העולם הבא, מחמת השפע של עולם הבא שמקבלת בעולם הזה, אלא היא מבקשת, שלא לקבל עוד משפע זה בעולם הזה, כדי שלא יגרע חלקה בעולם הבא ק"ח.

וזהו פירוש הפסוק 'מעמה פי טוב סחרה', כלומר, פשהיא - האשת חיל, מתניעת ומתבוננת קטל ומתבוננת בעצמה, וחושבת ומבינה, שסחורתה היא טובה הרבה, ונמכרת ביוקר יותר מכפי הטבע והשפע הבא לה הוא שפע טוב עד מאד, שמוכח מכך שהוא מעין העולם הבא ק"מ, שפירוש תיבת

ציונים ומקורות

כן פעם אחת בשוגג, יש בכך חשש גדול שמה ש"ו יכשלו בה בני אדם. ראה בכתובות (עב, ב) שאסור לאשה שייראו זרועותיה לבני אדם. ופירש רבינו יהונתן מלוניל, שצריך להזהר שלא יהיו בתי זרועותיה רחבים, שכשמגבהת זרועותיה נופלין ונראין זרועותיה. ראה בכא בתרא (נ, ב) וברשב"ם ד"ה לפי, שהנשים בשעה שעומדות על הכביסה, צריכות לעמוד שם יחיפות, לגלות שוק, לעמוד בנהר. ונצרך זהירות העוברים שם שלא ייכשלו בראיתם אותן. ק"ח. וכמו שמצינו בתענית (כה, א), אצל רבי חנינא בן דוסא שהיה רגל ביותר, ויצתה כמין פיסת יד ונתנו לו מן השמים עגל אחת של שלחן זהב, וראה רבי חנינא בחלום, איך שהצדיקים לעתיד לבוא יושבים בגן עדן, וכל הצדיקים אוכלים על שלחן זהב שיש לו שלש רגלים, והוא אוכל על שלחן שיש לו רק שתי רגלים, ורמזו לו בכך מן השמים, שמה שנתנו לו עתה

בעולם הזה, יחסר לו לעתיד לבוא בגן עדן. ואמר רבי חנינא לאשתו, האם יהא נוח לך בכך, שכולם יאכלו לעתיד על שלחן שלם, ורק אנחנו נאכל על שלחן חסר, ועל כן ביקש רבי חנינא רחמים, שיטלו ממנו בחזרה את רגל הזהב. ועיין עוד בכבא מציעא (קיד, ב), מאן קא אכיל לעלמיה [מי הוא זה שאוכל את שכר עולם הבא שלו בעולם הזה] כרבה בר אבוה. ק"ט. רבינו מבאר טעמה, מלשון עצה והבנה. וכעין זה פירשו באבן עזרא ובמצודות דוד, וכמו שכתוב (שמואל א כה, לג) 'וברוך טעמך', שפירושו ענתך. והתרגום כתב 'אשתמודעון' שפירושו ענין הכרה. ונראה שפירושו, כן, לפי שא אפשר לפרש טעמה כי טוב סחרה' מלשון טעמת מאכל, שהרי לא שייך ענין טעמה בסחורה. וראה בהמשך, שרבינו מפרש גם את הפסוק 'מעמו וראו' וגו', על דרך זו. קמ. ראה מדרש תנאים (דברים

(תהלים לד, ט), אינה רוצה שתכבה בעולם הזה שדומה ללילה (פסחים ב, ב), הנר שלה, דהינו חלק העולם הבא, לאור באור החיים.

זרע שמשון המבואר

נרה' - חלקה בעולם הבא. ולכך היא פוסקת מלעסוק בסחורה, וחוזרת לעסוק בביתה במלאכת הטוויה, וכפי שיבואר להלן.

כשנתעשרה היא מפסיקה לסחור וחוזרת למלאכת הטוויה **אי נמי** - עוד יש לפרש הפסוק טעמה פי טוב סרה', עם הפסוק שלאחריו ידיה שלחה בפישור', כעין האופן המבואר לעיל, שפשמעמה האשת חיל', טעם טוב - טעם של הצלחה בסחורתה, כלומר, שנתעשרה כבר עד עתה, משום שפחורתה היתה טובה^{קמ}, וקפצו עליה זביני - הרבה לקוחות רצו ביותר לקנות סחורתה, ומתוך כך היא נמכרה ביוקר, אינה רוצה עוד למרח ולסחור עוד כדי להתעשר הרבה, וליהנות הרבה בעולם הזה^{קמ}, ואכן היא מפסיקה לטרוח בסחורה.

טעמה' הוא, שידעה והבחינה בשכלה, והלשון טעימה על ידיעת דבר שהוא טוב, הוא על הרף מה שכתוב (תהלים לד, ט)^{קמ} 'טעמו וראו פי טוב ה' - תבינו בשלכם, ותראו בעיניכם, כי טוב ה' קמב.

אז כשרואה את רוב הטובה, לא יקבה כלילה נרה', כלומר, אינה רוצה שתכבה בעולם הזה שמחמת חשכת הצרות והיצר הרע השורים בו, הוא דומה ללילה, כמבואר בגמרא (פסחים ב, ב)^{קמ}, והיא חוששת שמפני העולם הזה יכבה הנר שלה, דהינו חלק העולם הבא שלה, הדומה לאור הנר שנפש האדם מאירה באור החיים הנצחיים בעולם הבא, שזוכה לאור באור החיים^{קמ}, ואינה חפצה ליהנות בעולם הזה מהשפע של העולם הבא, כדי שלא יכבה על ידי כן

ציונים ומקורות

לאור באור החיים'. ובמצודת דוד פירש, בכדי להשיב נפשו מן הקבר, ולהיות עוד נפשו מאירה באור החיים הנצחיים בעולם הבא. ראה רבינו בחיי (בראשית א, יד) שעולם הרוחות הקרא 'צורו' שהנשמות צרוות שם, נקרא אור, כענין שנאמר (איוב לג, כח) 'וחיתו באור תראה', ו'לאור באור החיים'. קמה. לפי פירוש זה, פירוש 'עמה' הוא כפשוטו, כלומר, שטעמה והרגישה טעם טוב של הצלחה ועשירות. ואילו להפירוש הראשון, הוא מלשון התכוננות והבנה שזכתה לשפע מהטוב העליון, היינו לשפע מעין העולם הבא. קמו. ואילו הפירוש הראשון שכתב רבינו, הכוונה היא שרואה שפע ניסי גדול שמגיע אליה מהעולם הבא, ואינה רוצה לגרע משכרה בעולם הבא. ורבינו לא פירש ברבריו האם הטעם שביאר לפי פירוש זה שאינו רוצה להתעשר, היינו גם כן כדי שלא יקבה כלילה נרה', כלומר, כדי שלא תפסיד את חלקה בעולם הבא מחמת רוב העושר בעולם הזה, או מחמת טעמים אחרים, כעין דברי חז"ל (אבות פ"ב מ"ז) מרבה נכסים מרבה דאגה וכדומה.

פרק כא), אין טוב אלא חיי העולם הבא, שנאמר (תהלים לא, ט), 'מה רב טובך אשר צפנת ליראין פעלת לחוסים בך'. ובילקוט שמעוני (פרשת בראשית רמז טז) דרשו, 'ונהג טוב' זה העולם הזה, 'מאד' זה העולם הבא. קמא. לשון הפסוק, 'טעמו וראו פי טוב ה' אשרי הגבר יחסה בו'. קמב. וכמו שביאר הרד"ק שם ז"ל, ידיעת השכל ובחינתו יקרא טעם, וכן טעמה כי טוב סחרה'. כמו שיטעם המאכל ויבחנונו בעצמו אם מר, אם מתוק, אם מלוח, אם תפל. קמג. לשון הגמרא, מיתבי, יאומר אך חשך ישופני ולילה אור בעדני' (תהלים קלט, יא), אלמא אור ימא הוא, התם הכי קאמר דוד, אני אמרתי 'אך חשך ישופני' לעולם הבא שהוא דומה ליום, עכשיו העולם הזה שהוא דומה ללילה, 'אור בעדני'. ד"ל הגמרא בחגיגה (יב, ב), אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בעולם הזה, שהוא דומה ללילה, הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא שהוא דומה ליום, שנאמר (תהלים מב, ט) 'יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי'. קמד. על פי לשון הפסוק (איוב לג, ל) 'להשיב נפשו מני שחת

וְמָה הִיא עוֹשָׂה, יְדִיָּה שְׁלָחָה
 בְּפִישׁוּר' וְכו', מוֹנַעַת עֲצָמָה
 מִכָּל מְלָאכֹת הַיְתִירוֹת, וּמִסְפֶּקֶת עֲצָמָה
 בְּמִלְאֲכַת הַטְּוִיָּה שֶׁל צֶמֶר, שְׂאֵי אֶפְשָׁר
 לָהּ בְּלֹאוֹ הָכִי, בְּדִתְנָן (כתובות נט, ב)
 כּוֹפֶה לַעֲשׂוֹת בְּצֶמֶר, שֶׁהַבְּטָלָה מְבִיאָה
 לְיָדֵי זְמָה אוֹ לְיָדֵי שְׁעֵמוּם, וְזֶהוּ הַלְשׁוֹן

זרע שמשון המבאר

שעוסקת במלאכת הטוויה, היא מחזיקה
 בידיה את מקל הטוויה שעליו מונח הצמר,
 ואינה מניחה אותו על ירכה, כדי שֶׁלֹא יפֹל
 המטווה לַמַּטָּה, מפני שֶׁהוּא דֹבֵר מְגִנָּה, אִם
 תִּפֹּל נִגְדַּת פְּנֵיהָ שֶׁל מַטָּה, לפי שבזה גורמת,
 שִׁיסְתַּכְלוּ בה בני אדם, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשׁ רַש"י
 (שם עב, ב ד"ה בטווה)^ק, עַל מֵה שֶׁשָּׂנִינוּ (שם עב,
 א), אִלּוּ יוֹצְאוֹת שֶׁלֹא בְּכַתּוּבָה, הַעוֹבֵרֶת עַל
 דַּת מִשֶׁה וְהַיְהוּדִית וְכו', ואיזוהי דת יהודית,
 יוצאה וראשה פרוע, וְמוֹזָה שׁוֹק. ופירשו
 בגמרא (שם), בְּטוּוֹה וְרַד כְּנִגְדַּת פְּנֵיהָ, ופירש
 רש"י, שֶׁכְּשׁוֹבְרִים בְּנֵי אָדָם לַפְּנִיָּה, הִיא
 מֵרַדְדַת וּמוֹרִידָה אֶת הַחוּט כְּנִגְדַּת פְּנֵיהָ שֶׁל
 מֵטָה, כְּדֵי שִׁיסְתַּכְלוּ בה יוֹתֵר, וּדְבַרֵי רַש"י
 הֵם בְּסוּגִיַּת הַעוֹסֶקֶת בְּדִין אִשָּׁה הַעוֹבֶרֶת עַל
 דַּת יְהוּדִית - אִשָּׁה שֶׁאִינָה כְּשִׁירָה בְּמַעֲשֵׂיָהּ,
 וְעוֹבֵרֶת עַל מְנַהֲגֵי הַצְּנִיעוּת שֶׁנִּהְיָה בְּנוֹת
 יִשְׂרָאֵל מֵעֲצָמָן, וְעִיּוּן שָׁם, וּמַחֲמַת חֲשֵׁשׁ זֶה
 הָאִשֶּׁת חֵיל מַחֲזִיקָה בִּידֵיהָ כְּדֵי שֶׁלֹא
 לַהֲכַשִּׁיל אֶת הָאֲנָשִׁים וְכוּ"ל^{קא}.

והפסוק הבא מבאר מה היא עושה - במה
 היא עוסקת, אחרי שהפסיקה לסחור, יְדִיָּה
 שֶׁשְׁלָחָה בְּפִישׁוּר' וְכו' - היא מושיטה את ידיה
 לכלי הטוויה^{קמ}, כדי לטוות את הצמר,
 כלומר, מוֹנַעַת עֲצָמָה מִכָּל הַמְּלָאכֹת
 הַיְתִירוֹת, שאינה מחוייבת בהם, וּמִסְפֶּקֶת
 עֲצָמָה - מסתפקת במעות שמרוויחה
 בְּמִלְאֲכַת הַטְּוִיָּה שֶׁל הַצֶּמֶר, שְׂאֵי אֶפְשָׁר לָהּ
 בְּלֹאוֹ הָכִי - שלא לעסוק במלאכה זו, שהרי
 היא חייבת בה, בְּדִתְנָן בְּמִשְׁנָה (כתובות נט,
 ב)^{קמב}, שֶׁאֶפִּילוֹ אִשָּׁה עֹשִׂירָה, שֶׁהַכְּנִיסָה
 לְבַעֲלָהּ מֵאֵה שְׁפָחוֹת, בַּעֲלָהּ כּוֹפֶה לַעֲשׂוֹת
 בְּצֶמֶר - לטוותו, כדי שלא תשב בטילה בלי
 שום מלאכה, לְפִי שֶׁהַבְּטָלָה מְבִיאָה לְיָדֵי זְמָה
 - זְנוּת, אוֹ לְיָדֵי שְׁעֵמוּם - שֶׁגִּעוֹן. וְזֶהוּ הַלְשׁוֹן
 שֶׁל 'בְּפִישׁוּר' שֶׁנִּקְטַּת הַפְּסוּק, שֶׁהוּא מִלְשׁוֹן
 'הַכֶּשֶׁר'^{קמט}, דְּמִשְׁמַע שֶׁעוֹבֵרֶת רַק בְּשִׁבִּיל
 הַכֶּשֶׁר גּוֹפֶה וְתִקּוּנָהּ - שֶׁלֹא יִתְקַלֵּקל גּוֹפֶה עַל
 יָדֵי פִּשְׁעֵי הַזְּנוּת, אוֹ עַל יָדֵי מַחֲלַת הַשֶּׁגֶעוֹן.

גם בשעת הטוויה היא נזהרת לנהוג בצניעות
 'וְכַפִּיָּה תִּמְכּוּ פִלְדֵי' - האשת חיל, בשעה

ציונים ומקורות

במצודת ציון, שלא מצינו במקראות שנקרא כן כלי
 זה. ולפי דברי רבינו מבוואר מה שנקט הפסוק בדווקא
 לשון זה. קנ. לשון רש"י, בטווה ורד כנגד
 פניה, טווה בכפה על ירכה, וחוט מתרדד כנגד פניה
 של מטה. ובשיטה מקובצת (שם) הביא בשם תלמידי
 רבינו יונה, שרש"י מפרש 'ורד' מלשון ריוד.
 קנא. וכן ביאר בפרה לבנון (פרשת מקץ ד"ה ידיה), על
 פי דברי הגמרא בכתובות, וזה לשונו, והנה האשה
 הזאת ידיה שלחה בכישור, ולא תימא שהיא מאותן

קמו. כישור, הוא אחד מכלי הטוויה. ראה רש"י
 ומצודות (שם). קמח. לשון המשנה, רבי
 אליעזר אומר, אפילו הכניסה לו מאה שפחות, כופה
 לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זימה. רבן
 שמעון בן גמליאל אומר, אף המדיר את אשתו
 מלעשות מלאכה, יוציא ויתן כתובה, שהבטלה
 מביאה לידי שיעמום. קמט. ראה גם רש"י (שם)
 בפירוש השני שפירש 'בכישור' מלשון כשרון
 מעשים. וכוונתו על מעשה מלאכת הטוויה. וכתב

א, וְעֵינַי שָׁם. וְהָכֵא מִיְרֵי שֵׁשׁ לָהּ וּלְבַעֲלָהּ מְזוֹנֹת צָרָבָם, אֲבָל לְקַמֵּן 'סְדִין עֲשֵׂתָהּ וְתַמְכְּרִי מִיְרֵי שֵׁאִין לָהֶם מְזוֹנֹת כְּדֵי סְפוּקָם, דְּהֵינּוּ בְּתַחֲלַת זְווגָם, שְׁמַתְחַלַּת לְהַתְעַסֵּק.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְבֹאֵר

בשכר 'כפה פרשה לעני'

זוכה ל'ידיה שלחה לאביו' ולהנצל מהדין

דקדוקים בחילוקי הלשונות בין הנתינות לעני ולאביון בפסוק הבא (לא, כ) נאמר 'כִּפְּהָ פְּרָשָׁה לְעֵנִי וְיָדֶיהָ שְׁלָחָה לְאַבְיוֹן'. צָרִיב בְּאוֹר בלשון הפסוק, שְׁמָהוּ - למה נקט הפסוק אצל 'אביון', לשון 'שְׁלָחָה' - שהוא לשון שילוח על ידי שליח^{קנ"ב}, וכן משמע ששולח למקום רחוק. ומהו - ולמה אצל 'עני' נקט הפסוק לשון 'פְּרָשָׁה' - שהוא לשון הושטה מיד ליד^{קנ"ג}. וְעוֹד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל לִשׁוֹן הַפְּסוּק, לָמָּה מְתַחֲלָה אצל עני, כתוב 'כִּפְּהָ', בלשון יחיד, וְאַחַר כֵּן אצל אביון, אָמַר 'יָדֶיהָ שְׁלָחָה לְאַבְיוֹן' - 'ידיה' בלשון רבים^{קנ"ד}.

עסק האשת חיל' במסחר, הוא רק קודם שהתעשרו

וְהָכֵא - מה שהתבאר בפסוקים אלו, שה'אשת חיל' מפסיקה לסחור, ועוסקת רק במלאכת טויית הצמר, מִיְרֵי בִזְמַן שֶׁכָּבַר יֵשׁ לָהּ וּלְבַעֲלָהּ מְזוֹנֹת כְּדֵי צָרָבָם, לפי שהתעשרו מחמת העסק שלה בסחורה. אֲבָל לְקַמֵּן בַּפְּסוּק 'סְדִין עֲשֵׂתָהּ וְתַמְכְּרִי' - שעוסקת בתפירת סדינים ומכירתם, מִיְרֵי בְּשֵׁאִין לָהֶם עֵדִיין מְזוֹנֹת כְּדֵי סְפוּקָם, דְּהֵינּוּ בְּתַחֲלַת זְווגָם - תיכף אחרי נישואיהם, שֵׁאִז הִיא מְתַחֲלָה לְהַתְעַסֵּק במלאכה ובסחורה, כדי להביא הרוחה לביתה, וראוי שתעסוק הרבה במלאכה^{קנ"ה}.

ציונים ומקורות

כתב כן, וביאר כעין פירוש רבינו להלן, וזה לשונו, 'כפה פרשה לעני' שהיא מחזקת בגמילות חסדים וצדקה ומולחת ממונה בחסד, וכשיבא אצלה עני החוזר על הפתחים, כפה פרשה לעני, היא נותנת לו ביד אחת, כיון שכבר הגיע למדה זו להיות מחזר על הפתחים, אבל לאביון הצנוע היא נותנת לו בשתי ידים, גם מדקדקת שלא לביישו, ואינה נותנת לו מידה לידו, אלא שלחה לאביון על ידי שליח. וראה עוד במתוק מדבש (להרב יצחק פרחי זצ"ל, פ"ד), שדקדק כן בלשון הפסוק, ועיי"ש ביאורו. קנ"ד. וראה במצורת דוד שכתב ז"ל, 'פרשה', לקחת מידה מתנתה, ולא קפצה יד. שלחה, הושיטה לתת ליד מי שנכלם לקחת בעצמו. קנ"ה. מהתירוץ הראשון שכתוב רבינו בסמוך, נראה שקושייתו כאן, היתה על השינוי בין לשון יחיד ללשון רבים שבפסוק [נראה גם באלשיך שעמד על זה, וביאר באופן אחר]. אמנם מדברי רבינו בתירוץ השני להלן, מבואר שהוקשה לו גם על השינוי שבין לשון 'כפה' לגבי העני, לבין לשון 'ידיה' לגבי האביון. וראה בזה בספר בן הא (פרשת משפטים ד"ה בפסוק כפה) ובמקור ברוך (להרב ברוך פייתוסי זצ"ל, פרשת מסעי ד"ה כפה).

נשים הטוות ביד ומכוונות שתפול הפלך כנגד אותו מקום, אדרבה וכפיה תמכו פלך. קנ"ב. ביאור דברי רבינו, שאף שהפסוקים דלעיל, השייכים לעסק האשה במסחר, והיינו מהפסוק 'היתה כאנית סוחר' ועד הפסוק 'טעמה כי טוב סחרה', בעל כרחינו גם כן מדברים מתחילת זוגם לפני שהתעשרו, אבל מכל מקום הוקשה לרבינו, שכיון שכבר כתוב 'טעמה כי טוב סחרה', וירידה שלחה בכישור, והיינו שהפסיקה לסחור אחרי שהתעשרו, וכמו שביאר רבינו כאן בביאור פסוקים אלה, אם כן למה נאמר שוב להלן בהמשך הפסוקים 'סדין עשתה ותמכור', והיינו שעוסקת בסחורה. ועל כך מבאר רבינו, שאף שפסוק זה כתוב לאחר מכן, מכל מקום הוא מדבר מעסק האשה מתחילת זוגם, וכמו הפסוקים הקודמים, וכעין 'אין מוקדם ומאוחר בתורה'. ונראה עוד, ששם הוצרך לכתוב שוב מה שבתחילת זוגם התעסקה בסחורה, כדי ללמד על מעלתה, שבזכות שהיא לוקחת על עצמה את עול הפריסה, יכול היה בעלה לישאנה מקודם, ולעסוק בתורה בלי טרדות ובלי ההוריים, כמבואר שם בביאור הפסוקים במעלת האשת חיל' בענין זה. קנ"ג. בכסף צרוף (להרב יאשיהו פינטו זצ"ל, על משלי)

האביון, לכן נותנת לו צדקה ביד אחר לבר. ואף אינה נותנת לו מיד, לפי שאינה יודעת אם ירצה לקחת צדקה, רק פורשת לו כפה, ואם יקחנה יקחנה, ומשמע שהעני הוא אצלה והוא סמוך לה.

אָמְנָם לְאִבּוֹן שְׁהוּא תָאֵב לְכָל דְּבַר (רש"י דברים טו, ד), היא נותנת לו בשתי ידים, ושולחת לו בלב במוח שיקחנה, ד'ש'לחה' משמע שעדין לא בא אצלה והוא רחוק ממנה, והקדוש ברוך הוא נתן בלבה לשלח לו הצדקה באותו

זרע שמשון המבאד

לעני היא מושיטה הצדקה כשהוא בסמוך לה, ול'אביון' שולחת צדקה בעין יפה, ואפילו למרחק

אָתָּא ^{טו} כַּךְ יֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַפְּסוּק, שְׂפִי שְׁהֶעֱנִי אִין לֹא בָּלָּ בָּהּ צָרָה לְצַדָּקָה בְּמֹה הָאִבּוֹן הַצָּרִיךְ לָהּ בִּיּוֹתֵר, לְכֵן הָאִשֶּׁת חִלְּהּ נֹתֶנֶת לֹא צָדָקָה ב'כפה' - בִּיד אַחַד לְבַד - בנתינה מועטת שביד אחת, ואינו נצרך לנתינה מרובה. ואף אינה נותנת לו את הצדקה ביד - בנתינה גמורה, בהושטת ידה ליתן לתוך ידו, פִּי שְׁאִינָה יוֹדַעַת אִם יִרְצָה לְקַחַת מִמֶּנָּה אֶת הַצָּדָקָה ^{טז}, רַק הִיא פּוֹרְשֶׁת - מוֹשִׁיטָה לֹא אֶת כִּפֶּה וְהַצָּדָקָה בְּתוֹכָהּ, קְרוֹב אֵלָיו, כְּדֵי שִׁיבִין הַעֲנִי שֶׁהִיא הַכִּינָה עֲבוּרוֹ מַעוֹת אוֹ מִזוֹן לְצַדָּקָה, וְאִם יִקְחֶנָּה - וְאִם יִרְצָה הַעֲנִי לִיקְחָנָה, יִקְחֶנָּה הוּא מִיָּדָה. וּמִשְׁמַע מֵהַלְשׁוֹן פְּרָשָׁה לְעֵנִי, שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹשֵׁטָה אֵלָיו, שְׂפִי שְׁהֶעֱנִי הוּא אֲצִילָה, וְהוּא מַצּוֹי בְּסֻמוֹף הָהָא. וְהֵינּוּ שְׂכִיּוֹן שְׂאִין הַדְּבַר וּוְדָא שִׁירְצָה הַעֲנִי לִיקַח הַצָּדָקָה, לְכֵן אִינָה שׁוֹלַחַת אֵלָיו לְמַרְחֹק אֶת הַצָּדָקָה, שְׂמָא יִסְרַב לְקַחַת

המעות מפני הבושה, ונמצא שטרחה בחינם, וכן המעות ילך לאיבוד. ורק כשעומד בסמוך אליה פורשת את כפה אליו, ואם ירצה יקח.

אָמְנָם לְאִבּוֹן, שֶׁהוּא עֲנִי בִּיּוֹתֵר, שְׁהוּא תָאֵב - מִתְּאוּרָה לְכָל דְּבַר שִׁיתֵּנוּ לוֹ (רש"י דברים טו, ד) ^{טז}, הִיא נֹתֶנֶת לֹא אֶת הַצָּדָקָה בְּשֵׁתֵי יָדַיִם - בִּיד רַחְבָּה וּבְעֵין יִפָּה ^{טז}. וּבְנוֹסָף עַל כֵּךְ, הִיא גַם שׁוֹלַחַת לֹא אֶת הַצָּדָקָה לְמִקּוּם רַחֹק, בְּלֵב בְּטוֹחַ שְׁבוּדָאֵי יִקְחֶנָּה ^{טז}, וְלֹא יִסְרַב לִיקַח הַמַּעוֹת מִפְּנֵי הַבוֹשָׁה, וְטִירַחְתָּהּ לְשַׁלּוֹחַ הַצָּדָקָה לֹא תִשׁוּב רִיקָם, וְלֹא יִלְכוּ הַמַּעוֹת לְאִיבּוּד מִחֲמַת שְׁלֹא יִקְבְּלָנָה, דְּלִשׁוֹן שְׂפִי שְׁהֶעֱנִי, שֶׁהוּא מִלְשׁוֹן שְׁלִיחוֹת לְמַרְחָק, מִשְׁמַע שְׂעֵדִין לֹא בָּא הַאִבּוֹן אֲצִילָה, וְהוּא רַחֹק מִמֶּנָּה. וְאִף עַל פִּי שְׂאִינָה נִמְצָא בְּסֻמוֹךְ לָהּ, וְעֵדִיין לֹא בִיקַשׁ מִמֶּנָּה הַצָּדָקָה, מִכָּל מִקּוּם, הִיא שׁוֹלַחַת לוֹ מֵעַצְמָה צָדָקָה, לְפִי שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נָתַן בְּלֵבָהּ - בְּדַעְתָּהּ וּבְרַצוֹנָה, לְשַׁלַּח לֹא הַצָּדָקָה בְּאוֹתוֹ הַרְגַע וּבְאוֹתוֹ

ציונים ומקורות

אומר (ירמיהו יז, ז) 'ברוך הגבר אשר יבטח בה'. קנח. לשון רש"י, אביון דל מעני, ולשון אביון, שהוא תאב לכל דבר. קנח. וזוה מיושב למה בעני נקט 'כפה' שהוא לשון יחיד, ואילו באביון נקט 'ידיה' שהוא לשון רבים. וז"ל האלשיך, שלאביון התאב לכל דבר, תתן פי שנים מלעני, כי על כן בעני אמר 'כפה' לשון יחיד, ובאביון נאמר 'ידיה', לשון רבים. ובמדרש אליהו (לבעל השבט מוסר, דרוש י ד"ה כפה) כתב בשם מפרשים, שלעני שאינו צריך כל כך, היתה נותנת לו בכף אחת, ולאביון שתאב לכל, שלחה לו בשתי ידיה, באופן שהיתה בקיאה בחילוק הצדקה. וראה בהערה לעיל, דברי הכסף צרוף. קם. פירוש, שאילו לעני,

קנח. להבנת המשך דברי רבינו, יש להקדים, שה'אביון' הוא יותר דל מה'עני', ונקרא 'אביון' על שם שהוא תאב לכל דבר. על פי רש"י (דברים כד, יז). וביאור הענין הוא, שה'עני' יש בידו במעות הנצרכות למחייתו ליום זה, אלא שאין בידו מאתיים וזו, שהוא שיעור המחיה הנצרך לאדם לשנה אחת, כמבואר בשו"ע (יו"ד סימן רנ"ג ס"א-ב). ואילו ה'אביון' אין לו אפילו כדי הצורך לאותו היום]. קנח. ראה שו"ע (סימן רנה ס"א), לעולם ירחיק אדם עצמו מהצדקה ויגלגל עצמו בעצרו, שלא יצטרך לבריות. ושם בס"ב, וכל מי שצריך ליטול, ומצער עצמו ודוחק את השעה, וחי חיי צער כדי שלא יטריח על הצבור, אינו מת עד שיפרנס אחרים, ועליו הכתוב

זְקֵנִים בָּאִים בְּיָמַימִים וְכוּ', בְּשַׁעֲתָא דְקוּדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא רְחִים לִיה לְבַר נֶשׁ, עַד לֹא יִיתִי
דִּינָא לְעֵלְמָא, מְשַׁדֵּר לִיה דּוּרְוֹנָא דִּיהוּא
מִסְכְּנָא, בְּגִין דִּיזְכָּה בִיה וְיִשְׁתְּזִיב מִדִּינָא,
עכ"ל. דְּשִׁמְעַ מִינָה שְׁהַצְדָּקָה צְרִיכָה
שְׁתִּהִיָּה קֳדָם בֵּא הַדִּין לְעוֹלָם, כִּי אִין
מְרַצִּין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעֲתָא פְעֵסוּ (אבות פ"ד מ"ח).

הַרְגַע וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן דְּקָא, בְּדַכְתִּיב (משלי
יא, ד-ו) 'לֹא יוֹעִיל הוּן בְּיוֹם עֲבָרָה וְצַדִּיקָה
תַּצִּיל מִמָּוֶת, צַדִּיקַת תָּמִים תִּישֵׁר דְּרָבּוּ
וּבְרַשְׁעֵתוֹ יִפֹּל רָשָׁע, צַדִּיקַת יִשְׂרָיִם
תַּצִּילֵם וּבִהְיוֹת בְּגֵדִים יִלְבְּדוּ' וְכוּ'.
וְאִיתָא בְּזִהְר (פרשת וירא קד, א), עַל פְּסוּק
(בראשית יח, יא) 'וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה

זרע שמשון המבואר

מִסְכְּנָא - הוא שולח לו כמתנה את אותו
העני, בְּגִין דִּיזְכָּה בִיה, וְיִשְׁתְּזִיב מִדִּינָא -
כדי שאדם זה יזכה על ידו, כשיתן לו צדקה,
ובזכות הצדקה ינצל מן הדין, עכ"ל, דְּשִׁמְעַ
מִינָה - מדברי הזוהר שכתב ששולח אליו
את העני קודם שיבוא הדין לעולם, יש
ללמוד שְׁהַצְדָּקָה צְרִיכָה שְׁתִּהִיָּה - שתיתן,
קֳדָם בֵּא הַדִּין לְעוֹלָם, ואז היא מגינה על
הנותנה, שלא ישלוט עליו הדין הבא לאחר
מכן. אבל הנותנה בשעת הדין אינה מועילה
כל כך להציל הנותנה, כִּי אִין מְרַצִּין - אין
ראוי לפייס לו צְדָּקָה על עוול שנעשה לו,
בְּשַׁעֲתָא פְעֵסוּ - לפי שהריצוי שבשעת רתיחת
הכעס, אינו מועיל^{ספ} (ברכות ז, א; אבות פ"ד
מ"ח)^{ספ}. וכמו כן, אין ראוי לפייס את

הַזְּמַן דְּקָא, כדי שבזכות הצדקה תינצל מן
הדין, וּבְמִן דַּכְתִּיב (משלי יא, ד-ו) 'לֹא יוֹעִיל הוּן
בְּיוֹם עֲבָרָה וְצַדִּיקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת, צַדִּיקַת
תָּמִים תִּישֵׁר דְּרָבּוּ וּבְרַשְׁעֵתוֹ יִפֹּל רָשָׁע,
צַדִּיקַת יִשְׂרָיִם תַּצִּילֵם וּבִהְיוֹת בְּגֵדִים יִלְבְּדוּ'
וְכוּ', וכפי שיתבארו פסוקים אלו להלן בסמוך.

צדקה מגינה על נותנה, אם נתנה לפני בוא מדת הדין
יִישׁ לְבֵאר פְּסוּקִים אֵלּוּ, עַל פִּי מַה
דְּאִיתָא בְּזִהְר (פרשת וירא קד, א)^{ספ}, עַל הַפְּסוּק
(בראשית יח, יא)^{ספ} 'וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים
בָּאִים בְּיָמַימִים וְכוּ', בְּשַׁעֲתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ
הוּא רְחִים לִיה לְבַר נֶשׁ - בשעה שהקב"ה
אוהב את האדם, והוא חפץ להצילו מן הדין,
אזי עַד לֹא יִיתִי דִינָא לְעוֹלָם - עוד לפני
שבא דין לעולם, מְשַׁדֵּר לִיה דּוּרְוֹנָא דִּיהוּא

ציונים ומקורות

להוא רשימו [המשחית יזהר בו מלהזיקו, וכשוזוקף
את עיניו, ורואה את החוט של חסד, על ידי זה
מסתלק ממנו, ונוהר בו מלהזיקו], וכדין אסתלק מניה
ואזדהר ביה, בגיני כך אקדים ליה קודשא בריך הוא
במה דיוזכי נלכן הקדים לו הקב"ה איזה זכות, שיזכה
בו כדי להנצל על ידו מן הדין]. קסב. לשון
הפסוק, וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בְּיָמַימִים חָדָל
לְהִיֹּת לְשָׂרָה אִרְחָ פְּנֵשִׁים. קסג. על פי רש"י
(שם). ורבינו יונה (שם) פירש, שאדרכה הריצוי בשעת
הכעס גורם שיתגבר עליו הכעס ביותר.
קסד. לשון הגמרא, אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי,
מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו, דכתיב
(שמות לג, יד) 'פני ילכו ויחתי לך', אמר לו הקדוש
ברוך הוא למשה, המתן לי עד שיעברו פנים של זעם,
ואניח לך. ובאבות (פ"ד מ"ח) שנינו, רבי שמעון בן
אלעזר אומר, אל תרצה את חברך בשעת כעסו, ואל
תחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו, ואל תשאל לו

היא רק מושיטה לו את ידו, לפי שאינה בטוחה
שירצה לקחת צדקה, וכמו שהתבאר לעיל. אבל
לאביון, היא ממש שולחת לו את הצדקה, והיא
בטוחה שיקחנה, כיון שהוא תאב לכל דבר. ובוה
מבואר הטעם של שינוי הלשון בין 'פרשה' ל'שלחה'.
קסא. לשון הזוהר, דתנינן, בשעתא דקודשא בריך
הוא רחם ליה לבר נש, משדר ליה דורונא [בשעה
שהקב"ה אוהב את האדם, הוא שולח לו דורון -
מתנה], ומאן איהו, מסכנא [ומי הוא הדורון, הוא
העני], בגין דיוזכי ביה [כדי שיזכה על ידו, על ידי
שיתן לו צדקה], וכיון דזכי ביה [וכיון שזכה בו, על
ידי שנתן לו צדקה], איהו אמשיך עליה חד חוטא
דחסד, דאתמשך מסטר ימינא [הוא ממשיך עליו חוט
של חסד, הנמשך מצד ימין], ופריש ארישיה ורשים
ליה [נפורש אותו על ראשו, ורושם אותו], בגין דכ
ייתי דינא לעלמא [כדי שעל ידי זה, כשיבוא דין
לעולם], ההוא מחבלא יזדהר ביה, וזקיף עיניו וחמא

צְדָקָה, 'תִּישַׁר דְּרָבּוֹ' שִׁיזְדַּמְּן לוֹ הֶעָנִי קָדָם הַדִּין. אָמֵנָם 'הֲרָשַׁע יִפְּלֵ בְּרָשָׁעְתוֹ', שְׁלֵא תוֹדַמְּן לוֹ מִצְוָה זוֹ כְּדֵי לִזְכּוֹת בָּהּ, וְוָהוּ נִמְי צְדָקַת יִשְׂרָאֵל תִּצְלַח וְכוּ'.

וְזָהוּ 'לֹא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֲבָרָה', שְׂאֵף אִם יִתְנַנּוּ לְצְדָקָה, לֹא יוֹעִיל לוֹ. אָמֵנָם ה'צְדָקָה' הַעֲשׂוּיָה מִקָּדָם הִיא 'תִּצְלַח מִמּוֹת'. 'צְדָקַת תָּמִים' מִי שֶׁהוּא רָגִיל לַעֲשׂוֹת

זֶרַע שְׂמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

לא תועיל הצדקה אשר יעשה. ויש לבאר כוונת הפסוק, 'צְדָקַת תָּמִים' - מִי שֶׁהוּא 'תָּמִים' דהיינו שמקיים המצוות תמיד בשלימות, וממילא רָגִיל לַעֲשׂוֹת צְדָקָה אִף קודם שתבוא שעת דין, הצדקה ההיא 'תִּישַׁר דְּרָבּוֹ', תוליד אותו בדרך הישר לטוב לו^{קס}, כלומר, בזכות צדקותו ושהוא רגיל לעשות צדקה בכל שעה, ולא רק מפני שרואה שבא דין לעולם, יזכה שִׁיזְדַּמְּן לָּז הֶעָנִי - לתת לו צדקה, קָדָם שְׂבֵא הַדִּין לְעוֹלָם, כדי שינצל בזכותה. אָמֵנָם וּבְרָשָׁעְתוֹ יִפְּלֵ רָשָׁע', כלומר, הֲרָשַׁע יִפְּלֵ בְּרָשָׁעְתוֹ - ולא יוכל להינצל על ידי הצדקה כשיבוא הדין, שמשום רשעתו שאינו רגיל לעשות מצוות וצדקה תמיד, יבוא עליו העונש על כל מעשיו הרעים, על ידי הדין שבא עתה, כיון שִׁיזְדַּמְּן לָּז מִצְוָה זוֹ שֶׁל צְדָקָה לִפְנֵי שַׁעַת הַדִּין, כְּדֵי לִזְכּוֹת בָּהּ, שינצל מן הדין.

הקב"ה בשעת הדין, אלא יש לפייסו לפני שבא הדין^{קס}.

הרגיל לתת צדקה, מזמינים לו עני לפני ביאת הדין כדי שינצל וְזָהוּ פִּירוּשׁ הַפְּסוּק הַנִּלְ, 'לֹא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֲבָרָה וְצְדָקָה תִּצְלַח מִמּוֹת', שלכאורה יש להקשות, שהפסוק סותר את עצמו, שמתחילה אמר שההון אינו מועיל 'ביום עברה' - ביום שבא בו כעס מאת הקב"ה, ומשמע שאף אם יתן הונו לצדקה לא יצילנו^{קס}, ולבסוף אמר שהצדקה מצילה מהמות. אלא כך הוא פירוש הפסוק, שְׂאֵף אִם יִתְנַנּוּ לַה' הוֹן' שֶׁלּוֹ לְצְדָקָה, בְּיוֹם עֲבָרָה', כשכבר חל הכעס של הקב"ה^{קס}, 'לֹא יוֹעִיל לָּז הַצְדָקָה לְבַטֵּל אֶת הַכַּעַס. אָמֵנָם ה'צְדָקָה' הַעֲשׂוּיָה - שכבר ניתנה לעני, מִקָּדָם שְׂבֵא הַכַּעַס, הִיא 'תִּצְלַח מִמּוֹת'.

ועל דרך זו יתפרש גם הפסוק הבא 'צְדָקַת תָּמִים תִּישַׁר דְּרָבּוֹ וּבְרָשָׁעְתוֹ יִפְּלֵ רָשָׁע', ולכאורה יש לדקדק, מדוע דווקא הצדקה שעושה התמים תועיל לו, ולרשע

וְזָהוּ נְמִי הַפִּירוּשׁ שֶׁל הַפְּסוּק הַבֵּא, 'צְדָקַת יִשְׂרָאֵל תִּצְלַח וּבְהַתְּנָת בְּגִדִים יִלְכְּדוּ',

צִיּוּנִים וּמְקוּדוֹת

יועיל הוֹן, היינו הונו של האדם, ואין הפסוק מדבר מההון שניתן לצדקה, מדברי רבינו מבואר שפירש את הפסוק, שלפעמים אף ההון שניתן לצדקה, אינו מועיל לו. ובפירוש החי"ף (על עין יעקב כ"ב, א ד"ה אמר) כתב וזה לשונו, דרבי יוחנן הוקשה בשני כתובים אלו, כיון שאמר שלמה ע"ה שלא יועיל הון ביום עברה דמשמע אפילו הון צדק ומישרים, איך אמר הוא בעצמו לא יועילו אוצרות רשע שנראה שאוצרות רשע ועולה לא יועילו, הא אוצרות יושר יועיל, ואם כן קשיא דידיה אדידיה. ועיין שם באורך בביאור הכתובים. קפז. שדקדוק לשון הפסוק משמע ש'ביום עברה' שכבר בא הכעס, עדיין ההון 'שלו', כלומר שעדיין לא נתנו לעני, ומבאר רבנו, שאכן מחמת כן אין מועיל לו, מכיון שכבר בא הדין. אולם אם בעת הדין כבר נעשה צדקה, אזי מועלת ומצלת מהמות. קסח. ע"פ מצודת דוד.

בשעת נדרו, ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו. קסח. שהרי בענין זה שוה כעס המקום לכעס בני אדם, שהרי המקור לכך שאין לרצות את האדם בשעת כעסו, הוא ממה שהקב"ה אמר למשה, אחרי חטא העגל, שלא ירצהו בשעת הזעם, כמו שאמר בגמרא, והובא בהערה לעיל בסמוך. רבינו מחדש, שאף שבפשטות מה שאין מרצין לאדם בשעת כעסו, והוא הדין כלפי הקב"ה, פירושו הוא שיש להמתין עד שתעבור שעת תגבורת הכעס, ורק אז לרצות את הכועס. מכל מקום נכלל בזה גם כן, שיש לרצות אותו עוד לפני הגעת שעת הכעס, כגון על ידי נתינת צדקה לפני שמגיעה זמן הדין. והשוה לדברי רבינו, את דברי הגמרא (שבת לב, א), אמר רב יצחק בריה דרב יהודה, לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו, הבא זכות והפטר. קסו. רוב המפרשים פירשו שלא

בְּשִׁבִיל זֶה מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה (אבות פ"ד מ"ב), שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִזְמַן לָהּ בְּדַעְתָּהּ לְשַׁלַּח לְאַבְיֹן עַד דְּלֹא יִיְתִי דִינָא לְעֵלְמָא, שֶׁהֲרֵי הָאֲבִיֹן הוּא בְּדַאֵי מְצַרָּה, וְצַדִּיקָה רְאוּיָהּ הִיא לְקַבֵּל עָלֶיהָ שָׂכָר.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

וְשִׁיבָא לְהַשִּׁיבוּ רִיקָם מִחֲמַת הַסֶּפֶק - וְאִינַה נִמְנַעַת מִלִּיתֵן לוֹ כְּלוּם שְׂמָא אִינוּ עֲנִי קט"א, וּבְשִׁבִיל זֶה, מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְשִׁכְר מִצְוָה מִצְוָה - הַמְקִיִּים מִצְוָה קְלָה, מִצְוָה זוֹ מְסִיעֵתוֹ לְקִיִּים מִצְוָה אַחֲרַת שֶׁהִיא חֲמוּרָה וְיִתְרָקט"ב (אבות פ"ד מ"ב) קט"ב, וְלִכְּן יִיְדִיָּה שְׁלָקָה לְאַבְיֹן, וְהִינּוּ שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִזְמַן לָהּ בְּדַעְתָּהּ, שֶׁשִּׁיבָא אֶף לְמִרְחָק, צַדִּיקָה לְאַבְיֹן שֶׁהוּא דֵל מַאֲד, עַד דְּלֹא יִיְתִי דִינָא לְעֵלְמָא - לְפָנֵי שֶׁתְּבוּא שַׁעַת דִּין לְעוֹלָם, כְּדֵי שִׁבְזוֹכוֹת זֶה תִּימְלֹט מִן הַדִּין, שֶׁהֲרֵי הָאֲבִיֹן הוּא בְּדַאֵי מְצַרָּה - כִּיּוֹן שֶׁהוּא עֲנִי בְּיֹתֵר, הֲרֵי הוּא בּוּדַאֵי צַרִּיךְ אֶת הַצַּדִּיקָה, וְאִין הִנְתִּינָה מִחֲמַת סֶפֶק כִּיּוֹן שֶׁהִדְבַר וְדַאֵי שְׂאִינוּ רִמְאֵי, וְצַדִּיקָה רְאוּיָהּ הִיא לְקַבֵּל עָלֶיהָ שָׂכָר, וְלִהְנַצֵּל בְּזוֹכָתָה מִן הַדִּינִים הַבָּאִים לְעוֹלָם קט"ד.

וְהִבָּא נְמוֹי אָמַר הַכְּתוּב הוּאִיל שְׂפִפָּה פְּרֻשָׁה, שְׁנוֹתָנַת לְכָל עֲנִי אֶף עַל פִּי שְׁיִישׁ לְהַסְתַּפֵּק בּוֹ שֶׁהוּא רִמְאֵי, וּמִחֲמַרְתָּ עַל עֲצָמָה לְתַן לוֹ אִיּוּהַ דְּבָר, וְשִׁלָּא לְהַשִּׁיבוּ רִיקָם מִחֲמַת הַסֶּפֶק.

שֶׁהַזְכוּת שֶׁל הַצַּדִּיקָה שֶׁהַצַּדִּיקִים רְגִילִים תָּמִיד לְעִשׂוֹת, תַּעֲמוּד לָהֶם, שִׁיזְכוּ לְעִשׂוֹת צַדִּיקָה הַגּוֹנָה גַם לְפָנֵי בֹא שַׁעַת הַדִּין. אֲבָל 'וּבְהוֹת בְּגִדִים יִלְכְּדוּ', כְּלוֹמֵר, בְּשִׁבְרִיסט שֶׁהִכִּינוּ הַבּוֹגְדִים לְזוֹלָתָם, שֶׁלֹּא הוֹרְגֵלוּ לְתַת צַדִּיקָה לְעֲנִיִּים, יִלְכְּדוּ הֵם בְּעֲצָמָם בְּהַ, שֶׁכְּשִׁיצַטְרֹכוּ לְזוֹכָתָה שֶׁל הַצַּדִּיקָה, כְּדֵי לְהַנְצִיל מִן הַדִּין, לֹא יוֹעִיל לָהֶם לְפִי שֶׁלֹּא קִיִּימוּ אוֹתָהּ קוֹדֵם בּוֹא הַדִּין.

הַנּוֹתָן לְסֶפֶק עֲנִי, זוֹכֵה לְתַת לְדַאֵי אֲבִיֹן, וְלִהְנַצֵּל בְּזוֹכָתוֹ וְהִבָּא נְמוֹי, אָמַר הַכְּתוּב כֹּאן, אֲצַל הַ'אִשְׁתַּ חִיל', שֶׁהוּאִיל שְׂפִפָּה פְּרֻשָׁה לְעֲנִי, שְׁנוֹתָנַת צַדִּיקָה לְכָל עֲנִי שְׂבָא אֵלֶיהָ, אֶף עַל פִּי שְׁיִישׁ לְהַסְתַּפֵּק בּוֹ שְׂמָא הוּא רִמְאֵי - שְׂאִינוּ עֲנִי אֲלֵא שֶׁמְרַמָּה אֶת הַבְּרִיּוֹת, וְעוֹשָׂה עֲצָמוּ כֵאִילוֹ הוּא עֲנִי קט"ז, וּמִחֲמַרְתָּ עַל עֲצָמָה לְתַן לוֹ אִיּוּהַ דְּבָר - לְכָל הַפְּחוֹת מֵעַט צַדִּיקָה,

צִיּוֹנִים וּמְקוֹדוֹת

מְדַבְּרֵי רַבְנֵי כֹּאן, נִרְאָה שֶׁמְבַאֵר הַפְּסוּק בְּעִנֵּין הַשְּׂכָר שֶׁל מְקִיִּים מִצְוָה אַחַת. קַע. לְשׁוֹן הַמְּשֵׁנָה, בֵּן עוֹזַי אוֹמֵר, הוּי רִץ לְמִצְוָה קְלָה כְּכַחמוּרָה, וְבוֹרַח מִן הַעֲבִירָה, שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְעִבְרִיהַ גּוֹרֶרֶת עֲבִירָה, שֶׁשִּׁכְר מִצְוָה מִצְוָה, וְשִׁכְר עֲבִירָה עֲבִירָה. קַע. פִּירוּשׁ, שֶׁמָּה שִׁכְפָּה פְּרֻשָׁה לְעֲנִי הַסְּמוּךְ אֲצֵלָה, אִינוּ דֵי לְהַצִּיל אוֹתָהּ מִן הַדִּין, לְפִי שְׂאִינוּ כָל כֵּךְ נִצְרָךְ, וְגַם שְׂמָא הוּא רִמְאֵי וְאִינוּ נִצְרָךְ כָּלָל. אֲבָל מְכַל מְקוּם, בְּזוֹכָתָה הַצַּדִּיקָה שֶׁעוֹשָׂה תָּמִיד עִם הַ'עֲנִי מִסֶּפֶק, תּוֹכָה לְעִשׂוֹת צַדִּיקָה עִם וְדַאֵי אֲבִיֹן שֶׁהוּא נִצְרָךְ בְּיֹתֵר, וְאֶף שֶׁהוּא אִינוּ עוֹמֵד סְמוּךְ לָהּ וְאִינָה רוֹאֵה אוֹתוֹ, הַקְּבִ"ה יִתֵּן בְּלִבָּהּ לְשַׁלּוֹחַ אֵלָיו, וּבְזוֹכָתָה צַדִּיקָה זוֹ הַאֲחֻרּוֹנָה, תִּינְצֵל מִן הַדִּין. וְבוֹה מִיּוֹשֵׁב מֵה שֶׁפֶתַח הַפְּסוּק בְּ'עֲנִי, שֶׁעַל יְדֵי הַצַּדִּיקָה שֶׁתִּיתֵן לוֹ, תּוֹכָה לְשַׁלּוֹחַ גַּם לְאֲבִיֹן שֶׁהוּא וְדַאֵי נִצְרָךְ, שֶׁהִנְתִּינָה לוֹ הִיא צַדִּיקָה הַגְּדוּלָּה בְּיֹתֵר, וְתוֹכָה כִּכֵּן אֶף כִּשֶׁהוּא מְרוּחָק. הַשּׁוֹה לְדַבְּרֵי רַבְנֵינוּ, אֵת

קַע. הוֹוֹת, הוּא לְשׁוֹן שְׂבִירָה. קַע. רֵאָה בְּכַתּוּבוֹת (סח, א) הִינּוּ דְאִמַר רַבִּי אֲלֵעִזֵּר, בּוֹאֵר וְנַחֲזִיק טוֹבָה לְרִמְאִין, שֶׁאֲלַמָּל הֵן הִינּוּ חוֹטְאִין כְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים טו, ט) 'וְקָרָא עֲלֶיךָ אֵל ה' וְהִיָּה בְּךָ חַטָּא'. קַע. רֵאָה רַמְבַּ"ם (הַלְכוֹת מִתְנַת עֲנִיִּים פ"ז ה"ז), עֲנִי הַמְּחֻזָּר עַל הַפְּתֻחִים, אִין נִזְקָקִין לוֹ לְמַתְנָה מְרוּבָה, אֲבָל נוֹתֵנִין לוֹ מַתְנָה מוֹעֲטָה, וְאִסוּר לְהַחֲזִיר אֶת הַעֲנִי שֶׁשָּׂאֵל רִיקָם, וְאִפִּילוֹ אֵתָהּ נוֹתֵן לוֹ גְּרוּגֶרֶת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים ע"ד, כא) 'אֵל יִשׁוּב דָךְ נִכְלָם'. קַע. רִש"י פִּירֵשׁ, הוּי רִץ לְמִצְוָה קְלָה, שֶׁמִּתוֹךְ כֵּךְ תְּבֵא לִידֵךְ מִצְוָה חֲמוּרָה, לְפִי שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה. וְרֵאָה רַבִּינוּ יוֹנָה וְרַע"ב שֶׁם, שֶׁזֶה כּוֹלֵל שְׁנֵי דְבָרִים, הָאֶחָד מִצַּד הַהֶרְגֵל, שֶׁכִּיּוֹן שֶׁמְקִיִּים מִצְוָה אַחַת, נִמְשָׁךְ טַבְעוֹ לְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, וְזֶה מֵה שֶׁשִּׁנִּינוּ מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה. וְהַשְּׁנִי מִצַּד הַשְּׂכָר, שֶׁבְּשִׁכְר קִיּוֹם מִצְוָה אַחַת, יִזְמִין לוֹ הַקְּבִ"ה לְקִיּוֹם מִצְוֹת אַחֲרוֹת, וְזֶה מֵה שֶׁשִּׁנִּינוּ שֶׁשִּׁכְר מִצְוָה מִצְוָה.

תנועת ידים, אמנם לאביון שאדרבא הוא צריך לכל הנריות, שולחת לו ידיה, שמגביהתן כדי שיראו האנשים וילמדו ממנה לתן לו מתנות וצדקה.

ועוד יש לומר, שלעני שאינו כל כך מצרך, פורשת לו כפה בסתר ובהצנע, ואינה מגביהת ידיה וזרועותיה כלל, כדי שלא יתביש אם יראו אחרים

זרע שמשון המבאר

צדקה, שהרי אין לו צורך שתיודע עניותו לאחרים קשה.

לאביון נותנת בגלוי, כדי שילמדו ממנה כל הרואים

אמנם לאביון - שהוא עני מאד, ותאב לכל דבר, שאדרבא הוא צריך צסיוע של כל הנריות - שגם שאר אנשים יתנו לו צדקה, ונוח לו שיראו אחרים את נתינתה ויתעוררו גם הם ליתן לו צדקה, האשת חיל' שולחת לו ידיה, כלומר, שמגביהתן לידיה וזרועותיה בגלוי, בשעה שנותנת לו הצדקה^{קטו}, כדי שיראו האנשים, שהיא נותנת לו צדקה, ויבינו שהוא אביון, וילמדו ממנה לתן לו מתנות וצדקה^{קטו}.

ועוד יש לומר, שהחילוק בין כפה פרשה לעני, לבין ידיה שולחה לאביון הוא, שלעני שאינו כל כך מצרך - שאינו נצרך כל כך לצדקה, ואינו זקוק לכך שהרבה אנשים יתנו לו צדקה, האשת חיל' פורשת לו כפה - כף ידה בלבד, בסתר ובהצנע, ואינה מגביהת ידיה וזרועותיה אליו כלל - שרק פותחת את ידה אליו והוא יקח מתוכה, כדי שלא יתביש העני, אם יראו אחרים את תנועת הידים שלה, ויבינו שהוא מקבל ממנה

ציונים ומקורות

ונחלה, והרי זה כאילו לא נתן לו כלום. קעז. ויתבאר היטב על פי מה שמבואר בערכין (יט, ב), שמשמעות 'יד' בלשונה של תורה, הוא עד הקיבורת (מקום הנחת תפילין, למעלה מן האצילים). ועל כן, אצל אביון כתוב 'ידיה שלחה' לומר שהגביהה עבורו את כל 'ידיה', דהיינו גם הזרוע, כדי לפרסם לאחרים שיתנו לו. אבל בעני שאינו נצרך כל כך, הושיטה לו רק את 'כפה' דהיינו כף ידה, כדי שלא יתגלה הדבר ולא יתבייש, כנ"ל. קעז. מדברי רבינו יש ללמוד, שאף על פי שאסור ליתן צדקה לעני בפרהסיא כנ"ל, מכל מקום לאביון מותר. [ויש להתבונן אם עיקר ההיתר הוא לפי שהאביון הורגל לבושת (ראה ב"מ קיא, ב ורש"י ד"ה אבל), או שמא הותר רק באופן שזה לטובתו שיועיל שגם אחרים יתנו לו, ויתכן שאף האביון רוצה שיעשו עמו כן, וראה מעיל צדקה (סימן תתמו) שכתב סברא להיפך, שכשנותן בפרהסיא הוא שופך דם המקבלה, וגם גורם לו רעה, שכיון שראו אחרים שנתן לו, אין משימים על לב לתת לו, והרי אין די לו בצדקה שנתן לו. אולם ראה עוד במעיל צדקה (סימן אלף תרעו) שאם נותן הצדקה בפרהסיא כדי שיראו אחרים וילמדו לעשות, אין מאבד זכותו מחמת הנתינה בפרהסיא.

דברי הגמרא (ב"ב ט, ב), ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב (משלי כא, כא) 'רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד', משום דרודף צדקה ימצא צדקה, אלא לומר לך, כל הרודף אחר צדקה, הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות, ועושה בהן צדקה, רב נחמן בר יצחק אמר, הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוגנים, לעשות להן צדקה, כדי לקבל עליהם שכרו. לאפוקי מאי, לאפוקי מדרש רבה, דדרש רבה, מאי דכתיב (ירמיהו יח, כג) 'ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם', אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, [אפילו] בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך, הכשילים בבני אדם שאינן מהוגנים, כדי שלא יקבלו עליהן שכר. קעה. בגמרא (תגינה ה, א) דרשו הפסוק (קהלת יב, יד) 'אם טוב ואם רע' [דמשמע, אף על הטובה מביאו במשפט], זה הנותן צדקה לעני בפרהסיא. שרבי ינאי ראה אדם אחד שנתן צדקה לעני בפרהסיא, אמר לו, עדיף היה אילו לא היית נותן לו, ממה שעכשיו נתת לו בפרהסיא וביישתו. וכן כתב הטור (י"ד סימן רמט), ויתננה לו בסתר, כדי שלא יתבייש. וראה במעיל צדקה (סימן אלף תרנ) שצדקה הניתנת בפרהסיא אינה מצלת מן הגיהנום, כיון ששפך את דמו בקרבו

ב

מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם¹ (דברים לא, ב), שְׂאֵין תִּלְמוּד לֹמֵר 'הַיּוֹם', וּמָה תִּלְמוּד לֹמֵר 'הַיּוֹם', 'הַיּוֹם' מְלֹאוֹ יָמֵי וּשְׁנוֹתַי, לְלַמְּדֶךָ שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשָׁלִים שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צְדִיקִים מִיּוֹם לְיוֹם וּמַחְדָּשׁ לְחֻדָּשׁ.

מְדַרְשׁ (ב"ר נח, א) וַיְהִי חַיֵּי שְׂרָה² (בראשית כג, א), הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (תהלים לו, יח) יוֹדַע ה' יָמֵי תְּמִימִים, כְּשֶׁם שֶׁהֵם 'תְּמִימִים', כִּףּ שְׁנוֹתֵיהֶם 'תְּמִימִים', עכ"ל³. כִּהְיָה דְפָּרֶק קָמָא דְסוּטָה (יג, ב), וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים בֶּן

זרע שְׂמֻשׁוֹן הַמְּבֹאָר

ב

הַקב"ה מוסיף ימים לצדיקים כנגד שנת החמה וגם חודש העיבור

משה רבינו לבני ישראל ביום פטירתו (דברים לא, ב)¹, וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם, שְׂהֵרֵי אֵין תִּלְמוּד לֹמֵר - לא היה צריך לכתוב 'הַיּוֹם', שגם אם היה אומר רק 'בן מאה ועשרים שנה אנוכי', היה מובן שכוונתו להיות שבו דיבר משה לישראל, ומה תִּלְמוּד לֹמֵר - ואם כן, למה כתוב בפסוק 'הַיּוֹם'², אלא בא ללמדנו, שכן התכוין משה לומר לישראל, 'הַיּוֹם' מְלֹאוֹ - נשלמו יָמֵי וּשְׁנוֹתַי, שביום זה בשנה [זו] אדרן נולדתי, וביום זה עצמו אמות. ודבר זה בא לְלַמְּדֶךָ, שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשָׁלִים שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צְדִיקִים, מִיּוֹם לְיוֹם, וּמַחְדָּשׁ לְחֻדָּשׁ - שהם מתים באותו יום בחודש שבו נולדו.

ביאור כוונת המדרש, שהקב"ה ממלא שנות הצדיקים אמרו במְדַרְשׁ (ב"ר נח, א)³ על הפסוק (בראשית כג, א)⁴ וַיְהִי חַיֵּי שְׂרָה, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (תהלים לו, יח)⁵ יוֹדַע ה' יָמֵי תְּמִימִים, כְּשֶׁם שֶׁהַצְדִיקִים הֵם 'תְּמִימִים' - שלמים בעבודת ה', ואין בהם חטא ופגם, כִּףּ שְׁנוֹתֵיהֶם 'תְּמִימִים' - הקב"ה ממלא את שנות חייהם⁶, עכ"ל⁷.

וביאור דברי המדרש 'כך שנותיהם תמימים' הוא, שהקב"ה ממלא את שנותיהם של הצדיקים, שיחיו שנים שלמות מיום ליום, ולכן הם מתים באותו יום בחודש שבו נולדו⁸, וּכְהִיא - וכמו שאמרו בגמרא דְפָּרֶק קָמָא דְסוּטָה (יג, ב)⁹ על הפסוק שאמר

ציזנים ומקודרות

א. לשון המדרש, ויהיו חיי שרה מאה שנה, יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה, כשם שהן תמימים, כך שנותם תמימים. ב. לשון הפסוק, וַיְהִי חַיֵּי שְׂרָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעַת יָשִׁיב עִי וְשָׁנָה יָשִׁיב עִי שְׂרָה. ג. לשון הפסוק, יוֹדַע ה' יָמֵי תְּמִימִים וְנִחְלָתָם לְעוֹלָם תְּהִיָּה. ד. נראה שהמדרש מבאר יודע ה' ימי תמימים, שהקב"ה מכיר את מעשי ימיהם של התמימים, ועל כן הוא מכיר ומשגיח עליהם להאריך ימיהם [ענין רש"י ורד"ק (שם)]. וראה יפה תואר השלם, שהוקשה למדרש הלשון יודע, והלשון 'תמימים' ולא כתוב 'צדיקים'. ה. ראה יפה תואר השלם, שפירש דברי המדרש על פי דברי הגמרא בסוטה, שהקב"ה משלים שנות הצדיקים, ובאופן אחר. וראה נחלת

יעקב (בפרשתינו) ושפת אמת (ר"ה יא, א ד"ה מ"ד) שפירשו כוונת המדרש להשלמת שנות הצדיקים. אמנם בגור אריה (בפרשתינו) פירש, 'כך שנותיהם תמימים', והיינו בת כ' כבת ז' לנוי, ובת ק' כבת כ' לחטא, ורוצה לומר, כי שנותיהם תמימים ואין חילוק בהם. ו. לשון הגמרא, ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנוכי היום, שאין תלמוד לומר 'היום', היום מלאו ימי ושנותי, ללמדך שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים, מיום ליום, ומחודש לחודש, דכתיב (שמות כג, כו) 'את מספר ימין אמלא'. ז. לשון הפסוק, וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לא אוכל עוד לצאת ולבוא ויה' אָמַר אֱלִי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה. ח. כך היא גירסת העין יעקב. וראה עיון יעקב וענף יוסף (ד"ה שאין

וְקָשָׁה, דְּהָא רַבָּם שְׁל צְדִיקִים וְחֲסִידִים לֹא מָתוּ בְיוֹם לְדָתָם, וְלָמָּה לֹא הִשְׁלִים לָהֶם. וַיֵּשׁ לְדַקְדָּק הַלְשׁוֹן שְׁל 'מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ'.
וְאֵיתָא בְּפֶרֶק ט' דְּעֶרְכִין (לא, ב), פְּלוּגְתָא בֵּין רַבִּי וְרַבְּנָן בְּהָא

קָרָא דְכָתִיב (ויקרא כה, ל) 'עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה', דְּרַבִּי סָבַר, בֵּין שָׁנָה פְּשׁוּטָה בֵּין שָׁנָה מְעַבְרַת מוֹנָה שִׁס"ה יוֹם. וְחַכְמִים סוֹבְרִים, דְּבִשְׁנָה פְּשׁוּטָה נִחְלַט הַבַּיִת לְסוּף י"ב חֹדֶשׁ מִיּוֹם לְיוֹם, דְּהִינּוּ שְׁנ"ד יוֹם. וּבְמַעְבְּרַת נּוֹתְנִים לוֹ כָּל חֹדֶשׁ הָעֵבּוֹר, עַכ"ל.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבַאֵר

קְרָא - הפסוק, דְּכָתִיב בְּדִין מוֹכֵר בֵּית בַּעֲרֵי חוּמָה³ 'עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה' (ויקרא כה, ל)², דְּרַבִּי סָבַר, שִׁמְמָה שְׁכָתוּב 'שָׁנָה תְּמִימָה' - שְׁנָה שְׁלִימָה, נִלְמַד, שְׁנוֹתַיִם לְמוֹכֵר שְׁנַת הַחֲמָה, שֶׁהִיא יְתִירָה י"א יוֹם עַל שְׁנַת לְבָנָה פְּשׁוּטָה⁴, וְלִכְּן, בֵּין בִּשְׁנָה פְּשׁוּטָה - שְׁנָה בַת י"ב חֹדָשִׁים, וּבֵין בִּשְׁנָה מְעַבְרַת - בַּת י"ג חֹדָשִׁים, הַמוֹכֵר מוֹנָה שִׁס"ה יוֹם מִיּוֹם הַמְּכִירָה, כִּמְנִין יְמוֹת שְׁנַת הַחֲמָה, וְעַד שֶׁיַּעֲבֹרוּ שִׁס"ה יָמִים, יִכּוֹל הַמוֹכֵר לְפַדּוֹת אֶת בֵּיתוֹ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ. וְחַכְמִים סוֹבְרִים, דְּבִשְׁנָה פְּשׁוּטָה, כִּבְר נִחְלַט הַבַּיִת לְלוֹקַח, לְסוּף י"ב חֹדָשׁ - חֹדְשֵׁי הַלְּבָנָה, מִיּוֹם לְיוֹם, דְּהִינּוּ שְׁנ"ד יוֹם מִיּוֹם הַמְּכִירָה⁵, וְאִין מוֹסִיפִים לְמוֹכֵר, אֶת הַי"א יוֹם, שְׁשַׁנַּת הַחֲמָה מְרוּבָה

קְדוּק מִמָּה שֶׁהִרְבָּה צְדִיקִים אִינִם מוֹתִים בְּיוֹם לִידָתָם וְקָשָׁה - יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל דְּבַרֵּי הַגַּמְרָא, דְּהָא רַבָּם שְׁל צְדִיקִים וְחֲסִידִים שְׁחִיו בְּעוֹלָם, לֹא מָתוּ בְיוֹם לְדָתָם, אֲלֵא בְיוֹם אַחֵר, וְלָמָּה לֹא הִשְׁלִים לָהֶם הַקַּב"ה אֶת שְׁנוֹתֵיהֶם⁶. וְעוֹד קָשָׁה, שֶׁגַּשׁ לְדַקְדָּק הַלְשׁוֹן הַכּפּוּל, שְׁל 'מִיּוֹם לְיוֹם' וּ'מֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ' שֶׁנִּקְטָה הַגַּמְרָא, שֶׁהִיא דִּי שִׁיאֵמֵר 'מִיּוֹם לְיוֹם' שֶׁהִיא בְּכָלֵל זֶה גַּם 'מֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ'.

במכירת בית בערי חומה, לרבי מוסיפים י"א יום, לחכמים מוסיפים את חודש העיבור

וַיֵּשׁ לְתַרְץ, בְּהַקְדָּם מַה דְּאֵיתָא בְּבֵרֵיתָא בְּפֶרֶק ט' דְּעֶרְכִין (לא, ב)⁷, פְּלוּגְתָא - מַחְלֻקַּת בֵּין רַבִּי וְרַבְּנָן, בְּפִירוּשׁוֹ שְׁל הָאִי

ציונים ומקורות

הַלּוֹקַח, וְשׁוֹב אִין הַמוֹכֵר יִכּוֹל לְגַאֲלָה. עַל פִּי רַמְבַּם (הַלְּכוֹת שְׁמִיטָה יוֹבֵל פ"ב ה"א-ד). יג. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, וְאֵם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בְּעִיר אֲשֶׁר לֹא לוֹ חֲמָה לְצִמְיַתָּה לְקַנְהָ אֲתוּ לְדַרְתָּיו לֹא יֵצֵא בִּיבָל'. יד. עַל פִּי רִש"י (שם ע"א ד"ה שְׁנָה). פִּירוּשׁ, לְפִי שְׁחֹדְשֵׁי הַיָּרֵחַ נִמְנָם, אַחַד חֶסֶר [כ"ט יוֹם], וְאַחַד מֵלֵא [ל' יוֹם], וְנִמְצָא שְׁבַשְׁנָה פְּשׁוּטָה רִגְלִיָּה [סְדוּרָה], שֶׁהִיא בַת י"ב חֹדָשִׁים, יֵשׁ שְׁשֵׁי חֹדָשִׁים חֲסִרִים [כ"ט יוֹם], וְשֶׁשֶׁ חֹדָשִׁים מְלֵאִים [ל' יוֹם], וְיַחַד הֵם שְׁנ"ד יוֹם. וְאִילוּ בְּשַׁנַּת הַחֲמָה יֵשׁ שִׁס"ה יוֹם, וְנִמְצָא שֶׁהִיא יְתִירָה עַל שְׁנַת יָרֵחַ פְּשׁוּטָה וְרִגְלִיָּה י"א יוֹם. [אֲמַנָּם לְפַעְמִים עוֹשִׂים בְּשַׁנַּת יָרֵחַ אַחַת, רַק חֲמֵשֶׁה חֹדָשִׁים מְלֵאִים, וְאִזּוּ יֵשׁ בְּשַׁנָּה שְׁנִי' יוֹם. וְלַפַּעְמִים עוֹשִׂים בַּה שְׁבַע חֹדָשִׁים מְלֵאִים, וְאִזּוּ יֵשׁ בְּשַׁנָּה שְׁנִי' יוֹם]. וְלִיתֵר בִּיאוּר, רֵאשֵׁי רִש"י (עֶרְכִין ח, ב ד"ה דָּאם כּוּן), וְרַמְבַּם (הַלְּכוֹת קִידוּשׁ הַחֹדֶשׁ פ"ו ה"א-ד). טו. וְהִינּוּ בְּשַׁנָּה סְדוּרָה, שֵׁשׁ בַּה שְׁשֵׁי חֹדָשִׁים מְלֵאִים, וְשֶׁשֶׁ

שְׁבִיאָרוּ כֹּפֵל הַלְשׁוֹן. ט. רֵאשֵׁי זֵרַע בְּרַךְ (בְּפִרְשֵׁינֵי דְרוּשׁ רֵאשׁוֹן ד"ה וְרֵאוּ, וּבְדִירוּשׁ שְׁנֵי ד"ה שְׁנֵי קִישׁיָא) שְׁעַמַּד בּוּזָה. וְרֵאשֵׁי מַה שְׁכָתַב בּוּזָה בְּבִין יְהוּדַיָּע (קִידוּשִׁין לַח, א ד"ה הַקַּב"ה). י. בְּמַהֲרַש"א (ח"א קִידוּשִׁין לַח, א ד"ה מֵמַלָּא) כְּתַב, שֶׁמָּה שֶׁאֵמְרוּ שֶׁהַקַּב"ה מֵמַלֵּא שְׁנוֹתֵיהֶם שְׁל צְדִיקִים מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ, אִין הַכוּוֹנָה לְיוֹם הַשְּׁבֻעָה אֲלֵא לְיוֹם הַחֹדֶשׁ, כִּמוּ בְּמַשָּׁה שְׁבֻז' בְּחֹדֶשׁ נוֹלַד וּבֻז' בְּחֹדֶשׁ מַת, עֵינֵי⁸. וְרֵאשֵׁי בְּבֵרֵי רַבִּינוּ בְּפִירוּשׁוֹ לְאַסְתֵּר (אוֹת ה). יא. לְשׁוֹן הַבֵּרֵיתָא, תְּנוּ רַבְּנָן, 'שְׁנָה תְּמִימָה', רַבִּי אוֹמֵר, מוֹנָה שְׁלֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁשִׁים וְחֲמֵשֶׁה יָמִים, כִּמְנִין יְמוֹת הַחֲמָה. וְחַכְמִים אוֹמְרִים, מוֹנָה שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֹדָשׁ מִיּוֹם לְיוֹם, וְאֵם נִתְעַבְרָה נִתְעַבְרָה לוֹ. יב. הַמוֹכֵר בֵּית בְּתוּךְ עִיר הַמוֹקֶפֶת חוּמָה [בְּתִי עֵרִי חוּמָה], יִכּוֹל הַמוֹכֵר לְפַדּוֹתָהּ מִיַּד הַלּוֹקַח, כֹּל י"ב חֹדָשִׁים מִיּוֹם שְׁמַכְרָהּ, בְּכָל עַת בְּפִירוּשׁוֹ לְאַסְתֵּר (אוֹת ה). לְלוֹקַח אֶת כֹּל דְּמִיָּה. וְאֵם לֹא גַאֲלָה הַמוֹכֵר, עַד שְׁעַבְרוּ י"ב חֹדָשִׁים מִיּוֹם שְׁמַכְרָהּ, הִרִי הִיא נִחְלַטַּת בֵּיד

ליה, דהיינו 'מיום ליום' מונה להם ימים כסבא דרבי דאמר, מונה ימים. ועוד, בשנות מעברות נותן להם פדברי חכמים 'חדש' יותר, ובכך שנותיהם 'תמימים', דהיינו שבקצב מדת השנים שנגזרו להם, לא נשלם זה הקצב עד שיעברו עליהם כל הימים והחדשים דשייכי לפשוטות ולמעברות של כל ימי

נמצא דבין לרבי ובין לרבנן איפא קולא וחומרא, דלרבי, בשנה פשוטה איפא י"א יום יתרים, ולרבנן, בשנה מעברת איפא חדש יותר.

ולכן אמרו בגמרא, שתקדוש פרוד הוא נותן לצדיקים בתשלום שנותיהם, למר פדאית ליה ולמר פדאית

זרע שמשון המבאר

הקב"ה מתנהג עם הצדיקים לטובתם כשתי הדעות

ולכן אמרו בגמרא סוטה, שתקדוש פרוד הוא ממלא את שנותיהם של הצדיקים 'מיום ליום', ומחודש לחודש, פירוש, שהוא נותן לצדיקים ימים וחדשים נוספים בתשלום שנותיהם, למר פדאית ליה - לפי שיטת חכמים, ולמר פדאית ליה^{טו} - וגם לפי שיטת רבי, כלומר, הקב"ה מתנהג עמהם לטובתם כפי שתי השיטות, דהיינו 'מיום ליום', שהקב"ה מונה להם שס"ה 'ימים' - לכל שנה, שמוסיף להם י"א יום על כל שנת ירח פשוטה, לתשלום שנת החמה, כסבא דרבי דאמר מונה בכל שנה ושנה שס"ה ימים, ובשנה פשוטה מוסיפים י"א ימים. ועוד מתנהג הקב"ה עם הצדיקים לטובתם, שבשנות המעברות, נותן להם הקב"ה לצדיקים, הוספה גם פדברי חכמים, דהיינו חדש יותר, בנוסף על י"ב החדשים שבשנה רגילה, וכמו שאמרו ומחודש לחודש, ובכך שנותיהם של הצדיקים הם 'תמימים' - שלמים, דהיינו שבקצב מדת השנים שנגזרו להם לצדיקים, מתחילת יצירתם, לא נשלם זה הקצב, עד שיעברו עליהם כל הימים והחדשים דשייכי לפשוטות, ולשנים המעברות של כל ימי חיהם,

על שנת הירח. ומה שנאמר 'שנה תמימה', בא ללמד, שבשנה מעברת - בת י"ג חדשים, נותנים לו - מוסיפים למוכר, את כל חדש העבור, והוא יכול לפדות את ביתו, עד שיעברו י"ג חדשים מיום המכירה, עכ"ל^{טז}.

בין לרבי ובין לחכמים יש חומרא וקולא

ונמצא מדברי הגמרא, דבין לשיטת רבי ובין לשיטת רבנן, איפא קולא וחומרא באופן החשבון של ימות השנה, של המוכר בית בבתי ערי חומה, הנלמדת מריבוי הפסוק 'שנה תמימה'. דלרבי, בשנה פשוטה איפא י"א יום יתרים על שנת הלבנה, והיא קולא למוכר, שנוספו לו ימים אלו שיכול לגאול את ביתו מהקונה. ואילו בשנה מעוברת יש חומרא לשיטתו, שאין מוסיפים לו את חודש העיבור. ולרבנן הוא להיפך, שבשנה מעברת איפא חדש יותר, והוא קולא למוכר, שנוסף לו חודש ימים שיכול לגאול בו את ביתו מהקונה, והוא יותר מי"א ימים שמוסיפים לשיטת רבי. אבל בשנה פשוטה אין מוסיפים לו י"א יום, והיא חומרא למוכר. על כל פנים מבואר מדבריהם, ששנה 'תמימה' היינו שנת חמה, או כשנכלל חודש העיבור.

ציזנים ומקודות

באופן המתאים לשיטתו. ואילו כאן כוונת רבינו היא, שהקב"ה מתנהג לטובת הצדיקים כפי שתי השיטות וכדלהלן בהמשך הדברים. יז. פירוש, שעבור

חסרים, כנ"ל. טז. מליצה זו על פי סוטה (טו, א). אמנם נראה, שרבינו נקטו למליצה בלבד, ששם כוונת הגמרא היא, שכל אמורא מפרש דברי המשנה

חַיֵּיהֶם, וּבְשִׁישְׁתְּלָמוֹ אֵלֹו הַיָּמִים, נִקְרָא
שְׁשֹׁנוֹתֵיהֶם 'תְּמִימִים', לְפִי שְׁהַשְּׁלִים
שְׁנוֹתֵיהֶם מִיּוֹם לְיוֹם וְכו'.

וְהִשְׁתָּא אֶתִי שְׁפִיר, שְׁמַצִּינוּ בְּיַלְקוּמָא
וּבְמַכְיִלְתָּא פְּרֻשָׁת (יהושע רמז טו), וּבְמַכְיִלְתָּא פְּרֻשָׁת
בְּשִׁלַּח (מסכתא דויסע פרשה ו), מְחַלְקַת עַל יוֹם
מִיתַת מֹשֶׁה, שְׁיֵשׁ אֲמָרִים, ז' שְׁבַט. וַיֵּשׁ
אֲמָרִים, ח' אָדָר.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

שְׁמַצִּינוּ בְּיַלְקוּמָא שְׁמַעוּנֵי יְהוֹשֻׁעַ (רמז טו)^ט,
וּבְמַכְיִלְתָּא פְּרֻשָׁת בְּשִׁלַּח (מסכתא דויסע פרשה
ו)^י, מְחַלְקַת בֵּין הַתְּנַאִים עַל יוֹם מִיתַת
מֹשֶׁה, שְׁיֵשׁ אֲמָרִים שְׁמַשָּׁה מַת בְּז' שְׁבַט,
וַיֵּשׁ אֲמָרִים שְׁמַת בַּח' בְּאָדָר. שְׁלַכְאוּרָה
יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, שֶׁאִם מַת בְּז' בְּשַׁבַּט, נִמְצָא
שֶׁלֹא מִלֵּא הַקְב"ה אֶת שְׁנוֹתָיו, שֶׁהִרִי מִשָּׁה
נֹולֵד בְּשַׁבְעָה בְּאָדָר (סוטה יג, ב)^כ. אֲבָל
לְדַבְרֵינוּ מִיּוֹשֵׁב, שִׁישׁ לוֹמַר, שֶׁלְפִי הַחֲשׁוֹן
שֶׁל הוֹסַפְתָּ הַיָּמִים וְהַחֲדָשִׁים, נִשְׁלַמוּ
שְׁנוֹתָיו בְּז' בְּשַׁבַּט.

וּבְשִׁישְׁתְּלָמוֹ - כְּשִׁיוֹשְׁלָמוֹ אֵלֹו הַיָּמִים
וְהַחֲדָשִׁים, אִזּוּ נִקְרָא שְׁשֹׁנוֹתֵיהֶם הֵם
'תְּמִימִים', לְפִי שְׁהַקְב"ה הַשְּׁלִים אֶת שְׁנוֹתֵיהֶם
'מִיּוֹם לְיוֹם וְכו' - הֵינְנוּ שִׁס"ה יָמִים בְּשָׁנָה
פְּשוּטָה, וְמַחֲדוּשׁ לְחֻדוּשׁ' - הֵינְנוּ הוֹסַפְתָּ
חֻדוּשׁ בְּשָׁנָה מְעוּבַרְתָּ. וְלִכֵּן נִמְצָא, שֶׁבְּרֹוב
הַפְּעָמִים, הַצְּדִיקִים אֵינָם מַתִּים בְּיוֹם לִידַתָם
מִמֶּשׁ, לְפִי שְׁמַחַמַת הוֹסַפְתָּ הַיָּמִים וְהַחֲדָשִׁים
הַנ"ל, לֹא נִשְׁלַם קֶצֶב שְׁנוֹתֵיהֶם עַד יוֹם אַחֲרָיִם.^כ

יִיְשׁוּב הַשִּׁיטָה שְׁמַשָּׁה מַת בְּז' בְּשַׁבַּט

וְהִשְׁתָּא אֶתִי שְׁפִיר - מוֹבֵן הֵיטֵב, מֵה

צִוּוּנִים וּמְקוּדוֹת

יט. לְשׁוֹן הִילְקוּט, תְּנִיא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמַר, אַרְבַּעִים
יּוֹם אֲכָלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַמֶּן אַחַר מִיתַתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה,
כִּיצַד, בְּשַׁבְעָה בְּאָדָר מַת מֹשֶׁה, וְאֲכָלוּ מִמֶּנּוּ אַרְבַּעַה
וְעֶשְׂרִים שֶׁל אָדָר וְשֹׁשָׁה עֶשֶׂר שֶׁל נִיסָן וְכו', רַבִּי
אֲלֵיעֶזֶר, אֹמַר שְׁבַעִים יוֹם, בְּשַׁבְעָה בְּשַׁבַּט מַת מֹשֶׁה,
וְאֲכָלוּ מִמֶּנּוּ כ"ד שֶׁל שַׁבַּט, וְשִׁלְשִׁים שֶׁל אָדָר, וְשֹׁשָׁה
עֶשֶׂר שֶׁל נִיסָן, וְאוֹתָהּ שָׁנָה לֹא הִיתָה מְעוּבַרְתָּ.
כ. לְשׁוֹן הַמְכִילְתָּא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמַר, אַרְבַּעִים יוֹם
אֲכָלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַמֶּן אַחַר מוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, כִּיצַד
מֹשֶׁה מַת בְּשִׁמּוֹנָה בְּאָדָר, וְאֲכָלוּ מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִים
וְאַרְבַּעַה יָמִים שֶׁל אָדָר וְשֹׁשָׁה עֶשֶׂר שֶׁל נִיסָן, שְׁנֵאמַר
'וַיִּשְׁבּוּת הַמֶּן מִמַּחֲרָת'. וְנִמְצָא מְבֹאָר מְדַבְרֵי הִילְקוּט
וְהַמְכִילְתָּא, שְׁנַחֲלִיקוּ תְּנַאִים בְּיוֹם מִיתַתוֹ.
כא. נִרְאָה מְדַבְרֵי רַבִּינוּ, שֶׁהַמְחֻלְקַת הִיא רַק עַל יוֹם
פְּטִירַת מֹשֶׁה, אֲבָל לְכוּלֵי עֲלָמָא נֹולֵד בְּשַׁבְעָה בְּאָדָר.
אִמְנָם יֵשׁ לְהַעִיר, שֶׁהִרִי בְּגִמְרָא שֶׁם הוֹכִיחוּ שְׁמַשָּׁה
נֹולֵד בְּז' אָדָר, רַק מִמָּה שְׁמַת בְּז' בְּאָדָר, וְהַקְב"ה
מִמְלֵא שְׁנוֹתֵיהֶם וְכו', וְאִם כֵּן לְדַעַת הַסוֹבֵר שְׁמַשָּׁה
מַת בְּז' בְּשַׁבַּט, אֵינָן לָנוּ לִימוּד וּמְקוֹר עַל תַּאֲרִיךְ
לִידַתוֹ בְּז' בְּאָדָר, וְיִתְכַן שְׁנֹולֵד בְּז' בְּשַׁבַּט, כִּיּוֹם
מִיתַתוֹ. [אֹלָם עֵינָן בְּתוֹרָה שְׁלִימָה (שְׁמוֹת ב, יג) עֲצִינָן
לְדַבְרֵי הַמְדַרְשִׁים וְהַקְדַּמוּנִים בְּעִנְיַן עַת לִידַת מֹשֶׁה,
וְנִרְאָה שְׁמְקוֹר דְּבִרְיָהּ אֵינּוּ דוֹקָא מַחַמַת סַבְרַת
הַגְּמָרָא שְׁהַקְב"ה מִמְלֵא שְׁנוֹתֵיהֶם וְכו', וְלִפִּי עַת
מִיתַתוֹ. וְעִינָן שֶׁם שְׁהַבִּיא שִׁיטוֹת נוֹסְפוֹת אֹדוּת וְזִמְן
מִיתַת מֹשֶׁה].

כֹּל שָׁנָה רִגִּילָה שְׁנִגְזוֹר עֲלֵיהֶם לְחִיּוֹת, מוֹסִיפִים לָהֶם
י"א יוֹם, לְתַשְׁלוֹם שְׁנַת הַחֲמָה. וְאִף שְׁלִפִי זֶה לֹא הִיוּ
צִרְיָכִים הוֹסִיף לָהֶם אֶת חֻדוּשׁ הַעֵיבוֹר שֶׁל הַשְּׁנִים
הַמְעוּבַרְתָּ, שֶׁהֵלֵא הַטַּעַם שְׁעוֹשִׁים בְּכֹל כַּמָּה שָׁנִים,
שָׁנָה מְעוּבַרְתָּ, הוּא כְּדִי לְהַשְׁלִים אֶת הַיָּמִים הַחֲסָרִים
בְּשְׁנוֹת הִירָח עַל שְׁנַת הַחֲמָה, מְכֹל מַקְוִים, הַקְב"ה
מוֹנֵה אִף כְּשִׁיטַת חַכְמִים וְנוֹתֵן לָהֶם לְצַדִּיקִים גַּם אֶת
חֻדוּשׁ הַעֵיבוֹר. וְעַל כֵּן, נִמְצָא שְׁתַּאֲרִיךְ הַמִּיתָה שְׁוֹנָה
מִתַּאֲרִיךְ הַלִּידָה, מַחַמַת הוֹסַפְתָּ כֹּל הַיָּמִים וְהַחֲדָשִׁים
הָאֵלֶּה, שְׁרוּצָה הַקְב"ה שִׁיְהִיו כֹּל שְׁנוֹתֵיהֶם תְּמִימוֹת.
יח. וְרֵאָה יַעֲרֹוֹת דְּבַשׁ (ח"ב דְּרוּשׁ יא) שְׁכַתָּב לְחַשֵּׁב
הַשְׁלַמַת שְׁנוֹת הַצְּדִיקִים לְפִי מִנְיַן יְמוֹת הַחֲמָה. וְכַעֲנִין
זֶה כְּתָב בַּחֲתָם סוֹפֵר (פְּרֻשַׁת וִילָךְ ד"ה בן), וּבִיאָר בּוֹה
אֶת לְשׁוֹן הַפְּסוּק (שְׁמוֹת כג, כו) 'אֶת מִסְפַּר יַמִּיךְ
אֲמֵלֵא', שֶׁלֹא לְבַד שְׁמַמְלֵא שְׁנוֹתָיו שֶׁל צְדִיק אֲפִילוֹ
מִשְׁעָה לְשַׁעָה, כְּמוֹ מוֹנִינֵן שְׁעוֹת לְקַדְשִׁים, אֲלֵא עוֹד
מִמְלֵא מִסְפַּר הַיָּמִים הַחֲסָרִים לְהַשְׁלִים יְמוֹת הַלְּבָנָה
לְיְמוֹת הַחֲמָה וְכו', וְהֵינְנוּ 'אֶת מִסְפַּר יַמִּיךְ אֲמֵלֵא',
מִסְפַּר אוֹתֵן הַיָּמִים לְהַשְׁלִים שִׁס"ה, אוֹתוֹ אֲמֵלֵא,
ע"כ. וּבְדַרְשׁוֹת חַתָּם סוֹפֵר (ח"א דְּרוּשׁ לז' אָדָר תְּקִס"ג
ד"ה וְעַפ"י דְּרִכְיָנוּ) בִּיאָר בְּטַעַם שְׁהַקְב"ה מִמְלֵא
לְצַדִּיקִים שְׁנוֹתֵיהֶם כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחֲמָה, לְפִי שְׁצַדִּיקִים
כָּאֵלוּ דְּמִיירִי בַּהּ הֵךְ קָרָא הֵם בְּכַחֲנִית אֹור הָעֲלִיּוֹן
הַגְּנוּר, כְּמוֹ שְׁהִיא שְׁהִיא בְּכַחֲנִיתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ ע"ה
כְּנ"ל, וְשֶׁם אֹור הַלְּבָנָה כָּאוֹר הַחֲמָה וְאֵין כָּאֵין חֲסָרוֹן,
עַל כֵּן צִרְיָן לְהַשְׁלִים 'מִסְפַּר יַמִּיךְ' דִּיקָא.